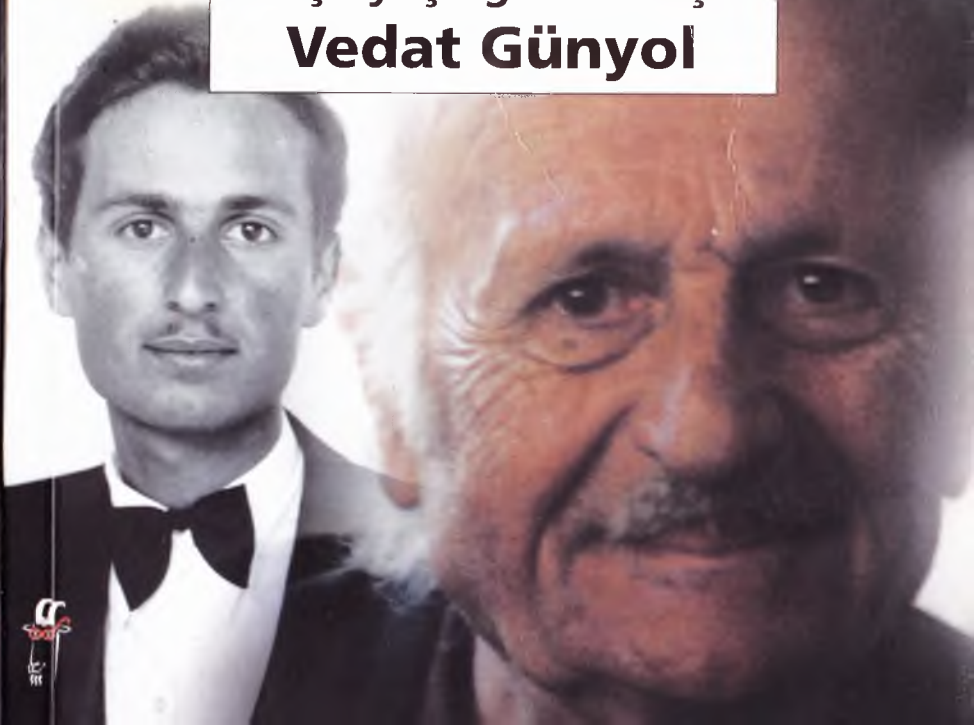
EDEBİYAT / DENEME

Yaşa yaşa gör temaşa

Vedat Günyol

Vedat Günyol

EDEBİYAT / DENEME

Yaşa Yaşa Gör Temaşa / Deneme

Yaşa Yaşa Gör Temaşa

Vedat Günyol

O Ğ L A K / EDEBİYAT / DENEME-ELEŞTİRİ

Yaşa Yaşa Gör Temaşa / Vedat Günyol

© Vedat Günyol / Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti., 1997
Bu yapıtın bütün hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntıların dışında yayımcının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kitap ve genel tasarım: Serdar Benli
Kapak tasarımı: Ulaş Eryavuz
Dizgi düzeni: Fenice regular 10,5 / 16 pt.
Ofset hazırlık: Oğlak Yayınları
Baskı: Reyo Matbası Tel: 565 79 34

Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti.
Genel Yönetim: Senay Haznedaroğlu
Yayın Yönetmeni: Raşit Çavaş
Zambak Sokak 29, Oğlak Binası, 80080 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0-212) 251 71 08-09, Faks: (0-212) 293 65 50

Birinci baskı: Ağustos 1997
ISBN 975 - 329 - 157 - 4

İçindekiler

Yaşa Yaşa Gör Temaşa **11**

Okuya Okuya Yaşamak **13**
Kendi Kendini Tanı **17**
Aşırı Umutsuzluk Bile!.. **20**
Vedat Günyol Öldü **22**
Çağdaş Olmak... **25**
İçdökmeler **27**
Böyyük Adamlık... **30**
Mektuplar **32**
Peride Celal İçin **37**
Hasan Ali Yücel **40**
Kabuğundan Sıyrılmak **43**
Düşündürmek ve İnandırmak **45**
Alın Yazısı Üzerine **47**
Eğri Oturup Doğru Konuşalım **49**
Özdeyişlerin Gölgesinde **54**
Mektupların Kıyıcığında **58**
Günlerin Getirdiği **65**
Okuya Okuya Çoğalmak **69**
Paris Dediğin **74**
Korkuyu Yenmek **78**
Bir Müzik Tapınağı **83**
Çek-Mek Üstüne **87**
Öküzcü Dostlara **88**
Ölümün Yaraşmadığı... **90**
Tek Kitap Köreltisi **93**
Niçin Kurtulmamak **96**

99 Başucu Kitaplar Konusunda
101 Anıların Kıyıcığında
103 Yılmaz Güney

Vedat Günyol Üstüne

107 Sanık Vedat Günyol
115 Vedat Günyol
136 İlkyazda Ölmek Olur Mu?
139 Uzun Ömürler Hocam
141 Vedat Hoca'ya Öğrenci Olmak...

YAŞA YAŞA GÖR TEMAŞA

YAŞA YAŞA GÖR TEMAŞA

Yaşa yaşa gör temaşa sözü düşmezdi anneannemin ağzından. Neler görmemişti ki kadıncağız yaşamında. Merşanlar dediği bir Kafkas aşiretinin başkanıymış babası. Rus baskısında, silahlı çatışmalardan canını kurtarıp dayısıyla İstanbul'a atmış kapağı. Sonra dayısını kaybedip ortada kala kalmış, kendini Karaosmanoğulları'nın evinde bulmuştu evlatlık olarak İzmir'in göbeğinde. Yaşaması ve temaşası, dört nikâhlı karısı olan bir paşanın nikâhsız dört genç ve taze karısı arasında sürüp gitmiş, biricik kızının babamla evlenmesi üzerine İstanbul'a gelmiş, daha sonra Diyarbakır kazalarında damadının kaymakamlığı süresince o ilçe senin bu ilçe benim gez Allah gez, torunlarının bakımına adamıştı ömrünü.

Anneannemin ağzından düşmeyen bu söz, benim yaşamımın, bir bakıma, orta direğini oluşturmuştur. Bugüne değin, ömrüm, dünyayı temaşadan kaynaklanan bir etkinlik içinde geçmiştir, diyebilirim. Benim temaşam, edilgin bir temaşa değil, olmadı da. Etkinliği de hep düşünce alanında kaldı, kalmakta da.

Bu başlık altında, yazdıklarım, gününü geçirmiş de olsa güncelliğini koruyan anılarımın yanında, günü gününe yaşadığım olayları da kapsamaktadır.

OKUYA OKUYA YAŞAMAK

Son zamanlarda (aslında son zamanlardayım ya) durmadan kitap okuyorum, eski yeni ayırt etmeden. Ayıptır söylemesi, halk arasında, sağı solu kollamadan, sakıncasızca "Oku oku köpek boku" diye bir söz var ki, gelişi güzel okuma meraklılarına, tutkunlarına yönelik bir eleştiri niteliğini dile getiriyor.

Anton Çehov'un *Okuma* adlı bir öyküsü, okumanın zorlamayla, tepeden inme buyruklarla, insanları, olsa olsa, kitap düşmanlığına iteceği gerçeğini dile getiriyor. Aslına bakılırsa, okuma, insanı kendi dar kabuğundan sıyırıp, başka insanlara, yani dünyaya açılma olanağı sağlayan bir araçtır bence. Ben, okumak diye, bir yapıtı başından sonuna dek, eleştirel bir yaklaşımla, estetik bir hazza vara vara, kişisel beğeni sınırlarını aşa aşa, içine sindirip bağrına basarak derim okumaya. Kim ki, eline bir kitabı alır da, yatakta uyku çağıran bir araç olarak okursa, ona okumak denemez. Asıl okumak (bu, bir roman, bir öykü, bir deneme, bir anı olabilir), içine sindirip, kendi ruhsal serüvenini onda aramak, ortak duyguların peşine takılıp belirli bir yaşamın kıyıcığına, bir ölçüde de mutluluğa demir atmaktır bence. İnsan okumadan, ufkunu genişletmeden nasıl varır mutluluklara, ışıklı günlere, hiç değilse, ışıklı günler özlemine?

Şimdi, okuma serüvenimden edindiğim kimi kazanımlara demir atayım ve şu konulara dalayım diyorum:

Sözün Değeri

Kim demiş kim anımsamıyorum: "İnsan bir tek sözcükle ele verir kendini" diye. Doğrudur. Belki yeri değil (niye olmasın?) ama bir örnek vereyim: Ünlü Fransız romancı Gustave Flaubert *Madame Bovary* adlı romanına açıklık getirmek için "Madame Bovary benim" demiş. Bu sözü tüm roman yazarlarına uygulayabiliriz bir ölçüde. Örneğin, *Venedikte Ölüm* romanının yaratıcısı Thomas Mann, bu romandaki bir delikanlıya ölesiye tutulan yaşlı adam, düpe düz kendisidir, diyebiliriz, hele yazarın ölümünden sonra eşcinsel eğilimlerinin, belgelerle gün ışığına çıkmasından sonra.

Bir de Goethe'ye bakalım. *Genç Werther'in Acıları* adlı o güzelim roman yazarının, "Ben Werther değilim" demesi kimi inandırabilir? Sekseninde on sekiz yaşında bir kıza aşık olacak denli kafaca, yürekçe genç kalabilen bir yazarın gençlik dönemindeki coşkusunu Werther'le dile getirmesi övünülesi bir genç atılım değil mi?

Yaradan Deyince

Fransız düşünür Le Bruyere, *Karakterler* adlı yapıtında neler neler söylemiyor ki, bilgiye, deneyimlere, aklın uzaklara kanat açan öngörüleriyle. Bedia Kösemihal'in dilimize büyük bir özenle çevirdiği bu hazine yapıtta şöyle bir saptama var:

"Tanrı yoktur sözünü, azla yetinen, ılımlı, temiz yürekli ve hak gözetir bir adamın ağzından duymak isterim; böyle bir kişi, hiç olmazsa çıkar gözetmeden söyliyebilecektir bunu: ama böylesi nerde?"

Düşünüyorum da, bu yargıya katılmak elden gelmez diyorum. Bakıyorum Tanrı diye adlandırdığımız güç, ne büyük bir

güçtür ki, insan ve hayvan bedenlerini kılı kırk yaran bir ustalıkla kotarmış, akıl almaz. Bu *yaradan*'ı, bize sunulan ve gözü kapalı inanmamız istenen ve dünyayı avucunun içinde tutan din kitaplarında bulamayız.

Allah denen yüce varlık, şu bu din kitabına sığdırılamayan bir yüce varlıktır, evreni kapsayan, şu bu kalıba sokulamayan. Tanrı derken, onu şu zavallı dünyamızla sınırlayıp düşünce ufkumuzu daraltmaya kimsenin hakkı yoktur. Öylesine yoktur ki, Tanrı kavramı her şeyin üstünde yer almaktadır.

Kristoph Meiners adında bir düşünür (1747-1810) dini, cahilliğin doğurduğunu ileri sürüyor. Evet, dini cahillik doğurmuştur. Ona göre dinin ilk biçimi fetişizmdir.

Bir başka düşünür, dinin korkudan doğduğunu ileri sürüyor. Evet, korkudur dinin kaynağı, öldükten sonra insanın ne olacağı korkusu. Birtakım üstün zekalı kimseler, yaşadıkları günlere göre, dünyaya, yaşama, bir anlam kazandırmak amacıyla, aslında ahlak ilkeleri diyebileceğimiz birtakım kurallar koymuşlardır.

Bütün sorun budur aslıda ve faslında. Tüm evreni kapsayan ve kendini açığa vurmayan, ancak akıl yoluyla eşiğine varılabilecek bir yüce VARLIK, yani YARADAN söz konusu olunca, onu şu zavallı dünyamızda değil, tüm evrenin sonsuzluğunda aramalıyız, dehşete, korkuya varan merakımızla.

Bir tek söz insanın içini, ciğerini açığa vurur dedik ya, gelin, bunu büyük insan ve büyük düşünür Tevfik Fikret'in şu dizesiyle ispatlayalım:

Bir yaratıcı var, yüce ve temiz
Kutsal ve yüksek, ona vicdanla inandım

(Haluk'un Defteri'nden)

Alın size, kutsal kitapların yaradanından apayrı, hiçbir kitaba sığmayan yüce bir yaradan, evreni, uçsuz bucaksız evreni kucaklayan yaratıcı bir güç.

Hiçbir kitaba sığmayan, onunla sınırlanmayan bir güç var önümüzde, boynu eğik, bağrı yanık, kalbi deşik, inanmamız gereken bir yüce YARADAN.

KENDİ KENDİNİ TANI

Kaç gündür okuya durduğum, usta yazar, usta çevirmen, birinci sınıf aydın Adnan Benk'in Amerikan romancısı Salinger'den çevirdiği *Gönül Çelen* adlı roman kişileri arasında geçen bir söyleşide şu ilginç saptamaya mim koydum. Şöyle diyor roman kişisi: "Olgunluğa erişmemiş kafanın özelliği bir dava uğruna seve seve can vermektir; olgun kafanın özelliği ise bu dava uğruna seve seve yaşamaktır."

Şimdi gelin, olgunlaşmış ve olgunlaşmamış kafa üzerinde düşünelim bir. Bir Kafa nasıl olgunlaşır?

Yunan filozofu Sokrates: "Kendi kendini tanı" çağrısıyla seslendiği insana kendi üstünde düşünme önerisinde bulunuyor.

"Ben neyim?" sorusunu kendine yöneltmekle başlıyor insanın insan olma serüveni ya da çabası.

Yanılmıyorsam Tevfik Fikret bir şiirinde şöyle sesleniyordu insanlara, kendini beğenmiş insanlara: "Yüksel ki bu yer yerin değildir, dünyaya geliş hüner değildir."

Evet, dünyaya geliş hüner değildir. Ama elinde olmadan dünyaya geldikten sonra, kendi kendini tanımaya çalışması bir insanın başlıca görevidir bence.

Bu konuda, büyük İspanyol filozofu Salvador De Madariaga, *Büyük Tasarı* (1938) adlı yapıtında bize yol göstermektedir.

Şöyle diyor yazar, kitabının bir yerinde: "Biz, insanın, kendini ve kendini çevreleyen dünyayı daha bir kesinlikle kavradığı ölçüde yüceldiğine inanıyoruz. İnsan yaşamının bu yasasının iki soylu örneği var: Kendi kendini ve doğayı keşfetmesi...

Büyük yazar sözlerini şöyle sürdürüyor: "Doğanın insana sunduğu erek, insanın kendisidir. İnsan teki, kendi bedeninin bütünlüğünü kavramak için aylar, yıllar harcar. Yeni doğmuş çocuk için, ayakları, parmakları, emziği birer nesnedir. Ruh ve kafaya gelince, en yetenekli insanların, tüm yaşamları boyunca, derece derece -azbuçuk zahmetle- varlıklarının bilincine varmak için tüm yaşamları yetmez. Bu bilince varılabilir mi hiç? İşte bu gelişme, asıl bireysel ilerlemeyi oluşturur; onunla birey, doğanın kendisine ham bir olgu olarak sunduğunu, bir bilgiye, bir sahipliğe dönüştürür. Kişisel kültürden biz, bir insanın kendi varlığının, bütünlüğünün ve tüm evrenle olan ilişkilerinde yer alan bilgisindeki bilincini anlıyoruz."

Bu bilinç, dinli değil, *dinci* diye nitelendirdiğimiz bir avuç çıkarcı güruhun köreltmeye çalıştığı, insana onur veren bir nitelik, ulu bir değerdir.

İnsana, hele hele ezici çoğunluğu oluşturan, olgunluğa erişmemiş milyonlarca insana, insanımıza, kendi varlıklarının bilincine varma fırsatı verilmeden, temelsiz bir dünya verilmeden inandırmak eylemidir bu, onlara düşsel bir dünya mutluluğu aldatmacası sunarak, kendi çarpık görüşlerine dayanak sağlıyorlar bu yolla.

İnsanın kendini tanıması için düşünmesi gerekir bence.

Adam dergisinin Nisan sayısında, sevgili Mehmet Fuat'ın *Kimin İçin* nefis yazısından yetkin şairimiz Metin Eloğlu'nun *Zurnanın Zırt Dediği Yer* adlı şiirinin son paragrafını alarak, düşünceme bir dayanak sağlamak istiyorum. Şiirin son son paragrafı şöyle:

Şimdide bir oda düşünün bakalım;
Halı, kilim hak getire,
Ekmeğin, katığın lafı hiç edilmesin,
Otu ocağı bir kalem geçin;
Beş kişi uzanmış bir sedire,
Basıyorlar küfürü;
Kime?

Ne bileyim ben, kime...
Bu oda niçin mi yoksul?
O beş kişi yoksul da onun için.

Bu bayların, bayanların derdi ne mi?
Ne olacak: Memleket derdi.
Peki ama, çaresi yok mu bu işin?

Ha şöyle,
Düşünmeye alışın.

İşte, bütün sorun bunda: Düşünmeye alışmakta.

AŞIRI UMUTSUZLUK BİLE!

İngiliz şairi T. S. Eliot *Denemeler* adlı kitabının bir yerinde: *"Kutsal, tutkusuz bir şeydir us"* diyor. (Akşit Göktürk çevirisi).

Evet, doğru. Usdışı her şey, özellikle tepeden inme, ezberletme, büyüleme yolu ile kutsallaştırılan inanç tutkuludur, hem de insanı yersiz saçmalıklara kul köle ederek.

Us, yani akıl deyince, ilkten bilimin yaratıcısı insan kafası geliyor akla.

Peki, bilim tutkusuz mu gerçekten? Değil bir anlamda. Şöyle ki, durmadan yeni yeni atılımlar yapan o yaratı mucizemsi buluşlar tutkusuz olur mu? Bilim, yeni yeni buluşlara tutkusuz varabilir mi? Bu *tutku*, kutsal bir *tutku*'dur, insanlık yararına adanmış bir tutku. Bilim dışı tukular, hele dinsel inançların kaynağındaki tutkularsa, kutsallıktan uzaktırlar. Semavi dinlerin, yani gökten inme dinlerin besleyip aşıladığı tuku, ne yazık ki bilim tutkusunu kimi zaman yaya bırakmaktadır, bırakıyor da.

Gökten inme inançları düşününce insanın sorası geliyor: Ay'a kadar gidip gökyüzünün bomboşluğundan nasıl inanç iner dünyamıza. Bin küsur yıldan bu yana gökten yalnız ve yalnız, yağmur, kar, dolu, bir de yıldırımlardan başka bir şeyin düştüğüne kimse tanık olmamıştır.

İnanç, hele hiçbir erdemi olmayan *körü körüne inanç;*

dünyayı, doğayı durmadan değiştirip yaşamın gizini yakalamaya çalışan bilimin kutsallığına olan inanç yanında ne denli cılız, ne denli zavallı kalmaktadır.

Dinsel inanç insana bir ölçüde iç dinginliği getirir, doğru; insandan neler götürür onu da gördük İran, Suudi Arabistan, Bangladeş yöneticilerinin hoşgörüsüz, acımasız, gözü dönmüş tutumlarında, bu işin en iğrenci, Sivas'taki olayda.

Peki, inanmayan insan, iç dinginliğinden yoksun olup kendini kötümserliğe mi kaptırır? Bu soruyu özellikle ortaya atıyorum. Çünkü önümde, bu konuya bir yanıt getiren bir örnek var: Simone de Beauvoir örneği. Ünlü Fransız yazar Jean-Paul Sartre'ın yaşam ve kafa arkadaşı ünlü Simone de Beauvoir üzerine bir film çekilir, burada dokuz düşünür ve yazar onu soru yağmuruna tutarlar. Bu sorular içinde ilginç bulduğum biri şu; filme katılanlardan M. Ribowskaya soruyor:

"Siz, Bir Genç Kızın Anıları'*nda şöyle diyordunuz: 'Salt umutsuzluktan başka dayanağım yok. Umutsuzluk, yerini bulunca, değil mi ki yaşayıp duruyorum, bana yeryüzünde en iyi olasılıkla paçamı kurtarma kalıyor.' Bu sözleri açıklar mısınız?*"

Bu soruya yanıt olarak Simone de Beauvoir aşağı yukarı şöyle diyor: "Her şey paçamı kurtarmaya, hoşuma giden şeyi yapmaya yöneltiyordu beni. Tanrı da hoşuma giden şeyi yapmama yardım ediyordu. Salt umutsuzluğum, yani Tanrı'ya ve yaşamın bir anlamı olduğuna inanmayışım da hoşuma giden şeyi yapmama yardım ediyordu. Aslında küçüklükten beri hep sevdiğim şeyi yaptım. İdeolojik bahaneler, az çok bunun üstüne aşılanmıştır."

Simone ve Beauvoir'da hoşuna giden şeyin yazarlık olduğunu öğreniyoruz. Görülüyor; bu dünyada inançsızlık yüzünden aşırı umutsuz olmak bile, insana yaşadığı sürece bir şeyler yapma olanağının kapısını açıyor, gökten inme inançlara inat.

VEDAT GÜNYOL ÖLDÜ

Er geç olacaktı bu. Herkesten önce davranıp bu haberi ileteyim dedim yakınlarıma, dostlarıma, ölesiye sevdiğim kişilere sıcağı sıcağına. Bu da nereden çıktı demeyin, böyle kendi elimle ölüm haberimi vermek... Ben, aslında ölümden korkmuyorum, sadece sığdıramıyorum onu aklıma. Türkçemizde bir söz vardır: "Ölüm Allah'ın emri, ayrılık olmasaydı" diye. Peki, ölümün kendisi bir ayrılık değil mi? Hani şu sevip, bağlanıp, çılgınca yapıştığımız, o kör olası, o bulunmaz, bulunsa da yitirme korkusu içinde sürdürdüğümüz yaşam var ya, işte odur bizi, bilinç dışında, farkında olmadan nefes alıp vermenin mutluluğunda yaşatan; dostluklarla, aşklarla çoğaltan; düşlerle güzelleştiren.

Ölüm bir başka dünyaya göçmektir diyenler var. Sen onu külahıma göçmektir diyenler var. Sen onu külahıma anlat. O başka dedikleri yaşamdan bugüne dek hiçbir haber gelmiş midir?

Ben bugün seksen beşime bastım, daha doğrusu bastırıldım. Hâlâ neyim, ne değilim biliyorsam gözüm çıksın. Güzel günlerim oldu, kötü günlerim oldu. Sevdim, sevildim. Yetmedi. Hep doyumsuz kaldım. Kapkaranlık gelecek beklentisi içinde durdum dolaştım, yine de bir sonuca varamadım. Neyim ben? Hiçbir şey. Peki, benim dışımdaki insanlar da aynı çizgide mi? Kim bili-

yor ne olduğunu, ne olacağını. Ben ne olacağımı biliyorum: Kara toprak. Güzel güzel de, ötesi var mı, öbür dünya dedikleri şey var mı? Yok, ne yazık ki var olduğunun hiçbir belirtisi yok.

Bu durumda paniğe mi kapılalım, yoksa dervişçe, filozofça bir tutuma mı bağlanalım?

Şu dünyada yazgı diye bir şey var: Ölüm yazgısı. Biz insanları kim yaratmış böyle; sevgileri, sevinçleri, acıları tatlılarıyla bunca mutlulukları verip, sonra bir çırpıda elimizden alan kim?

Bütün bunları düzenleyen bir yüce güç var, var olmasına. Ama hiçbir dinsel ve göksel Tanrı kavramına sığmayan bir güç bu.

Ölüm, ölüm diyoruz ya, nedir ölüm? Şu doksan dört yaşında ağaçtan düşüp ölen ünlü İrlandalı yazar Bernard Shaw'a danışalım bir. Sormuşlar ona ölüm nedir diye. Şakir Eczacıbaşı'nın *Gülen Düşünceler* adıyla dilimize, kafamıza, gönlümüze kazandırdığı o güzelim yapıtta, bu yaman adam şöyle diyor:

"Ölüm üstüne hiçbir *görüşüm* yok. Güneşin her sabah doğması gibi, hep karşılaşılan ama tartışılması hiç gerekmeyen bir gerçek... Ölüm korkusuyla yaşamak gibi bir sorunum yok (tam tersine); her ne kadar ölüm için, tüm dinler, idam sehpalarındaki katilleri bile huzura erdiren ölümsüzlük masalları uydurup insanoğullarını yoldan çıkarmış olsa bile."

Büyük Fransız bilgin Jean Rostand, dünyadan göçüp gitmeyi bir umut olarak niteleyerek şöyle diyor: "Tüm umutlar insanlara vergidir, kaybolup gitmek umudu bile."

Demek, ölüm, eninde sonunda bir umut kapısı, bir kurtuluş yolu olabiliyor.

Bugüne dek nice ölümlere tanık oldum. Anam, babam, kardeşlerim, yakınlarımın ölümlerine tanık oldum. Şimdi de

kendi ölümüme tanık olmak istiyorum ve işte bu yazıyı yazıyorum, zerre kadar yüksünmeden.

Ben gidiyorum dostlar, bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün. Ama giderken de bu doğa yasasına, bilinçli bilinçsiz lanetler yağdırıyorum, ölümümü ilan ederken. Acısı tatlısıyla (Cahit Sıtkıcığıma göre), alıştığımız bir şey olan yaşamın, evet YAŞAMIN karşıtıdır ÖLÜM, o bağışlama bilmez, katı yürekli ÖLÜM.

İşte, böyle, böyle, böyle...

Not: Sevgili dostum Aziz Nesin'e öykünerek ve de özenerek, hacılı hocalı bir cenaze töreni istemiyorum. Cesedim, açıklanmayan bir yerde sessiz sedasız toprağa verilsin istiyorum. Oldu mu? Ama nerede o günler?

ÇAĞDAŞ OLMAK

Çağdaşlık kavramı, aynı çağda yaşamışlığın belirtisi sayılan bir kavram. Çağdaşlık, bir görüş, bir tutum ortaklığını içeren bir anlayış, yıllar ötesinden yaşanan günlere yansıyan aydınlanma felsefesine bağlı, insanlığı bağnazlıktan kurtarıp laik bir dünyada aklın, bilimin ışığında mutlu günlere ulaştırma, kavuşturma özlemidir derim.

Bu açıdan ele alınırsa çağdaşlık, aynı çağda, dirsek dirseğe yaşamış olmak değil. Ya nedir?

Bunun yanıtını vermeden önce, geçenlerde, bir gazete haberinde gözüme çarpan şu soruyu aktarmak istiyorum. İstanbul Devlet Tiyatroları'nca düzenlenen bir pazar söyleşisinde: *"İstanbul'da yaşamak, İstanbullu olmak mıdır"* diye bir soru atılıyor ortaya. Bu soru üzerinde düşündüm hayli, sonuç olarak *hayır* demek zorunluluğunu duydum. Neden mi? anlatayım.

Elimde, Claude Roy (Klod Ruva) adlı Fransız yazarın bir yapıtı var. Yazar, çağdaşlığı şöyle tanımlıyor, bana ışık tutarak:

"İnsanları çağdaş yapan şey, onların aynı çorapları, aynı hırkaları giymesi, aynı sakalı taşımaları, aynı biçimde kotarılmış önyargıları olması, aynı coşkuları duyması, aynı umutları beslemesi aynı beğenileri paylaşması değildir."

Ya nedir? Yanıt şu: "Château (Şato) sokağındaki genç kıza

tutulan Javel işçisi, Bay Onassis'ten daha çok *Daphnis* ve *Chloe*'nin çağdaşıdır ve kendi sendikasında savaştığı zaman, kafası kesilen *Utopya* yazarı Thomas More'a daha bir yakınlığı vardır, bugün cinayet öyküleri okuyan köşebaşı meyhane patronundan çok."

Bugün düşünüyorum da, şu geçti geçecek yirminci yüzyıl günlerinde kimin çağdaş olduğunu saptamaya çalışıyorum.

Önce, dünyasal yaşamımıza bir göz atalım, özellikle akıl dışı özlem ve tutumların egemenlik kazandığı yaşamımıza.

Bugün şu gerçekle karşı karşayayız: Toplumsal, eğitimsel, dinsel, ahlaksal tüm kurumlarımız bugün bilimsel bilgilerimizin çok, ama çok gerisinde bulunmakta. Gelenek ve göreneklerimiz için de aynı şeyi söyleyebiliriz.

Şimdi kendimle hesaplaşayım diyorum. Ben kimim ve kimin, kimlerin çağdaşıyım diye soru yöneltiyorum kendime. Ben, her şeyden önce, aynı çağda yaşamamış olmakla birlikte, Tevfik Fikret'in, Voltaire'in, Diderot'nun çağdaşı sayıyorum kendimi. Aynı çağda yaşamış olduğum Özal'ın da, Evren'nin de hiç bir zaman çağdaşı saymadım, saymıyorum kendimi. Ama, söyleyeyim göğsüm kabara kabara, Nâzım Hikmet'in Adnan Adıvar'ın, Halide Edib'in, Reşat Nuri'nin, Yakup Kadri'nin çağdaşıyım.

Bir de eskilere dönelim: İlk ağızda Yunus Emre, Pir Sultan, Karacaoğlan düşüyor belleğime ve bilincime. Onların çağdaşı sayıyorum kendimi, onur duyarak...

Gelin bugün, aynı çağda soluk alıp vermekle birlikte, Büyük Atatürk'ün ölümünden sonra Büyük Millet Meclisi'ni dolduran ve hükümetlerde görev alan birkaç kişi dışındaki insanlara *Ne Mutlu Türküm* diyememenin acısını paylaşalım sizinle, onlarla çağdaş olmamanın da sevinciyle.

İÇDÖKMELER

Seksen yaşını aştım, içimi dökmeden tasımı tarağımı toplayıp öbür dünya dedikleri bilinmezler diyarına göçerayak içimi dökeyim dedim. Özel yaşamımı, aile çevremi düşününce içimi bir ferahlık, bir esenlik havası kaplıyor.

Bir sevgi ortamında büyüdüm, öğrenciliğimin tadını çıkara çıkara. Babamdan bir fiske bile yemedim, anamdansa sevgiden başka bir şey görmedim. Lise yaşamımda, Yahudi, Ermeni, Rum, Bulgar kökenli arkadaşlarla bir çeşit evrensel insanlık ortamında buldum kendimi. Bir İngiliz yazarı: "Hiçbir insan bir ada değildir. İnsan toplumsal bir hayvandır" derken, sanki bana sesleniyordu. Evet, hiçbir insan, çevresi sularla çevrili bir ada değildir, bitmez tükenmez iletişim yumağı içinde varsa vardır.

Bu dünya görüşünden yola çıkarak, çevreme hep insan sıcaklığı açısından bakar oldum. Bence, yaşam önemli şey, insanlara insanca bakar olmaktı.

Bu inanış, bu kanış, bu görüş doğrultusunda vardığım belirli bir aşamada, sözü başka, mayası başka, üstelik adları ünlenmiş kişiler adına yükselmiş tanıdıklar beni düş kırıklığına uğratıp durdular.

Ad vermeyerek söylüyorum. Bugüne dek, tanıdığım onlarca, yirmilerce şair olsun, romancı olsun, öykücü olsun, hiçbir sanat-

çıda öz yaşamıyla sanatsal ve düşünsel yaşamında bir koşutluğa rastlamadım.

Bir şair arkadaşım vardı. Şimdi hiçbir şeyim değil. Yaşamı ile şiiri arasında korkunç boşluklar yer alıyordu. Şairdi şair olmasına, ama insanca yaşamı hiçe sayarak, belaltı çılgınlığına ölesiye kaptırmıştı kendini, seni de beni de, hiçe sayarak, kendine göre bir bir yaşam rezaleti kurmuştu.

Niye bundan söz ediyorsun diye bana çatabilirsiniz. Şundan: Kimi yazarlarımız var ki, özel yaşamının çirkinliğini örtbas edip kaleminin yandım allah gücüyle, kamuoyunu kendine hayran bırakabiliyor. Kimdir bu adamlar diye sorsanız, söyleyemem. Ama, bir örnek isterseniz, bir anımı burada tazeleyebilirim.

Bu adını vermediğim, şairliği öyle pek ahımşahım olmasa da, yetenekli ve sonradan edinilmiş hırslı kültür dağarcığıyla okurlarını büyülemesini bilen bir adam (insan da diyebilirim, sanatçı da), bugün, aslı faslı bilinmeden göklere çıkarılmakta. Helal olsun diyorum.

Bir örnekten söz ettim. Örnek şu:

Vakti hali yerinde, şair hayranı bir kadın dostum, bir gün bu şairle buluşmak istedi. Evinde, şairi, eşini ve beni, inanılmaz güzellikte bir sofrada ağırladı.

Sofra takımı, göz alıcı bir zenginlikteydi. Yedik içtik. Sonra şair aldı sözü ve o güzelim evsahibesine şunları söyledi başına kakarak: "Hanımefendi, bu eşsiz yemek takımlarını ve yemeklerinizle bizi kündeye mi almak istiyorsunuz?"

Ev sahibesinin yanıtı şu oldu: "Sayın bayım, ben sizi beğendiğim bir şair olarak evime çağırdım, bana hakaret etmeniz için değil."

Bunun üzerine, şairle eşi ve ben oradan ayrıldık. Bir ay sonra sokakta sokakta rastladığım şair bana: "Yahu beni bir daha aramadınız?" diye sormaz mı? Varın yanıtını siz bulun.

İşte, edebiyatla ilgili uzun yaşamımda rastladığım çirkin örneklerden biri. Ama, daha bitmedi. Anlatacağım.

BÖYYÜK ADAMLIK

Bir insan tek başına böyyük, kahraman, şeyh meyh, peygamber meygamber olamaz. Onu, çevresini binbir hile hurdayla palazlanmış çıkarcıların elbirliği, dürtüsü, uyutulup, kandırılan insanların gözünde büyüte büyüte yücelere uçurarak yaratırlar.

Geçen gün, televizyonda bir film seyrettim. Bir Musevi toplumu, bir haham yaratmış. Adam (TV'nin yalancısıyım), sakallı, güzel, bakışları insanın içine işleyen bir kişi. Üstelik, yapmacıklı bir sahte ciddilikte. Müritleri (onu ön plana çıkarıp para toplayan bir avuç insan) onu, elini sürdüğü yerde gül biten, yaraları bereleri iyileştiren, bir dokunuşta felçli insanları sağlığa kavuşturan bir mucize olarak tanıtıyorlar. Haham öyle bir gözaltında ki, sevgiisine bile yanaştırılmıyor. Sonunda, haham diye öne atılan adam uyanıyor ve bu sahteciliği onuruna yediremeyerek, oturduğu evi yakıp yaşamına son veriyor.

İşin sonu ve anlamı şu: Şeyh uçmaz, onu müritleri uçurur. Şimdi bakıyorum da, tarihe adları geçmiş peygamberler de, bu kuralın dışına çıkmış değiller. Almanya'da *Hitler,* İtalya'da *Mussolini,* bu yoldan yücelmişlerdir. Onlar üstün insan diye topluma kabul ettirilmişlerdi. Oysa, onlar, senin benim gibi birer insandılar.

Ne ise, biz dönelim, kafamda yüreğimde lök gibi oturmuş bir kavrama, önder kavramına.

Önder dediğin adam (kadın-erkek fark etmez) elbette ki, bir yetenekli, bir becerikli, bir afralı tafralı, bir heyheyli, bir yandım Allah çekici, bir bana bakma yakarım, bir yanaş da ananı belleyeyim, gözünün sürmesi olayım, bir yanaş da gör nasıl vahlarım seni, alimallah yakar da, lime lime eder yerim seni doğrultusunda adamlardır.

Büyük adam var (Atatürk gibi), büyütülmüş adam var (Erbakan gibi). Biri, içi dışı cevher dolu, aklın, bilimin önderliğinde dünyayı insan sevgisine bular, öbürü çıkar uğruna din sömürüsüyle, çağdışı şeriatçılığıyla insanları birbirine çatıp iktidar hırsıyla yanar. Şu anda başbakanlığı elde etmenin sarhoşluğuyla olanca hırsını tatmin etmekte.

MEKTUPLAR

Dostum İlhan Selçuk'un 1 Ocak'taki Cumhuriyet'te çıkan MEKTUP adlı yazısında, Ahmet Cemal'in çevirisiyle Stefan Zweig'dan aktardığı yazılar, bana bu iki özel mektubumu yayınlamak cesaretini verdi. Bir yerde S. Zweig şöyle diyor: Her mektup hep bir tek kişiye, duyguların paylaşılması için öngörülmüş belli bir insana yöneldiğinden, ister istemez konuşanın ikinci bir portresine dönüşürdü. Kendisine seslenenin sesi de -bilinçaltında olmak üzere- yanıt verirdi; bu ortak atmosfer, aynı zamanda hem açık, hem mahrem, hem konuşkan, hem suskun, hem güven aşılayıcı ve sır saklayıcı bir içtenliği sergilerdi."

Bu yazıdan yola çıkarak, bugün, iki dosta yazdığım mektupları, isim vermeden, yayınlıyorum.

Ben, mektuplarımda birisine seslenirken, bin kişiye seslenmek isterim hep. Onun için, hiç de özel saymadığım bu mektupları tüm okuyucularıma sunuyorum, iyi kötü alışkanlığımıza dil uzatarak.

İşte size iki örnek:

Sevgili Kızım

Geçen akşam ailecek benim kira evimde toplandığımızda, alkolün etkisiyle, seni tedirgin eden bir duruma düştüğümü, ertesi gün bir telefon konuşmasında dile getirmiştin. Son bir iki yıldır alkol benim kaçınılmaz yalnızlığımın bir desteği oldu. Kırk yaşıma kadar ağzıma alkol koymadım. Şimdi şimdi alkol, fiziksel yalnızlığımda bir arkadaş benim için, yatıştırıcı, rahatlatıcı. Hele hele geceleri tekbaşıma kaldığım, kalmaya mahkum olduğum bir yaşamda, evimde, köşemde, herkeslerden uzaklarda, kimselere zarar vermeden yaşamımı sürdürüyorsam, beni kim kınayabilir?

O akşamki toplantımızda, senin uzun süren telefon konuşmana engel olmakla işlediğim suçu bağışlamıyorsun. Olsun. Siz, yeni kuşak gençleri, biz yaşlıların geçirdiği yaşam zorluklarını hesaba katmadan, alabildiğine özgür, biraz da pervasız davranışlarınıza dil uzatmamıza dayanamıyorsunuz.

Benim birtakım ilkelerim var, insan saygısına dayanan ilkerim. Hiçbir insanı, ilk raslayışta küçük görmem. Her insana peşin peşin saygı ile bakarım. Bu saygı sevgiye dönüşürse mutlu olurum, dönüşmezse olmam.

Seninle davam ne? Uzun süren bir telefon konuşmasına engel olmam değil mi? Telefon konuşması iş dünyasında uzun sürebilir, ama arkadaş ahbap konuşmasında yarım dakikayı geçmemeli derim. Çünkü o konuşma arasında, başka konuşma istekleri olabilir ki, bunu göz önüne almak bir uygarlık sorunudur.

Randevuya gelince saati saatine gerçekleşmeli, derim. Trafik yoğunluğu bir mazeret olamaz. Sözleşme yerine bir iki saat önce yola çıkmak gerekmez mi? Benim için tek namus, söz namusudur. Bunu yıpratmamak gerekir, diyorum.

Neyse, ben beyni sulanmış bir insanım, yaşlı ama başsız. Bana aykırı gelen durumlarda sesimi yükseltiyormuşum. Öyle mi? Ben saygısızlık karşısında yükseltirim sesimi, ama senin söylediğin gibi çok yüksek perdeden değil.

Seni o akşam üzdüm, biliyorum. Özür diliyorum. Bundan böyle saygısızlık karşısında saygılı olmaya çalışacağım. Söz.

Sevgilerimle

8.12.1995

Sevgili

Mektubunu ve Exupéry'nin kitabını aldım, sevinerek. Bakıyorum da günler günleri kovalıyor ve ben tükeni tükeniveriyorum olduğum yerde, sevdiğim insanlardan uzak olmanın kahrında. Geçen gece uyku tutmadı beni, çoğu kez olduğu gibi. Kalktım, elektrik düğmesine bastım, ortalık ışıl ışıl bir dünyaya büründü. Düşündüm: daha altmış yıl öncesinde böyle bir şey olamazdı. O günlerde mum ışığı altında yaşardık geceleri. Bir de gaz lambaları vardı, yoksul evlerin yoksul ışığı, varlıklı evlerin zengin ışığı ile yaşanırdı.

Neyse bakıyorum da altmış yılda neler neler değiş-

memiş, telli telgraflı, gramafonlu, elektrik sobalı, aygazlı mutfak aygıtlarına kadar, kaloriferli, doğal gazlı evlere, dünyayı önümüze seren televizyon ekranlarına, yazıları çizileri dünyanın öbür ucuna ulaştıran fakslara, daha nelere nelere kadar gelişen teknoloji mucizelerine varmış bir dünyadayız. Bütün bunlar benim ömrüme sığdı, daha da nelere nelere sığacak. Venüslere uzanmak, üçüncü kara deliklerle tanışmak da var hesapta.

Bütün bu gelişmeler olurken, bakıyorum, tüm geri kalmış Müslüman ülkelerde, tabii ki bizde de, olmayan öbür dünya masallarına, binüç yüz elli yılın yaşayışına özlem sürüp gidiyor. Gerici kafaların, hele parası pulu olanların doyasıya yararlandıkları teknoloji harikalarına nasıl da ters düşüyorlar, bile bile lades domuzluğuyla.

17.12.1995

Bu mektuba 8.12.1995 tarihinde başladım, sonra araya garip oyunlar girdi, aklım fikrim sende olarak. Bu ara, çok mutlu bir anım oldu: Yetkin şair, düşünür ve gülmece yazarı Rıfat Ilgaz Vakfı'nın ödülü ile onurlandırıldım. Toktamış Ateş'ten sonra bana sunulan bu ödül, gerçekten yaşamımın sayılı sevinçlerinden biri oldu.

İkidir, televizyonda, Star adlı kanalda, Karaköy Köprüsü'nde yürüyenler arasında, senin rüzgara kaptırılmış saçlarınla şöyle gelip geçen tasvirinle karşılaşıyor ve seviniyorum.

Şimdilerde ne yapıyorsun diye soracaksın bana, bili-

yorum. Ne mi yapıyorum, okuyorum, okuduklarım üstünde kafa yoruyorum, çoğu kez, henüz kafaca gelişmeye çok gereksinimim olduğunu anlıyorum.

Okuyor, okuyorum, okdukça da çoğaldığım sanısına kapılıyorum. Hiçbir insan tekbaşına bir varlık olamaz, gelmiş geçmiş düşünür ve sanat erlerinin çarkından geçmeden, o kaynaklardan beslenmeden. Ben, bugün varsam eğer, gelmiş geçmiş, yerli yabancı kafa adamlarının eğitiminden geçebilmiş olduğum ölçüde varım diyorum.

Bu günlerde seçim "sath-ı maili"ne girdik. Biliyorum, kandırılmış çoğu insanımız, oy verecek ama, seçmiş olmayacak, oy vereceği kimseyi parti kandırıcığıyla bellemiş olduğu için. Milletvekili adayları, şurda burda, radyoda, televizyonda konuşurlar ya, inan, hiçbiri bende güven uyandırmıyor, çoğu kimsede uyandırmadığı gibi. Hangi milletvekili Yüce Meclis'e girecek de, halkın çıkarını kendi çıkarına feda etmiyecek? DP iktidarından bu yana (yani 50'lerden bu yana) çok az politikacı çıktı, namuslu, dürüst bir tutumla kamu yararını kendi çıkarı üstünde tutan?

Neyse, kusura bakma, coştum biraz, politika çıkmazının girdaplarına dalarak.

Bir iki hafta sonraki günlere, yani yeni yıla adım atmak üzereyken, sana mutluluklar diliyorum, "öpüldün" demeyip, gözlerinden öperim diyerek

Sevgiler ve özlemlerle,

PERİDE CELAL İÇİN

Peride Celal'i anlatmak benim için hem zor, hem kolay. Zor, çünkü o benim dört dörtlük, hem de *kadim* dostlarımdan biri. Onunla ilgili duygularım, düşüncelerim, yargılarım beni tanımayanlara abartılı görünebilir. Onun için bu zor işe el atmıyorum. Kolay: Çünkü yapıtları ortada. Onlar üstüne söyleyeceklerimi isteyen dilediği gibi yorumlar, beğeni ölçütlerimi abartılı bulabilir Bu da beni ırgalamaz.

Peride Celal benim hem büyük dostum, hem büyük romancım ve öykücüm. Onunla dostuluğumuz, sevgili Azra Erhat'ın, bir raslantı sonucu bizi tanıştırması ve *Yeni İstanbul* gazetesinde geçen iki yıllık yazı arkadaşlığıyla başladı. Gazetedeki yarı çileli, yarı eğlenceli çalışmadan sonra, birlikte istifa edip gazeteden ayrıldıktan sonra, dostuluğumuz Kadıköy'de, Bursa Hapishanesi'nden yeni çıkmış olan Nazım Hikmet ve sevgilisi Münevver Andaç'ın yakınlığında, ahpaplığında pekişti.

Çok, çok, çok önceleri, piyasa romanları, öyküleri döktüren bir yazar diye bellediğim Peride Celal, yakından tanıdıktan ve eşsiz güzellikteki yeni romanlarını, öykülerini içime sindire sindire okuduktan sonra, bambaşka bir Peride Celal, hayranlık duyduğum bir sanatçım olarak çıktı karşıma.

Peride Celal, yaza yaza, olgunlaşma yolunda çile çeke çeke

kişiliğini bulmuş bir yazardır. İsviçre'de, özellikle Yakup Kadri'nin sıcak ilgi ve dostluğunda pekişen gerçek sanat tutkusu onu, dünya klasiklerini, çağdaş romancıları, düşünürleri yutarcasına okumaya sürüklemiş. Ayrıca tüm sanat dallarına coşkuya sarılıp olgunlaşmanın gizine, giziyle birlikte ustalığına ulaşma yolunda saçlarını ağartmış bir insan Peride Celal dostum.

Peride yaradılıştan, insanlara, özellikle, horlanan, hiçlenen insanlara yüreği ve aklı ile el uzatmanın erdemine varmış bir insandır.

Peride Celal sanat dünyası, tüm soylu sanatçılar gibi, gerçekle düş arasında gidip gelen bir serüven dünyasıdır, yüreğini ve bilincini adadığı bir dünya. Victor Hugo'ya yaslanarak diyebelirim ki, Peride Celal, sanat dünyasında, bir düşten uyanınca, o düşün öbür yakasına, yani düşe bulanmış gerçek yakasına inen bir yazardır.

Peride Celal, özel yaşamında olsun, sanat ve toplum yaşamında olsun, kendi kendisiyle hesaplaşan bir insan, bir sanatçıdır. Yapıtlarında, duygusal coşku ile soğuk aklın hesaplaşması yer almaktadır birinci planda. Onu sanatçı olarak daha yakından tanımak istersek *Üç Yirmi Dört Saat* adlı romanının başına koyduğu Cesare Pavese'nin şu sözlerinde buluruz, gerçeği düşe, düşü gerçeğe çeviren ustalığının anahtarını. Şöyle diyor Pavese:

"Aslında, yaşamın sırrı, içimizde yokluğumu acıyla duyduğumuz şeye sahipmişiz gibi davranabilmektedir. Din felsefesi bile, çoğu zaman bunu kanıtlar. Her şeyin iyilik için yaratıldığına inanmak, insanca anlaşmanın, dostluğun olasılığını kabul etmek. Böyle bir bir düşünce gerçek olmasa bile ne çıkar? Bir hayatın insana verdiği rahatlık, onun gerçek olup olmamasında değil, ona inanmakta vardır. Eğer ben inanıyorsam, eğer sen, o, ötekiler inanıyorsa, o inanç nasıl olsa sonunda gerçekleşir."

İşte, Peride Celal'de, yaşamından yapıtlarına yansıyan ne varsa, gerçek olsun olmasın, hepsi de inandığı şeyin bir gün gerçekleşeceği olgusuna dayanmasıdır.

Gerçeklere düş, düşlere gerçek yüklemek, Peride Celal'in kendine biçtiği yazgının özü işte bu. Onu bu tutumuyla ve yazgısıyla da selamlıyorum.

HASAN ALİ YÜCEL

Hasan Ali'yi değerlendirmenin iki yolu var: Biri, onun Türk eğitimine verdiği yön, getirdiği olumlu yenilikler ve çabalar yönünden ele almak; öbürü de Türk düşünce dünyasına hümanizma açısından yeni ufuklar açma yolundaki, özellikle ve özellikle, çeviri kanalıyla açmak yolundaki olağanüstü, gönülden, kafadan yürekten, ver allah ver cömert, Türk insanına yönelik, onu bilinçlendirme atılımında onurlu girişime iyiden iyiye değinmek.

Büyük Atatürk'ün, Türk dünyasını, batısı doğusuyla, olumlu kafa ürünü yetkinliklere açma yolundaki özlemini, uygarlık tutkunluğunu kim benimsedi bugüne dek dersiniz, eğitim ve çeviri alanlarındaki övünülesi çabalarıyla Hasan Ali'den kadar? Eğitim tarihimizde, kısa ömürlü bir Necati Bey dönemi var. Ama, asıl eğitimde büyük çaplı girişimin öncüsü olduğu kadar uygulayıcısı Hasan Ali Yücel olmuştur.

Çeviri kanalıyla, dünya kültürüne, sanatına elatma, Tanzimatla birlikte, bireysel olarak başlamış, Batının özellikle Fransa'nın o dönemdeki yapıtlarını Türk okurlarına çeviri yoluyla aktarmak isteği, giderek tutkuya dönüşen isteği ağır basmaya başlamıştır. Bu konuda herkesin bildiklerini burada yinelemek istemiyorum. Sadece şunu söyleyeyim diyorum: Medrese kafasıyla besli, Batı dünyasına ve kültürüne düşman insanların dev-

let gücünü ellerinde tuttukları sürece, özgür bir Türk düşüncesi, bağımsız bir Türk düşüncesi oluşmamış ve Türkiye, Osmanlı döneminde, Batının bilim ve teknik üstünlüğü karşısında yenik düşmüştü.

Osmanlı İmparatorluğu Viyana kapılarına kadar dayanıp durmuş ama, kılıç şıkırtısından, silah gümbürtüsünden başka bir şey götürememiştir. Götüremezdi de, çünkü, bilim ve teknik ve haydi söyliyelim sanat alanında yenik düşmüştü. Bereket Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi ve daha başka aydın kafalı insanlara ortaya çıkıp, kurtuluşun Batıya yönelmekle elde edilebileceğini anlamışlardı.

Bütün bu tarihsel oluşumları bir yana bırakalım, sömürgeci Batıya kafa tutan, ama akılcı Batıya öykünmeyi, "Yaşamada en gerçek yol gesteribi bilimdir" formülüne gönül bağlayan Atatürkçü bir Türkiye'de Batı düşüncesine ne yoldan varılabilirdi? Bunu düşünelim.

Bu yol, çeviri yolu idi kuşkusuz.

Sevgili Ataç, bir yazısında şöyle diyor "Avrupa'dan gelen kitapları okumamak olamazdı. Onlar, bize kafamız için gerekli bir azık getitiriyorlardı.

Bu azık yabancı dil bilen aydınlar için söz konusuydu. İşte söz konusu, yabancı dil bilmeyen Türk insanına, daha doğrusu Türk aydınına bu *azığı* ulaştırmanın yolu çeviriden geçmekteydi. İşte, Hasan Ali'nin en büyük, en övünülesi çabası, *Tercüme Bürosu*'nu kurup, Türk okurlarına, Batı ağırlıklı olmakla birlikte, Doğu'nun da önemli yapıtlarını sunmak oldu.

Ben burada, Hasan Ali'yi yalnız çeviri işine verdiği önem yönünden değerlendirirken, onu dar bir alana sıkıştırmak istemiyorum, öğretim alanındaki çabalarına da ayrıca büyük saygı ve hayranlık duyuyor ve onu Türkiye'nin gelmiş geçmiş en büyük eğitimcisi olarak selamlıyorum.

İşin aslını ararsanız, Tercüme Bürosu'nun kurulması başlı başına bir olaydı, zamanına göre. Atatürk ölmüş, onun bıraktığı aydınlanma mirası İnönü'nün çabasıyla sürüp gidiyordu. Böylesi elverişli bir ortamda Hasan Ali, çeviri yolu ile Türk dünyasına aydınlık, bilinç getirme özlemesini gerçekleştirme yolunda İnönü'nün desteğini sağlamıştı.

Atatürk döneminin Millet Meclisi, ne denli düzeyli, onurlu insanlardan oluşuyorduysa, üyeleri seçme yoluyla kurulan Tercüme Bürosu da, o denli onurlu bir kuruluştu ve Hasan Ali bu bu kurulun ruhu, mihengi kurucusu idi.

O dönemde, Büyük Millet Meclisi'nin bir bölümünü dolduran, bilgisiz, görgüsüz, kültürsüz, sanattan anlamayan, ham halat insanlarca yadırganıyordu çeviri eylemi. Öyle ki, dünyadan habersiz bir milletvekili, hümanizma öncüsü, dahi Erasmus'un *Deliliğe Övgü* adlı yapıtını, Milli Eğitim bütçesi tartışmasında "kültürümüzü delilere teslim edemeyiz" diye sesini yükseltip, Hasan Ali'yi saçma yapıtlar üreticiliğiyle suçlamaya kadar işi azıtmıştı.

Her ne olursa olsun, belli bir dönemde, klasiklerin çevirileri, yeni bitme, iyi niyetli genç aydınlara, düşüncenin, sanatın, hümanizmanın, kısacası uygarlığın kapısını açıyordu, Batı-Doğu klasiklerinin çevirileriyle. Bu, aydınlığa susamış Türk gençleri için bulunmaz bir kültür, bir uyanma olanağı idi.

Düşünün hele bir, kendine aydın diyebilen bir insan, Goethe'yi, Rousseau'yu Voltaire'i, Diderot'yu, Sartre, Camus'yi tanımadan kendine uygar insan diyebilir miydi? Burada, Doğu klasikletini de kafa ürünü, düşünce ürünü olarak değerlendirmek gerekir. Uygarlık bir bütündür, batısı doğusuyla bir bütündür düşüncesinden yola çıkan Hasan Ali'yi hiç kimse yan tutmakla suçlayamaz. Hasan Ali, Batıya olduğu kadar Doğuya da, Doğunun özyapıtlarına kafası ve gönlü açık bir insandı.

KABUĞUNDAN SIYRILMAK

İnsan, bilinçlenip kafasını işletmeye başlayınca, kabuğundan sıyrılmaya çalışır. Kabuğundan sıyrılmak, kendini yenilemektir. Her insan, raslantı sonucu Müslümandır, Hristiyandır, Budisttir, kimlik kağıdında bulur aslını faslını, tepeden inme bir oldu bittiyle, beğense de beğenmese de. Ama, bir de, erginlik çağını geride bırakan yaşı ve başı olgunlaştı mı, iş değişir; kafa işlemeye başlar, önce kendini, sonra çevresini, toplumunu sorguya çekme yeteneğine ulaşır. Bu sorgulama, toplumun tüm katmanlarına atar kancayı, gününü geçirmiş inançları, köhnemiş gelenekleri, görenekleri bir bir irdeleyerek.

Bugün tüm dünyada, özellikle de geri kalmış Müslüman ülkelerinde, insanlar geçmişleriyle hesaplaşmaya pek de yanaşmaz görünüyorlar. Oysa, insan, gelişen dünya koşullarında, kendinin de değişmek zorunda olduğunun bilincine varmak zorundadır, istese de istemese de. Raslantı ile benimsediği gelenekleri sorguya çekecektir zorunlu olarak.

Batı dünyası, banyo ve duşla temizlenme olanağına kavuştu kavuşalı (biliyorsunuz, Fransa'da Louis XIV zamanında Louvre Sarayı'nda hela yoktu) Arabistan çöllerinde, sıcakta terleyip, ter kokuları canına kanına yapışık iğrenç durumlardan kurtulmuştur. Çöl Araplarını günde beş kez çeşme başına geçip

yıkatan peygamber buyrukları bugün hiçe inmiştir.

Bütün bunlar beden sağlığı için düşünülmüş önlemlerdir. Peki, ya ruh ve kafa sağlığı için ne önlemler alınmıştır dünyamız?

Zekâ deyince, Malaparte'nin şu sözü, birden aklımın çivisine saplanıveriyor birden: Ona göre, özgürlük bir zekâ olgusudur. Özgürlük zekaya bağlıdır. Yoksa zeka özgürlüğe değil. Toskanalılara göre, özgür olamayan insan aptalın tekidir.

Malaparte'ye göre, Toscana'da zekâ ve özgürlük eşanlamlıdır.

Şimdi gelelim şu olguya! Ona göre, zekâ, zekâ kaldıkça beş para etmez. Film yapım ustalarından İspanyol Bunuel'e bakılırsa, kim uygulayabiliyorsa, düşünce onun demektir.

Diyorlar ki, Atatürk bir taklitçidir, Batıyı örnek alan bir taklitçi.

Evet, Atatürk Batıdan çok esinlenmiştir. Örneğin, laikliği Batı örneklerinden almıştır. Olsun. Luis Bunuel'e göre, kim uygulayabiliyorsa, düşünce onun demektir Öyle diyor ya, Atatürk laikliği uyguladıysa, laiklik düşüncesi onun düşüncesidir. Öyledir de.

Laiklik, insan tekine, insan topluluğuna, kendi benliklerinin, kişiliklerinin onurunu armağan etmektir. Laik insan, özgür düşünceli, tam anlamıyla insan demektir, günü geçmiş inançlara, alışkanlıklara sırt çeviren, dolayısıyla, insanlığın bilincinde onurlanan insan demektir. İnsan, ancak insan olduğunun bilincine varınca, kabuğundan sıyrılabilir, kalıplaşmayı bir yana atıp gelişmişliğe kulaç atabilir.

DÜŞÜNDÜRMEK VE İNANDIRMAK

Batıda olsun Doğuda olsun, insanlık tarihi, *düşündürmek* ve *inandırmak* arasındaki sürekli çatışmaların tarihidir, bir bakıma. Düşünmek çaba isteyen bir uğraştır, tembel kafaların harcı olmayan. İnanmaksa, rahatın rahatı bir yaşam mutluluğudur, beyinsiz kafalar için.

Ressam G. Braque, bu durum karşısında tüm öfkesinin kınında: "Düşündürmekle yetinelim, inandırmayı denemeyelim" diyor alttan alarak.

Düşündürülmeye alıştırılmayan bir toplum, ister istemez inandırılmaya sürüklenir. Düşündürülme eyleminin altında, ardında hiçbir çıkar söz konusu olamaz. İnandırmanın ardında ise, inanç bezirganlarının çıkarları, halk yığınlarını, alttan alta etkilemeyi amaçlar.

Dün olduğu gibi, bugün de, özellikle gelişmemiş Doğu ülkelerinde insanların çoğu kalıplaştırılmıştır. Bu ülkelerde gelişmiş, yani akla inanan insanlar bir avuçtur.

Kalıplaşmış insan derken, ilkten akla dinden kaynaklanan, geleneklere sıkı sıkıya bağlı, değişmeyen bağnaz insan geliyor. Oysa, insan ve toplum yaşamı, sürekli değişme içindedir. Bu değişme, yarınlara, güzel, haklı, insan değerini ön plana alan bir

özlemdir. Ne var ki, hiçbir değişim, geçmişi toptan hiçe sayarak yapılamaz. Geçmişin deneyimlerinden yararlanmadan, yani tarihten ders almadan yapılan her çeşit değişim, köksüz bir atılım olmaktan kurtulamaz. Geçmişi göz önüne alırken, gelenek ve görerek kurallarını iyice gözden geçirip ele alıp, gününü doldurmuş olanları bir yana atmak yerinde olur.

Neyse geçelim bunları. Kalıplaştırılmış insanların ne yapacağına bakalım. 1976 yılı Temmuzunda, bir rastlantıyla Denizli'nin Tavas ilçesinde bir haftalık bir konukluğum oldu. O günlerde gezip, tozup gördüm ve öğrendim ki, bu küçük ilçede 17 cami, 118 mescit, bir de, evet, bir de bir sinema vardı. Yine öğrendim ki, camiler, genellikle boş, sinemaysa tıklım tıklımdı.

Diyanet İşleri Başkanı Yılmaz'dan (Cumhuriyet Ocak 1996) öğreniyoruz ki Türkiye'de 70 bin cami var. Oysa, koyu müslüman olan İran'da bu kadar cami yok.

Peki, neye yorabiliriz bu tutumu?

İsmail Hami Danişmend'in 1961'de yayınlanan *Eski Türk Seciye Ve Ahlakı* adlı yapıtının 78. sayfasında bunun yanıtını buluyoruz. Amédée Joubert adlı gezgin, Voyage en Arménie et enGrece adlı yapıtının bir yerinde şöyle bir saptama yapıyor ve diyor ki:

"Türkler din asabiyetini en yüksek derecesine vardırırlar.

Biz Türkler kraldan fazla kral yanlısı olmaya gönül atan insanlarız.

Tanrı ağzıyla: "Biz Kuran'ı kendi dilini, bilenlerin anlaması için gökten indirdik" denilen Kuran'ı hangi Türk anlayor, anlıyabiliyor sorarım size. Bir dine bağlanıyorsanız, bırakın onu kedi dilimizde değerlendirelim. Ne dersiniz?

ALIN YAZISI ÜZERİNE

Bir süredir, Sabiha Sertel'in Tevfik Fikret üzerine yazdığı, Türkçesi eskimiş bu nefis yapıtın dilini günümüz gençlerinin anlayabileceği yalın bir dile kavuşturmaya çalışıyorum. Bu güzel kitap, Dr. Türkan Saylan'ın başında bulunduğu Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nce basılacak.

Yapıt, salt, olumlu aklın buyruğunda, özleminde, yürürlüğünde gelişen bir inceleme. Yapıt, aklın ve sağduyunun süzgecinden geçe geçe, yolunu bulmaya çalışan bugünün dürüst gençliğine bir rehber sunuyor, Tevfik Fikret'in dizelerine dayanarak.

Bu değerli incelemede, insanı ilkten çarpan özellik, adına *kader* denilen olgusuyla, bilim ve sağduyu arasında çatışmanın inceden inceye ele alınmış olması.

Kader, alınyazısı nedir diye düşününce, aklıma İtalyan romancı Cesare Pavese (Çezare Paveze) geldi, hani şu kendi dünya yaşamına eliyle son veren güzel insan.

Pavese, şöyle tanımlıyor alınyazısını:

Kader bilmeden yaptığımız, kendimizi eline bıraktığımız şeydir

Ona göre, bir anlamda her şey kaderdir.

Hiçbir zaman ne yaptığımızı bilemeyiz. Ama yine de içimizi kemiren, belli belirsiz akılcı bir duygu var.

Hadi gelin de buna hak vermeyin. Ben de, kaderi, alınyazısını böyle yorumluyorum.

Müslüman dünyasında, Levh-i Mahfuz diye bir kavram vardır. Bu, gökyüzünde, gelmiş geçmiş, geçecek varlıkların alınyazılarını saptayan bir levhadır. Söylendiğine göre, tüm insanların, doğumlarından ölümlerine kadar ne olacakları yazılıdır. Böylesine akıldışı, saçma bir inanış bugün de geçerli mi dersiniz? Ne yazık ki geçerli. Bin altı yüz yıl öncesinin temelsiz, akıldışı inançlarının, bugün de geçerli sayılması, bir avuç din sömürücülerinin, devletce de kınanmayan, çoğu kez desteklenen beyin yıkayıcılarının marifetlerinden sadece birisidir.

EĞRİ OTURUP DOĞRU KONUŞALIM

Sağcıların milli şuur dedikleri şey üstünde düşünüp duruyorum kaç gündür, hele değerli yazar Mustafa Balbay'ın, *İstanbul Kanatlarının Altında* adlı film dolayısıyla güzel yazısını okuduktan sonra.

Konu, kısaca şu: MHP kökenli Kültür Bakanı, filmi milli şuurumuza aykırı bulmuş. Nedenine gelince Filmde Murat IV adlı padişah eşcinsel ve sarhoş gibi gösterilmiş.

Peki, Murat IV öyle ise, bunu filmde yansıtmak neden milli şuuru zedeleme anlamına gelsin ki!... Osmanlı padişahlarının hepsi değilse de büyük bir bölümü bu iki niteliği de yaşamlarında sürdürmüşlerdir. Osmanlı saraylarındaki içoğlanları neyin nesidir diye bir düşünelim.

Eşcinsellik, insanlar var oldu olalı yaşanmıştır. Her dönemde. Batıda olsun Doğuda olsun, özellikle de eski Yunanistan'da, Arap ve Acem dünyasında geçer akçe durumundaydı, gizli kapaklı da olsa, belki hâlâ da öyledir. Ölmüş gitmiş padişahlar, birer devlet adamı olarak ele alınıp değerlendirildiğinde, uluslarına yaptıkları olumlu katkılar, düşünce açısından getirdikleri yenilikler üstünde dururken, bacak arası ilişkilerini önplana çıkarmak elbette güzel bir tutum değildir.

Ama ben, bu durumu ciddiye alarak Osmanlı padişahlarının yaşamlarına şöyle bir göz gezdirdim. Gördüm ki, eşcinsellik çoğu padişahın kanında, canında var. Bunu kınayarak söylemiyorum. Sadece bugünkü Türk kültürünü temsil ettiklerini sanan zavallı kişilerin aptallığını ortaya koymak amacıyla dile getiriyorum bunu.

Bu saptamaya, çok öncelerden başlıyorum. Elimde, ünlü tarih yazarı Dukas'ın *Bizans Tarihi* adlı yapıtı var. 1956'da İş Bankası'nın para yardımıyla basılan V.L. Mırmıroğlu'nun çevirisiyle kotarılan bu yapıtta, İstanbul fethini gerçekleştiren, büyük devlet adamı Fatih Sultan Mehmet'in, ruhsal, duygusal durumunu ibretle okuyoruz. Bu konuya Fatih'le girmek istememin nedeni, onun olağanüstü yetenekleri yanında, eti ve kemiğiyle herkes gibi bir insan, bir insancık olabildiğine parmak basmak istememdir.

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u ele geçiriyor. Peki bu utkuyu kutlamayacak mı? Kutlayacak elbette. Bakın Dukas bu konuda neler söylüyor, ona kulak verelim. Şöyle yazıyor Dukas: *"Padişah, o zaman şehrin büyük bir kısmını gezdi ve saraya yakın bir yerde ziyafet sofrası hazırlatarak eğleniyordu. Bu ziyafette padişah fazla şarap içerek sarhoş olduğunda, haremağasını davet etti ve kendisine şu emri verdi: 'Büyük dukanın evine git ve en genç çocuklarının bu ziyafete gönderilmesini padişahın emrettiğini söyle. Genç çocuk güzeldi ve on dört yaşındaydı. Çocuğun babası bu emri duyunca; ölü gibi oldu ve yüzü başka bir şekil alarak, haremağasına dedi ki: Kendi evladımı lekelemek maksadıyla kendi elimle teslim etmekliğim, bizim terbiyemizle kabil-i telif değildir Padişahın cellat göndererek kafamı almasını tercih ederim.*

Bunun üzerine, padişah celladına emir veriyor, duka ile birlikte çocuklarının da kellelerini uçurtuyor.

Ne oluyor sonunda? İstanbul'u fetheden insan, kalbini fethedemediği bir güzel delikanlının kafasını uçurtarak utanılası bir duruma düşmekten kendini alamıyor; tıpkı, tahtını sağlama bağlamak amacıyla kardeşlerinin kafalarını kestirerek korkunç bir duruma düştüğü gibi.

Fatih, her şeye karşın, her insanda olan zaafların dışında büyük bir devlet adamıydı. Onu değerlendirirken, bu zaafını bir kenara atmak gerek. Asıl sorun Fatih'in bize İstanbul'dan başka kazandırdığı ne var, onun üstünde durmak gerek. Bu işi de bilim adamlarına bırakıyorum.

Fatih, bence *"Güzel sev var ise akl-ı şuurun"* düsturuna yatkın, güzellikte cinsellik ayrımı yapmayan, her güzele gönül bağlayan bir insandır. Ne var ki ben, kardeş katilliği ile yüreğini sevdalara adayabilen bir tutku çılgınlığını nasıl bağdaştırabilirim diye düşünüyorum, düşünüp duracağım da.

Fatih'in defterini burada dürüp, Murat IV sorununa gelmek istiyorum şimdi, kültürsüz kodamanların olmayan akıllarına seslenerek.

Bilindiği gibi Murat IV 11 yaşında padişah oluyor. Kendinden önceki ve sonraki padişahlar gibi astırıp kestiriyor, önce annesi Kösem Sultan'ın yönetiminde, sonra sonra çıkarcı akıl hocalarının dürtüsünde, 28 yıllık yaşam serüvenini sürdürüyor.

Kültürsüz vatan kurtaranlara bakılırsa, bu padişah ne eşcinseldir, ne de içkici. Tarih kaynaklarında eşcinselliği üstüne kimi imalı değinmeler var da, aşırı içkiciliği üstüne ansiklopedilerde yeterli tanıklıklar var. Sayın Musatfa Balbay, Cumhuriyet gazetesindeki yazısında Ana Britannica'dan alıntı yaparak, bu padişahın ne denli içki düşkünü olduğunu dile getirmişti. Ben de, *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*'nden şu alıntıyı sizlere sunuyorum: Buna göre *"Çocuk denecek yasta alıştırıldığı içkinin et-*

kisi ile kısa zamanda yıpranan Murat IV, daha Revan Seferi yıllarında gut hastalığına tutulmuş ve felç geçirmiştir."

Şimdi size, güzel rastlantı ile elime geçen bir yapıttan söz ederek, bu padişahın ıcığını cıcığını gözleriniz önüne sereceğim:

Dostum şair ve yazar Ömer Nida'nın son günlerde yayımlattığı altı kitabından biri olan *Padişahlar Taşlaması*'ndan Sultan Murat IV ile ilgili şu dizeleri birlikte okuyalım istiyorum:

Dördüncü Murat tahta çıkınca
sünnet edildi üç-beş gün sonra
ya canı yandığından
ya kafası bozulduğundan olacak
gaddar mı gaddar oldu
başlayınca kasaplığa-pardon padişahlığa
örneğin çıkarken Revan seferine
öldürttü Beyazıt ve Kasım kardeşlerini
ve Bağdat seferine giderken
Süleyman kardeşini de boğdurarak
ellerini şöyle bir oğuşturdu sultan
baktı ki İbrahim kardeş tımarhanelik deli
dokunmadı cancağızına
ama sel gibi kanlar akıttı Devlet-i Osmaniye
güneşin batışını beklemeden
yudumladı içkisini sabah akşam demeden
ve çektikçe kafayı hazret

Ama durur mu hiç padişahımız hırsını alamamış
Nefi'yi boğdurup denize attırdı hemen

Şimdi düşünüyorum, kültürsüz yetkililerin *İstanbul Kanatlarının Altında* adlı filmde, IV. Murat'ın kötülendiğini ileri sürülen savlarının yetersizliğini, tutarsızlığını dile getirdikten sonra anlatmak istediğim bir gerçek var. O da şu: Osmanlı padişahları, kendi çıkarları, afra tafraları, saray yaşamlarındaki asma kesme olayları dışında, halkına, düşünce alanında neler getirmişlerdir, söyler misiniz? Fatih Sultan Mehmet, bize İstanbul gibi nefis bir armağan dışında pek bir şey getirmemiştir. Saray, oldum bittim kara cahil hacılar hocalar elinde saygınlığını yitirmiştir. Batı düşmanlığı, dolayısıyla bilim düşmanlığı, 3. Selim dönemine kadar sürmüştür.

Çağdaş dünya yaşımına, ilk kapıyı açan Atatürk olmuştur. Çağdaş uygarlığa gönül bağlamış bir deha olan Atatürk'le karşılaştırdığımız zaman, padişahlarımızın büyük bölümü zavallı kalmaktadır.

ÖZDEYİŞLERİN GÖLGESİNDE

Bir buçuk-iki satırda engin bir yaşam kesitini dile getiren, kısa yoldan bir dünya görüşünü önümüze seren *özdeyişler*'e oldum bittim tutkunumdur. Her biri üzerinde günler, haftalar, aylar, hatta hatta yıllar boyu düşünüp, yaşamıma getirdikleri mutluluğun tadını çıkarır da çıkarırım.

Bu tutkum, La Rochefoucault'nun *Özdeyişler*'inden başlar, La Bruyère'in *Karakterler*'iyle yoğunlaşıp gelişir. Bedia Kösemihal'in nefis çevirisiyle dilimize ve düşünce yaşamımıza kazandırılan bu yapıt da, içeriği ile düşünce yüklü özdeyişlerden oluşmuştur.

Aslına bakarsanız, tüm büyük aydın, düşünür, sanatçıların yapıtlarında, sağa sola cömertçe serpiştirilmiş özdeyiş düzeyinde güzel sözler vardır, insan yaşamını değerlendiren, topluma kuşbakışı ölçeklerle yaklaşıp, filozofça kader biçen.

Açın Shakespeare'i, Goethe'yi, Sartre'ı, hele hele Bertrand Russell'ı; nice nice ulaşılmaz değerde güzel (süzme) sözlerle karşılaşırsınız. Hadi gelin, Montaigne'ın *Denemeler*'ine (S. Eyuboğlu'nun eşsiz çevirisinden) bir göz atalım, insan aklının, deneyimlerden edindiği filozofça birikimlerin özetlerini çıkararak.

Akıl Erdiremediğimiz Gerçekler başlıklı yazısında şöyle diyor Montaigne:

"Kolayca inanma ve inandırmayı saflığa ve bilgisizliğe vermekte haksız değiliz her zaman. Şöyle bir şey öğrendiğimi sanıyorum eskiden; inanç ruhumuza bastırılan bir damga gibidir; ruh ne kadar yumuşak olur, ne kadar az karşı koyarsa, ona bir şeyi mühürlemek o kadar kolay olur. Hele ruh bomboş ve darasız olursa, ilk inandırmanın ağırlığı altında daha da kolaylıkla eğiliverir. Onun için, çocuklar, bilgisizler, kadınlar ve hastalar kulaktan doldurulup yürütülmeye daha elverişlidirler."

Bu saptamayı günümüzde olup bitenler açısından değerlendirmeye kalkarsak, önümüze politik partilerimizin oy avcılığında, aklı bir yana atıp, saf ve bilgisiz ve de yoksul insanlarımızın ruhlarına bastırılan şeriat damgalamalarının, mühürlemelerinin ne denli başarılı olduğunu görürüz hayret ve ibretle.

Bu düzeyde bir başka örnek daha vereyim size. B. Russell, bir soru üzerine, yurttaşlık sevgisine ilişkin şu saptamayı yapıyor, bir özdeyiş niteliğinde: ...yurttaşlarımızı yalnız yabancıları düşününce seviyoruz. Yabancıları unutunca, pek o kadar sevmiyoruz onları."

İki satıra sığdırılmış olan bu saptama (ki, ben buna özdeyiş diyorum) yakın, uzak tarihimiz açısından, gerek dışarda, gerek içerde, insanların birbirlerine olan tutumlarına ışık tutuyor. Önce, Türk-Yunan ilişkilerini ele alalım. Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalma bir Türk-Yunan anlaşmazlığı, hatta düşmanlığı vardır. Bir Yunan, kendi yurttaşlarını, Türk düşmanlığının ağır bastığı dönemlerde çok sever. Tıpkı, bir Türk'ün, Yunan düşmanlığı karşısında kendi yurttaşlarını sevmesi gibi. Ama gelin görün ki, Türk'e düşman bir Yunan'ın kendi yurttaşını, herhangi bir nedenle öldürmesine engel olamıyor bu durum.

Bugün, tüm dünyada olduğu gibi, her ülkede, politik düşünce ayrılıkları yüzünden, yurttaşlar arasında düşmanlıklar ver

yansın ederek, gemi azıya almıyor mu? Yakın geçmişimizdeki Nazi-Komünist çatışması, ülkeler arasında olduğu kadar, ülkeler içinde de yurttaşları birbirine düşman etmedi mi?

Bu konuda, günümüzün Türkiye'sinde, sınırdışı düşmana karşı değil de sınıriçi, kardeş kardeş yaşaması gereken insanlar arasında, körüklenegelen bir yurttaşlar arası düşmanlığa tanık oluyoruz. Bu da centilmenlik isteyen spor dallarında seyircilerin koşullandırılmış olması, o büyük ölçüde uygar diye bellediğimiz İngiltere'de bile Huligan denilen spor sömürücüsü azgın çetelerin yetişmesi, aklı başında her insanı düşündürmektedir.

Sırası gelmişken söyleyeyim: Aziz Nesin, Türk halkının yüzde altmışı aptaldır derken, şunu belirtmesini isterdim. Türk halkı, bilmem nere halkı için, öyle ulu orta aptal demek uygun mu? Değil. Aslında, eğitilmiş hiçbir halk aptal olamaz. Aziz Nesin dostumun, bu sözü söylerken şunu eklemesi uygun olurdu. "Türk halkı aptallaştırılmıştır." İşte, bu kadar. Bugün altmış milyon halkımızın hatırı sayılır bir bölümü şeriatçıları tutuyorsa, bu, halkımızın aptallığından değil, aptallaştırılmış olmasından kaynaklanıyor. Aptallaştırılmamış bir insan, bugün, yirminci yüzyıl Türkiyesi'nde, bin altı yüz yıl öncesinin ilkelin ilkeli yaşam koşullarını savunup "Ben varım" diyebilir mi? Diyemez.

Özdeyişlerden söz ederken, bakın nerelere vardık, işin içine politika karıştırarak.

Şimdi dönelim, Özdeyişlere. La Rochefoucault'nun başlattığı özdeyiş geleneği, bugün de sürüp gidiyor. Elimde, bu konuda birkaç örnek var: Önce, Fransız bilgin Jean Rostand'ın. B*ir Biyolojistin Yeni Düşünceleri* adlı yapıtı.

Ayrıca, çağımızın birinci sınıf düşünürleri arasında yer alan Polonyalı Stanislaw Jerzy Lec'in tüm dünya dillerine çevrilmiş *Karınan Çorman Yeni Düşünceler* adlı özdeyişleri ile Bedrettin

Tuncel'in Paul Valery'den yaptığı özdeyişler var elimde.

Bunlara, son günlerde yayınlanan *Gülen Düşünceler* adlı nefis yapıtı eklemek istiyorum. Dostum Şakir Eczacıbaşı, çağımızın büyük sanat ustalarından Bernard Shaw'ın tüm yapıtlarını özenle tarayıp "gülen düşünceler"ini 430 sayfalık bir dev yapıtta toplamış.

"Şakasız dünya kuşsuz ormana benzer" diyen bu büyük sanat ve düşün adamının özdeyişlerinin ufacık bir bölümünü, yıllar önce aynı adla *Yeni Ufuklar*'da yayınlamıştım. Sabahattin Eyuboğlu'nun isim babalığını yaptığı bu düşüncelerin tümü bugün bir araya gelmiş bulunuyor. Tüm okurlarıma salık verirm. Şakir Eczacıbaşı'nın pırıl pırıl çevirisinden Bernard Shaw sizlere, kuş sesleriyle çınlayan bir şaka ve nükte ormanı sunuyor. Okuyun hele bir, görürsünüz gününüzü.

MEKTUPLARIN KIYICIĞINDA

"Sözler uçar, yazılar kalır" diyen bir Latin atasözü var (Verba volent, scripta manent). Ne kadar da yakalamış doğruyu. Gerçekten de sözler uçup gidiyor, yazılarsa kalıyor. Ne var ki, bu çağda sözler de uçmuyor artık, şeritlere kaptırıyor ensesini. Böylece de sürdürüyorlar tazeliklerini. Ama bu, şarkılar, söyleşiler için geçerli. Mektubun yerini tutmuyor hiçbiri, yine de. Mektup, bir kimsenin bir dostuna, bir arkadaşına, hadi hadi söyleyelim, bir sevgilisine, kem gözlerden, dedikodulu kulaklardan uzak, dile getirilmesi, ancak ve ancak kâğıda dökülünce bir anlam kazanan, iki kişi arasında kalmakta direnen, bir ruhtan öbürüne atlaya atlaya uzanan bir coşku selidir çoğu kez.

Ben şimdi, dostlarımla karşılıklı söyleşiler diyebileceğim bir iletişim olgusunu dile getiren şu birkaç mektubu siz sevgili okurlarıma sunuyorum. Yaşam serüvenimin ya da serüvenlerimizin ne kıvamda olduğunu (benim için bir kez daha) açıklamak ve de geleceğe gölgesini düşürmek amacıyla yayınlıyorum, benim ve dostlarımın nâmelerini:

21.9.1956
Diyarbakır

Çok aziz Vedat Bey,

Leylâ'ya hikâyelerini göndermesi için yazdım. İkna etmek hayli güç oldu. Bir tutukluğu, savrukluğu var ki yenmek için uğraşmak istiyor.

Öyle sanıyorum ki üç-beş hikâye ya da şiirden sonra kendiliğinden bir soruma ve devam tutkusuna varacak. Bu bakımdan benim teşvik ve zorlamalarıma sizin yayın konusundaki yardımınız da eklenince Sait'i aratmayacak bir sanatçıyı kazanacağımızı kuvvetle umuyorum. Belki fark ettiniz, kendi meselem olsa bu kadar üstüne düşmem. Olsun ama, ben yardımsız, ustasız hatta baltalanmalar, kınanmalar, megalomanca müdahaleler arasında boy attım. Her sanatçıdan böyle bir dayatma ve sabır beklemek hakkımız yok. Beklesek bile sonunda bencileyin yarım yamalak bir kalem ya da imzadan başka bir umur göreceğimizden şüpheliyim.

Bilmem sizi ilgilendirir mi, yargıtayda bir davam vardı. Esastan bozdu. İlk size duyurmak istedim. Hani bazı şantajcılara ve ağzı karalar'a karşı beliniz daha bir perk olsun diye. Beraat edeceğimden eminim. Gerçi bu hiçbir şeyi ne değiştirir ne de bana pratik bir çıkar sağlar. Gene de iyi bir şey. Sabıkalı olmakta bir eksiklik, bir zayıflık duyarım. Hernehal ise, iş olacağına varıyor. Burada gördürülecek bir hizmetiniz olursa, memnuniyetle koşacağımı bilmenizi isterim.

Saygı ve sevgiler
Ahmed Arif

10.1.1983
Nesin Vakfı

Sevgili dost Vedat Günyol,

Yuvarlak yaşdönümü dolayısıyla, gönüllü çalışanları arasında bulunduğun Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'na yazı yazmak sırası sana gelmiş. İşin bitmemiş, ama yaşın yetmiş... Biliyorsun, yuvarlak yaşdönümlerindeki yazarlarımız için Yıllık'ta bir bölüm var. Yazını ve fotoğrafını lütfen çok ivedi göndermeni rica ediyorum.

1983 yıllığı, iki ay gecikerek çıkacak. Yazını hemen göndermelisin. Yazının konusunda ve uzunluğunda özgürsün, istediğin uzunlukta yazabilirsin. Anılarından bir bölüm, özgeçmişinden bir kesit ya da yazar dostlarını anlatabilirsin; ya da yazarlık ve yazın sorunları... Özeleştirini yapabilirsin. İlerisi için düşüncelerin, tasarıların. Kalem kavgaları, tartışmalar... Ne yazacağını elbet benden iyi bilirsin de, hani yol açayım, dedim.

Önceden teşekkürler yardımların için. Sağol.

Aziz Nesin

5.1.1974
Karaköy

Sevgili Hilmi Yavuz,*

Seninle tanışıklığımız yirmi yılı aşkın bir süreyi bulur sanıyorum. DP iktidarının hışmına uğrayıp hapislere düştüğün günlerin acısını, inan ki, hâlâ yüreğimde taşımaktayım. 27 Mayıs sonrasında, İngiltere'de BBC rad-

yosunda geçen beş altı yıl içinde seninle *Yeni Ufuklar* kanalıyla karşılıklı sevgi ve saygı ilişkileri sürdürdük. Türkiye'ye dönüşünde, Meydan Larus'ta bir iki yıl yakının yakını dostluğumuz oldu. Cumhuriyet gazetesinde yazdığın yazılarda, gerek dergime, gerek bana olan yakınlığını belirten içten yazılarınla dostluğunu bütün cömertliğinle açıkladın. Bu ilginin, bazı kimselerce yanlış yorumlandığına tanık olduk. Sen bütün içtenliğinle *Yeni Ufuklar*'a bağlılığını ispatlıyordun. Ama sonra ne oldu bilmiyorum, *Yeni Ufuklar*'dan uzaklaştın. Uzaklaşmakla da kalmadın, ona cephe alanların safına katıldın. *Yeni Ufuklar,* hümanist olmakla suçlanıyordu. İnsan sevgisini ön plana almak, insan mutluğunu engelleyen bir tutum olarak nitelendiriliyordu. Senin yazı kadrosunda yer aldığın bir dergi, hümanizmanın nerdeyse, insan düşmanlığını körükleyen bir görüş olduğunu ileri sürüyordu.

Hümanist bir kültür geçmiş bir insan olarak sen, böylesi bir suçlamayı nasıl benimseyebilirdin? İnsan sevgisinin, insan sömürüsüne yol açtığını ileri süren, sürebilen kimselere nasıl katılabilirsin, aklım almıyor. İnsan sevgisini yüreğinde taşımayan, yanında yörende yaşayan insanlara sevgi duymayan, insanlığı soyut bir varlık olarak düşünen, düşünmek gafletinde bulunan, canlı varlıklardan uzaklarda birtakım ilkelere bağlanan, insan sıcaklığını içinde duymadan insanlık adı altında ilkelere bağlı yobazlara nasıl bel bağlayabilirsiniz?

Hümanistliği çarpıtıp, sömürgenlerin ekmeğine yağ büren kimseler diye tanıtmaya kalkışanlara nasıl yüz verebilirsin Hilmi kardeş. Sanki hümanist olmadan, yani yüreğinde insan sevgisi taşımadan, sosyalist olabilirmiş insan. Ne gaflet!

Bilir misin ki, CHP iktidarının o faşist eğilimli günlerinde hümanistlere yurt düşmanı gözüyle bakılıyordu. Yücel dergisinin hümanizma konusuna eğildiği günlerde, edebiyat dostu geçinen, hikâyeler yazan bir bakanının hümanistleri komünistlikle suçladığını bilmem hatırlar mısın? Evet, o edebiyatçı bakan, hümanizmayı yurt düşmanlığı ile bir tutmaktaydı. Ne gariptir ki, bir zamanlar komünistlik sayılan hümanizma, bugün, solcu çeverelerce gerici, kapitalist yanlısı, kapitalist uşağı olarak niteleniyor.

Evet, Hilmi Yavuz, ben bir hümanistim. Yani, insanoğluna dokunan hiçbir şeye yabancı değilim. İnsanın insanı sömürüsüne karşıyım. İnsan emeğinin tek değer olduğuna inanıyorum. İnsanın insanı sömürmediği, sömüremediği bir düzen özlemi içindeyim. Bu uğurda hiçbir uzlaşmaya yanaşmadığımı, yanaşamayacağım bilmeni isterim. İnsanları yargılarken, davranışlarının ardında bir çıkar kaygısı olup olmadığına dikkat etmeni rica ederim. Kim ki, vatan millet der ve küpünü doldurmaya bakar, o adam namussuzdur, yalancıdır, sahtekârdır.

Ey Hilmi Yavuz, şimdi sana soruyorum. Sen ki beni tanıyorsun, ya da tanıdığını sanıyorsun. Ben, insanları sevmekle, insanlığa ihanet mi ediyorum? Bağlı olduğun dergi beni ihanetle suçluyor. Sen buna karşı ne diyeceksin? Beni belli bir çıkar düşüncesiyle davranan bir insan olarak mı kabul edeceksin, yoksa, aptalca bir tutumla belli bir düşünüşe kapılmış, saf bir insan olarak mı değerlendireceksin? Senden bunun karşılığını bekliyorum.

Hoşçakal.

Vedat Günyol

27 7 1974
Karaköy

Sevgili Hilmi,

Bu, sana ikinci mektubum, baş başa konuşabilecekken, konuşamayıp da işi yazıya dökmek gereğini duyarak yazdığım ikinci mektubum. *Yeni Ufuklar*'ın ağustos sayısını alınca, beni oyun bozanlıkla suçlamaya kalkabilirsin. Bu sayıda, Özerdim'in, senin onayından geçmeyen bir yazısı ile İlhan Selçuk'un Cumhuriyet'ten aktardığım bir makalesi, aklımın kenarından geçemeyen birtakım hesaplarla sana cephe aldığım düşüncesini uyandırabilir sende. Nitekim, geçenlerde, bürona uğrayışım, Timuçin'in yazsını almak bahanesiyle sana bir çeşit tarizde bulunmak gibi sinsi davranış kuşkusu uyandırmış olmalı. Oysa, o gün, çok sevdiğim bir insanı, çok yakınlarında olan bir hastahanede görmeye niyetliydim. Vaktin elverişli olmasından yararlanarak, sevgi ve içtenlikle seni görmeye gelmiştim. Bir iki ay önce *Yeni Ufuklar*'da çizdiğin krokinin o nazik çağrısına nicedir karşılık veremediğim için üzülüyordum. Timuçin'in yazısını nasıl olsa alacaktım. Kendisi getirecekti. Seni görmekti asıl amacım. İnan buna.

Dergiye yeni bir atılım vermek yolunda Azra ile anlaşarak bana geldiğinizde çok sevinmiştim. Bir gün beni, şu bu nedenlerden ötürü bırakacağınızı aklımın kenarından geçirmedimdi. Geçirmiyorum da. Ama, iki aydır olup bitenlere bakınca, ne düşünmem gerekir, onu sen ve Azra düşünün lütfen.

Yeni Ufuklar'ın ağustos sayısını görünce, ne denli yalnız kaldığımı anlayacak ve dergideki yazılar dolayısıyla

beni kınamayacaksın. Kurduğumuz ve dünyaya ilan ettiğimiz kadro nerede? Derginin boyunu bosunu değiştirmeyişteki diretişim seni tedirgin etmiş olabilir. Bunu bana düpedüz söyleyecek yerde, sigarayı terk etmenin *haklı* bunalımına sığınarak beni yalnız bırakman, inan ki biraz ağırıma gitti. Gidiyor da.

Azra beni nicedir aramıyor. Belki aramayacak da. *Yeni Ufuklar,* benim olduğu kadar sizin de derginiz. Yoksa, bunun tersini mi düşünüyorsunuz? Bilmek isterdim.

Evet, sevgili Hilmi, durum böyle. Birçok yazarımızı darıltmış durumdayız. Bizse hiçbir atılımda bulunmuyoruz. *Yeni Ufuklar,* bugün yazarsız bir dergi olarak ayakta durma savaşı içine girmiş bulunuyor. Bu savaşı, kolları savayıp çeviriler yaparak kazanma görevi bana, yalnız bana düşüyor.

Hiç kimseyi kınamıyorum. Sana yalnızca üzüntülerimi, sevgiden ve saygıdan sıyrılmadan, iletmek istedim. Beni yanlış anlamanı istemediğim için.

Sevgilerle,
Vedat Günyol

---

* Bu mektuplar 1974 yılında Yeni a dergisinde yayınlanan Ergin Günçe imzalı bir yazıya ilişkindir. Bu yazıda Montaigne çevirileri dolayısıyla o yıllarda ölmüş olan Sabahattin Eyuboğlu ağır bir dille eleştirilmekte idi. Vedat Günyol bu mektupları Hilmi Yavuz'a, adı geçen derginin yayın kurulu üyesi olduğu için ve yayın kurulu üyeleri arasında kendisine en yakın bulduğu için yazmıştır. (E.N.)

GÜNLERİN GETİRDİĞİ

Nicedir günlük yaşamımı değerlendirmeyi sürdürüyorum okumakla. Okumak, düşünce, sanat ve bilim dünyasına damgasını vurmuş, eski yeni yazarları okumak, üzerlerinde durup düşünmek çoğaltıyor, çoğala çoğala yatışıyor insanı, çoğu kez sarsarak. Okumak sarsmaya yol açmazsa, insanı edilginlikte bırakırsa boşa gitmiş olur bence. Fransız şair René Char: "Hiçbir şeyi sarsmamak için dünyaya gelen insan, ne saygıya değer ne de sabırla karşılanmaya" derken, her bilinçli, yetişkin aydın insana düşen görevin, çağının gerisinde kalmış körinançlarla savaşma olduğunu söylemek istiyor.

Körinanç derken başta gününü doldurmuş gelenekler ve görenekler geliyor aklıma ilkten. Bin altı yüz yıl öncesinden bu yana, iyi kötü ayırt etmeden, tüm geleneklere kul köle olmaktan kurtulmaya çalışmak değil mi insana onur kazandıran? Bu konuda, ibretlik bir örnek var elimin altındaki bir kitapta. Bu kitap, Albert Camus'nün ölümünden sonra yayınlanan *İlk Adam* adlı romanı. Tahsin Yücel'in özenli çevirisiyle gün ışığına çıkan bu romanın bir yerinde, bir Fransızla bir Cezayirli arasında geçen, geleneğe bağlı evlenme konusunda bir konuşma var.

Fransız, Cezayirliye soruyor:

"–Ama neden böyle evleniyorsun, Saddak?"

Cezayirli yanıtlıyor:

"–Fransızlar gibi mi evlenmeliyim?

–Fransızlar gibi ya da başka türlü! Saçma ve acımasız bulduğun bir geleneğe neden uyuyorsun?

–Halkım bu gelenekle özdeşleşmiş de ondan, başka hiçbir şey yok, onda donmuş ve bu gelenekten ayrılmak ondan ayrılmaktır da ondan. İşte bunun için, yarın o odaya gireceğim, bilinmedik bir kadını soyacağım ve silah patırtıları içinde ırzına geçeceğim.

Nasıl beğendiniz mi? Tüm Doğu Müslüman ülkelerde, bir ölçüde bizde de evlenmelerin çoğu birbirini tanımayan, tanısa da uzaktan tanıyan kızlarla erkekler arasında, ana baba zoruyla gerçekleşiyor.

Yukarıdaki örnek, geri kalmış ülkelerde geçerli olan inanmadan inanmak gerçeğine ne kadar da uyuyor.

Günü geçmiş, hatta içi geçmiş geleneklerle savaşmak öyle her insanın yapabileceği bir şey değil. Ancak bunu Aziz Nesin gibi eylemlerinde tüm namuslu aydınlara örnek olmuş bir yiğit insan yapabilir. Nitekim yaptı da; hacılı hocalı cenaze törenini elinin tersiyle iterek ve gömütünü gizleyerek.

Geleneklerden söz açılmışken, ister istemez, son aylarda Suudi Arabistan'da uygulanan acımasız gelenekler geliyor akla. Yüz yıllar öncesinde Avrupa'da da uygulanan çeşitli işkenceler, ölüm cezaları neredeyse toplum yaşamından kalkmış durumda.

Kelle uçurma, insan yakma gibi acımasız geleneklerin, uzun süre Osmanlı döneminde de uygulanmış olması yürekler acısıdır. Bu konuda, Diderot bize bir örnek sunuyor

Biliyorsunuz, Rusya Kraliçesi II. Katerina (1773'te ya da daha sonra olmalı) Diderot'yu yurduna çağırarak Rusya için bir anayasa taslağı hazırlamasını istiyor. Rusya'da yedi ay kalan Di-

derot, 579 maddeden oluşan yasa taslağını kraliçeye sunuyor. Daha çok, politika, din, eğitim konularında ilginç öneriler sunan bu taslakta, bugün Suudi Arabistan'da uygulanan kelle uçurma, diri diri yakma yoluyla suçları önlemenin Osmanlı İmparatorluğu'nda da uygulandığına bir örnek veriyor, (541-b) sayılı maddesinde. Maddeyi aktarıyorum:

"Elçilerimizden biri, Bab-ı Âli'de, bir kadıyı yemeğe çağırmıştı; yemek ortasında, bir görevli kadıya yaklaşıp kulağına bir şeyler fısıldadı; kadı ayağa kalktı, dışarı çıktı. On beş dakika sonra döndü. Elçi ona ne iş için gittiğini sordu. Kadı onu şöyle yanıtladı: "Bir fırıncı, tartısı eksik ekmek satıyormuş. Adamın fırınına gittim. Ekmekleri tarttırdım. Tartısının eksik olduğu görüldü. Adamın fırını kıpkızıl yanmaktaydı. Yakapaça yakalattım adamı ve fırına attırdım. Bu iş böylece bitmiş oldu" dedi. Anlatılanlar karşısında herkes dehşete kapıldı. Kadı ayrıca şunları söyledi: "Yüzyıllardan beri bu yapılageliyor. Bundan yüzyıl sonra artık böyle bir şey olmayacaktır. Fırıncının yaptığı hırsızlık, ekmek satın alan halkın en mutsuz kesimini vuruyordu. Sizler, para babalarının kasasını kıran kimseye çark işkencesi uyguluyorsunuz. Yoksulun ekmeğini çalan kimseyi yakmama karşı çıkıyorsunuz. Bu suç sandığınızdan daha önemlidir."

Cellatlığın, kendini temize çıkarma yolundaki bu tutumunu bir gelenek olarak sürdürmeyi, bugünün insan hakları karşısında nasıl değerlendirmeli? Üzerinde düşünmeye değmez mi?

Yukarıdaki yazıma, okumanın gerekliliğini vurgulayarak başladım. Sonradan, okumanın erdemi üzerinde yeterince durmadığımı anladım. Bu nedenle, dostum Mehmet Başaran'ın bana telefonda yazdırdığı şu güzelim saptamayı yazıma eklemeyi ve ona renk katmayı uygun buldum. Aşağıdaki satırlar, Rus asıllı İsviçreli estetikçi (1887-1966) Nadine Payot'nun kaleminden

çıkmadır: "Okumak kurtulma, özgür olma gücü kazandırır. Okumayanlar, dar çevrelerinin kısır düşünceleri, gelenek ve göreneklerin yetersizlikleri içinde kapalıdır. Okumayı sevenler yerlerde sürünmezler. Bir kanat vuruşu ile evrensel düşüncelerin mutlu iklimine yükselirler... insanlığın en yüce kişilerinden oluşmuş bir toplum içindedirler."

OKUYA OKUYA ÇOĞALMAK

"Yazmasam çıldıracağım" demiş Sait Faik. Ben de, okumasam ve de yazmasam çıldırabilirim diyorum. Aslında, hiçbir aydın, hiçbir sanatçı okumadan edemez. Hoş, okumadan yazan nice nice yazarımız, ayın yaşamımızda boy göstermişlerdir. Yanılmıyorsam, Refii Cevat Ulunay, yazmaktan vakit bulup okuyamıyorum diyerek yalınkat yazarlığın foyasını ortaya koyuyordu.

Yazmak için okumak, sürekli okumak, bilgi dağarcığını, zenginleştirmek kaçınılmaz bir iştir. Ben yıllardır okuyor okuyorum durmadan, notlar ala ala. Bu notları ufak ufak kâğıtlara yazıyorum sonra da çoğunu yitiriyorum. Şimdi elimde kalanlardan yola çıkarak, yazdığım kısacık karalamaları değerlendirmeyi düşündüm ve bunları tarihlerini hesaba katmadan art arda yayınlanmaya karar verdim. Alın size bu not ve karalamalardan elimde kalanlar:

Geçen sabah, karabasanlı bir düşten uyanınca, her zaman olduğu gibi, yüzüme su serpip kendime gelmek isteğiyle lavaboya koştum. Yüzümden alnımdan şakır şakır akan sularla perdelenen gözlerimi kaldırıp aynaya bakınca, ne göreyim? Babamı, sevecen babamı. Elimi uzatıyorum ona, gerçek mi değil mi diye anlamak için. O da bana uzatıyor elini. Olamaz, diyorum kendi kendime. Babam, uykudan yeni uyanmış gibi, asık suratla duru-

yor karşımda, o adam ki, dudaklarında gülümseme eksilmez, cana can katan bir ilgiyle bakar dört bir yanına.

Baktım çok ciddi duruyor karşımda, biraz yumuşatayım dedim sert bakışlarını, gülümseyiverdim, içimden gelerek. A! O da başlamaz mı gülümsemeye, o her zamanki yumuşaklığına bürünerek. Birden yaşlılığın verdiği bir çeşit özveriyle sanki bizlere "Bu dünyadan gider olduk kalanlara selam olsun." der gibiydi.

O an kendime geldim. Aynada yaşlı adam olan bendim, babama benzememin bilincine vardım, yarı sevine, yarı hayıflana. Ne yapalım yani, bir doğa yasasıydı bu, doğup büyüyerek yaşlanmak, sonra da bu dünyadan ayrılmak.

Yaşlanmıştım işte. Lamı cimi yoktu bunun. Peki, ne yapabiliridim şimdi? Soyumu sopumu şöyle bir gözden geçirdim; ne olduğumu, ne olmadığımı! Babam Arnavut, annem Kürt kökenli. Anneannemse Çerkez. Bir ırk, bir köken potası ki sormayın.

Yaşamımın, aralıklarla, bir bölümü Paris'te geçti dört yılı bulan bir zaman çizgisinde. Avrupa dönüşü, yaşamının bir bölümünü Diyarbakır ilçelerinde kaymakam olarak çileler içinde geçiren babamın dudaklarına yapışan gülümseme, bana yol arkadaşlığı yaptı, hep onu anımsayıp, iyi kötü, sevindirici olsun olmasın her olayda, dudağımın kenarına bir gülücük yapıştırmayı bir yaşam ilkesi yaptım, hep babamın sönmez sevecenliğini kendimde yaşatmaya gönül vererek.

İşte, babamın bu tutumu, bana güleryüzlü ciddiliği aşıladı. Aptal deyin, ne derseniz deyin, dudaklarımın ucundan gülümseme çizgisini eksik etmemeye neredeyse and içmiş gibiyim, babamdan bana kalan en güzel miras olarak. Bu bakımdan, öyle yüzünü gözünü eğitmemiş, asık suratlı insanlara rastlayınca bir Fransız yazarın "asık surat, aptalların mutluluğudur" yollu sözünü anımsarım hep.

Büyük yazar, büyük eleştirmen, büyük çevirmen Ataç, kültür alışverişinde etkilenmenin kaçınılmazlığını şu sözlerle dile getirmişti: "Avrupa'dan gelen kitapları okumasak olmazdı. Onlar bize kafamız için gerekli bir azık getiriyordu.

Ben de bu öneriye uyarak, özellikle Batıdan olsun, Doğudan olsun kafamıza gerekli azıklara veryansın ederek, örnekler vereceğim:

İşte size bir çeviriyle, bir örnek:

İtalyan sanatçı Cesare Pavese şöyle diyor: "Okurken aradığımız yeni düşünceler değil, kendi düşüncelerimizin basılı sayfalarda doğrulandığını görmektir. Bize çarpıcı gelen sözler, kendimize mal ettiğimiz -içinde yaşadığımız- bir evrende yankılar yapan sözlerdir. Bu titreşim içimizde yeni başlangıç noktaları bulmamıza yardım eder."

Büyük Fransız şair ve düşünür Paul Valery, "Şair dil içinde dil yaratmak için yaşar." der Çok beğendiğim bu saptamayı dostum Hilmi Yavuz'un *Ayna Şiirleri* ve *Çöl Şiirleri* adlı nefis yapıtları için yazmayı tasarladığım bir övgü yazısında kullanmak niyetindeyim. Ne var ki aceleye getirmek istemediğim bu yazımı bir başka zamana bırakıp, dil gerçeğine şöyle bir değineyim diyorum. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınları arasında 1943'te çıkan Şark-İslam klasikleri serisinde yer alan Yedi Askı (El muallakat-ı seba)'da şöyle bir saptama var, Ord. Prof. Şemsettin Yaltkaya'nın çevirisiyle: "Kişinin yarısı dili, öteki yarısı da kalbidir. Bundan geri kalan et ve kandan ibarettir." Gerçekten de insanın

kişiliğinin aynasıdır dil. "Susan insan, ancak konuştuğu zaman kimliğini açığa vurur." diyor aynı yazar aynı yapıtta. Dünyada sayısız diller ve de onların sayısız lehçeleri var. Dünya yuvarlağındaki insanlar için ortak bir dil oluşturmak yolunda esperanto diye ortak bir dünya dili oluşturulmuş ama tutmamıştı çeşitli milliyetçilik açısından. Böylesine bir ortak dil özlemini, sevgili şair dostum Turgay Fişekçi şu dizeleriyle dile getiriyor: *Tükendi sözcükleri tüm dillerin / Yeryüzü dili gerek artık / Kokunun, suyun, yüzün eğitimi / İnsanı insana bağlayan.*

İlk baştaki satırlarda, babamdan miras kalan şeyin bir yüz eğitimi olduğunu vurgulamıştım, ama Fişekçi'nin yüz eğitimi deyimini, o güzelim deyimi henüz dillendirememiştim. Şimdi, Fişekçi'yi bu güzel deyiminden ötürü kutluyor ve yüz eğitimi konusunda, tüm dostlarımı paçaları sıvamaya çağırıyorum.

İnsan sevgisi konusunda elimde birçok belge var. Bunlardan biri. Fransız yazar Albert Camus'nün imzasını taşıyor. Camus, yurt, vatan sevgisi konusundaki ikiyüzlülüğü elinin tersiyle itip, dobra dobra, "Ben önce anamı, sonra vatanımı severim. diyor. Burada insan sevgisi önplanda yer alıyor Vatan vatan diye bağırıp, kişisel çıkarını önplana alanların dünyasında, ana sevgisini önplana çıkaran kaç namuslu insan gösterebilirsiniz bize.

Sahtecilikten uzak insan sevgisi söz konusu oldu mu, aklıma hep Montesquieu'nün şu sözleri gelir: (Gelin birlikte okuyalım bu güzel, bu içten sözleri.)

"Bana yararlı, ama aileme zararlı bir şey bilseydim, aklımdan atardım onu. Aileme yararlı ama vatanıma zararlı bir şey bilseydim, unutmaya çalışırdım onu. Vatanıma yararlı ama Avrupa'ya zararlı, ya da Avrupa'ya yararlı ama insan soyuna zararlı bir şey bilseydim, bir cinayet gözüyle bakardım ona.

Alın size, insan sevgisini önplana alan, Alevilere özgü bir sevgi, bir insan sevgisi bildirisi.

Nice nice önceleri, ölüm gerçeğinin ensemde duyduğum soluğunu hiçlemeyerek kaleminin ucuna taktığım birkaç satırlık şu yazımı sunarsam size, beni kınar mısınız? İster kınayın, ister kınamayın, yazım ortada:

Ölüme Yalnız Gidilir

Yalnızlık bir burjuva uydurmasıdır, diyorlar. Oysa, yalnızlık bir doğa yasasıdır diyesim geliyor. Eskiler, yalnızlık Tanrı'ya özgüdür derlerdi. Evet, insan, insanlarla çevrili olduğu sürece yalnız olmayabilir. Ama, öyle mi aslında? İnsan sağlıklı olduğu, kendini güçlü hissettiği sürece, yalnızlık duygusunu kendinden uzaklaştırabilir, güçlü bir kişiliğe sahip olduğunu sanır. En ufak bir hastalık, başucuna ne kadar sevdiği insanı toplarsa toplasın, insan yine de kendini hastalık savaşında yalnız bulur. Doktora olan güven, ona bel bağlama, bir insandan çok, bir uzmana, bir kurtarıcıya duyulan güvenden öteye gidemez. Ölüm döşeğindeki bir hastanın, çevresine ne denli uzaklardan baktığına tanıklık eden bir kimse anlar bunun ne demek olduğunu. İnsan, çaresiz bir hastalığa tutulmuşsa eğer, kendini hiçbir şeyin kurtaramayacağını bilir. Ona uzanan eller, başucundaki yakınlarının yaşlı gözleri onu bir yere bağlayamaz artık. O bilir ki, hiçbir insan gücü kendisini amansız hastalığın pençesinden kurtaramayacaktır. Ölürken, tek başına öleceğini bilir çünkü.

Yalnız bir sevgi var insanı yalnızlıktan kurtaran, kurtarabilen. Ben sevdiğim insanın gözüne baka baka ölmek isterim.

PARİS DEDİĞİN

Son birkaç yıldır, boş vakitlerimde (ki hemen hemen, boş gezenin boş kalfası örneği, vakitlerim boş hep) eskiden okuduğum ve sevdiğim kitapları yeniden baştan okurken, gözümden kaçmış olan ince güzellikleri ya da saçmalıkları görüp ya seviniyor ya da hayıflanıyorum, kaçırdığım fırsatlara acınarak.

Bir Fransız tanışın çağrılısı olarak Paris'in yolunu tuttum, genç dostum Dursun'la birlikte, uçak yolculuğunun ürküntüsü içinde. Türk Havayolları'nın konukluğunda sere serpe bir nefis yolculuktan sonra Paris'in Orly Uçakalanı'na inince, kendimi bir dost ülkede, öğrencilik yıllarımın geçtiği Paris'te buldum sevinçle.

Dört yıllık öğrencilik günlerimin dışında, birkaç kez şöyle bir uğradığım Paris'i yeniden görmenin sevinci içindeydim. Acaba Paris içinde yaşadığım, sonra da dostlarımın konuğu olarak günümü gün ettiğim Paris miydi?

Tıpkı, daha önce okuduğum bir kitaba yeni baştan dönerek bulduğum hazzı, Paris'te bulabilecek miydim? Biliyordum, iki kez aynı suda yıkanılmadığını. Olsun ama.

Paris, ilk bakışta, yapıları, kiliseleri, müzeleriyle dipdiri duruyordu ortada, Ama, ağustos ayının yarı güneşli, yarı yağmurlu havasında, anlamsız bir turist akınına uğramışlığın acınası durumunu yaşıyordu.

Ne var ki, Paris büyük ve eski bir uygarlığın merkezi olma üstünlüğünü koruyordu, çeşitli ırktan ve soydan insanların özgürce davranışına olanak sağlayan hoşgörü geleneğiyle. Bu durum, ilk ağızda insanın içini ferahlıkla dolduruyordu. Londra gibi, Paris de çeşitli ırklardan, özellikle zencilerden oluşan bir kalabalığı, kendi yaşam çizgisi içinde, ulusal dilinin egemenliğinde yoğurup yola getirme olanağını yaratmıştı. Tanıma fırsatını bulduğum, Martinik ve Fas kökenli insanların pürüzsüz Fransızca konuşmalarına hayran oldum. Çoğu yaygaracı olmakla birlikte, zencilerin bir bölümünün pürüzsüz Fransızca konuşması ve kendilerini Fransız yurttaşı saymaları, yüzyıl öncesinin zenci kölelerinin torunları olarak, atalarının öcünü alır gibi olmalarına insanın oh diyesi geliyor.

Paris'te değişmeyen bir şey de, çok öncelerden bu yana, kılık kıyafet bakımından inanılmaz bir özgürlük havasının sürmesidir. Öyle ki, kimsenin kimseyi göz hapsine almadığı, davranışına dil uzatmadığı, alabildiğine özgür bir yaşam ortamı insana derin bir nefes aldırıyor.

Bu kez ben Paris'te, kent coğrafyasının çekiciliği dışında, tam bir yabancı yaşamı sürdürdüm. Eski dostlarımdan hiçbirini bulamadım. Bir kent, hele Paris gibi bir kent, eski dostların bulunmadığı bir kent olarak beni adeta öksüz bıraktı diyebilirim.

Paris, bir uygarlık merkezi olarak, gelmiş geçmiş Türk aydınlarının hayranlığını çekmiştir hep. Yaşam çizgisi, sanat yaşamı ve etkinliği, insancıl ve hoşgörülü tutumuyla, Tanzimat'tan önce ve sonra, her alanda Türk aydının örnek aldığı bir ışık merkezi olmuştur.

Bu bakımdan, Batı uygarlığına görnül veren, daha doğrusu, gönül kaptıran aydın diyebileceğimiz insanlarımızın Paris'le ilgili görüşlerine burada yer vermek istiyorum.

Tarih sırasıyla ele alıyorum:

İlk tanıklık, Berlin ve Viyana Elçiliklerinden bulunmuş, sonra da Viyana'da hava gazıyla kendini öldüren Sadullah Paşa (1838-1891) Paris 1878 sergisi dolayısıyla şunları yazıyor:

"Bu kusursuz kıtanın görkemli başkenti ve uygarlık saltanatının en yüce makamı demeye değer. Ayrıca, kuruluş ve büyüklük bakımından gördüğüm şehirlerin hepsinden üstündür... Başka yerlerde ne görülürse kuşkusuz Paris'ten alınmalıdır ve eşyaların incelerinden ne beğenilse yapıcısı bellidir (çünkü) oranın zevkinden ve yaratışından alınmadır."

Bu satırlar, Türkiye'nin Osmanlı döneminden beri Fransız sanat ve eğitiminin ne denli etkisinde kaldığının bir kanıtıdır.

Şimdi sıra geldi Abdülhak Hamit'e 1852-1937): Adı büyüğe çıkmış şairimiz, Paris'ten pek hoşlanmamış görünüyor. Bir dostuna yazdığı şu satırlara bakın: "Paris'e geldim. Bilmem nasıl oldu da siz buradasınız, dokuz ay oturabildiniz. Ben elverirse çok durmayıp döneceğim... Paris güzel bir karı, benim için bir kızdır. Ya da bir kızdır ki bana göre resim gibi cansızdır. Kişi resme yalnız bakar, yalnız bakmaktansa herkes bıkar. Evet, Paris kızoğlankız ise güzeldir. Hem de süslü püslüdür..." Şair, izlenimlerini şu sözlerle bitiriyor: "İran yolculuğu benim için sıkıntı örneği idi: Gurbet acılarına niçin alışmadım? Paris ki her yolda bulunç tatlarının yoludur, bana yadel geliyor. Paris ki bilgi ışınlarının Doğuya alaylı gülüş olacak bir doğuş yeridir, bana karanlık görünüyor."

Gelelim Peyami Safa'ya. *İşte Paris* adlı yazısından parçalar: "On beş yaşımdan beri benim iç yaşantımın önemli bir bölümü Paris'te geçti. Bir kez bile ayağımı atmadığım bu kentin kıyısını bucağını az çok bilirim. Hayalen onun içinde çok yaşadım...

Paris'in büyük caddelerinin, alanlarının genişliği karşısında

şaşkına dönen Peyami Safa, sözlerini şöyle bitiriyor.

"Neden gizleyeyim, içim zehir dolup taşıyor: İnsan olmak onurumu artıran, ama ulusumun şaşılacak yeteneğine ve şu birkaç yıl içinde yaptığı pek büyük mucize atılımına karşın, yine de içinde bulunduğu ufarak ve acılı dünyayı her an düşündüren iki tür heyecan çelişkisi arasında sıkışarak, bir sözcük konuşmadan yürüyorum. İçime ağlamaklar geliyor. Fakat sulanmaya dönüşen enerjimi daha sıkı, daha koyu, daha olumlu, yaratıcı güçler halinde yurduma taşımak için acımı içimin arka meydanlarına doğru kovuyorum.

Sanat ve düşün dünyamızın en yetkin, en sıcak, en insancıl kişilerinden biri olan Ahmet Hamdi Tanpınar'a geldi sıra. O, bir dostuna yazdığı mektupta Paris'i şöyle değerlendiriyor:

"Bana bu bir aydır ne yaptın diye sorma. Yalnızca Paris'teydim. Ara sıra gittim geldim, okudum, yazı yazmaya çalıştım... Ama asıl yaptığım şey yalnızca Paris'te olmaktı. ...İnsan çalışmayınca da her şeyi yitiriyor. Kaç kez: 'Bu Paris bitti, yenisini getirin' diyesim geldi. Oysa ne görmeyi o denli düşündüğüm şeyi görebilmiş, ne bildiğim ve seveceğimi sandığım şeyler tanımıştım.

Paris, Paris diye çırpınıyoruz ya. Alın size, yaz aylarının ıssız sanat ortamından yoksun bir turist kenti Paris. Sevip bağrına basacağın insan yoksa bir yerde, orası bir çöldür. Ben bu kez Paris'te, anılarımın tutsağında yaşadım ne yaşadımsa, doyumsuz kala kala.

Yine de yaşasın Paris diyorum.

KORKUYU YENMEK

Bir korkaklar dünyasının, dört bir yana korkular sala sala, kendi kişisel korkularını unutma unutturma uğrunda, uzağına yakınına yıldırılar yıldırmalar yağdıran, her kıtada, her bir kıtanın her bir ülkesinde, kandırılmış, uyutulmuş, bastırılmış, ezilmiş ezdirilmiş, ezilen ezdirilen yığın yığın insanı parmağında oynatan bir avuç korkak açıkgözün egemen olduğu, olabildiği bir dünyanın göbeğinde yaşıyoruz sanki. Bir korku, bir korkutma korkutmaca, elini kolunu bağlamış bağlıyor, yedi düvelin, yetmiş milletin sürü sürü insanını, yedisinden yetmişine kadar.

Yakın geçmişimize bakıyorum: Bir Abdülhamit, korkutma korkutmaca yönetiminin simgesi Abdülhamit, kendi korkularını bastırma uğrunda, otuz iki yıl, korkuya yılgıya boğdu, boğabildi Türkiye'yi. Abdülhamit, korkan, korkusunu yenemeyen, yenemediği için de, dört bir yana korku salan korkak insanını biriydi aslında.

Atatürk, korkmayan, korkuyu, korkuların her çeşidini yenmiş bir insandı. Uzun süre, korkmadan, korkutmadan yaşadı, korkusuz yaşattı ulusunu. Ama, sonra onu da korkuya, korkmaya, korkutmaya çağırdılar, yakın çevresindeki palazlanmış korkaklar. Ne yapıp yaptı, bu mala mülke, paraya pula kul köle olan korkaklar, faşist İtalyan Ceza Yasası'nın, demokrasi yönetimi

için bir yüzkarası olabilecek maddelerini, soktular bir hançer, bir hain hançer sızısı acısıyla, özgürlük için canını kanını vermiş bir ulusun bağrına.

Atatürk'ün amacı sınıfsız bir Türkiye yaratmaktı, ağası beyi, paşası maşasıyla, ayrısız garıysız, eşit bir topluluk. Ama gerçekleştiremedi amacını. Faşist İtalyan Ceza Yasası'ndan alınan maddeler, Türkiye'de sınıfsız bir toplumun kurulamayacağını açıklıyordu yedi düvele karşı. 1936-38 yılları arasında geçerli olan Ceza Yasası, "memleket dahilinde içtimai bir zümrenin diğerleri üzerindeki tahakkümü"den söz ediyordu. Ne demekti bu? Türkiye'de, sınıflar oluşmaktaydı. Atatürk'ün gölgesinde, paraya pula yönelen, zenginleşip küpünü dolduran, Celal Bayar'ı ve İş Bankası'yla özel sermayeye gönül bağlayan bir *zümre* oluşmaktaydı. O günlerde, henüz "içtimai sınıf" yoktu, "zümre" vardı.

Bu "içtimai zümre" deyimi, 1949'lara kadar sürdü. 1949'la 1951 arasında, zümre deyimi, "içtimai bir sınıf" deyimine verdi yerini.

Atatürk'e kazık atılmıştı, DP iktidarında. Demek, Türkiye'de, sınıflı bir düzenli kurulmuştu. DP iktidarı, bu düzeni yok saymaya çalışıyordu. Sınıfsız bir toplum, bir hayal, bir düş ürünü olabilirdi, ancak.

Atatürk yanılmıştı.

Türkiye, sınıfsız bir toplum olamazdı. Ezenler, ezilenler, üretenler, üretmeden yaşayanlar, haybeden geçinenler yanyana, dirsek dirseğe, sessiz sedasız, al gülüm ver gülüm sürdürüp gidecek miydi?

1951'de son biçimini bulan Ceza Yasası, "sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerindeki tahakkümü" üzerinde durmaktaydı dirençle.

Demek, 1951'lerde, sınıf savaşı, kaçınılmaz bir gerçek olarak kabul ettirmişti kendini. Atatürk döneminde, zümre diye nitelenen, kaypak bir kavram, 1951'lerde gerçek anlamını bulmuştu: 'Sosyal bir sınıf'tı bu.

"Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerindeki tahakkümü" sözü, mala mülke, paraya pula batmış bir azınlığın, korunma, güvenme, güvence parolası olmuştu.

Ceza Yasasının 141 ve 142. maddeleri, tersine işlemiş, tersine uygulanmış maddeleriydi. Egemen sosyal sınıf, faşist eğilimli, paraya pula, rahatın rahatına batmış bir azınlıktı. Basın onların elindeydi, işçi sınıfını, aydınlar çevresini, korkular, korkutmacalarla, aç bilâç bırakıp, kapılarında süründürerek dize getirecekleri inancındaydılar.

Bir korku örgütü, örgütlenmesiydi sağı solu avucunun içine alan.

Nasıl yenilebilirdi bu korkutma, korkutmaca girişimi?

Türkiye'in alınyazısına egemen olan güçler, onarılmaz bir korku içindeler. MC. diye anılan, dört ayrı görüşte, ama bir tek amaçta birleşen," benden sonra tufan" anlayışındaki bir "zümre"ler içinde kendini kaybeden, çağın gerisinde kalmış, kalmaya mahkum, vurucu kırıcı gençlerle yürütülen, akılsızca yürütülen bir bir nafile, bir boş, bir nedensiz savaş içindeyiz bugün.

Bütün bunların başında, en başında, önbaşında yer alan nedir, KORKUDAN başka?

İktidarını elinden kaçırmak korkusu değil mi, baştakileri korkulara salan? Beş yıl, on yıl iktidarda kalıp da, günün birinde yerinden olmak, yolsuzluklarını hesabını vermek korkusu değil mi, kaşarlanmış politikacıları tedirgin eden?

Korku, bugün Türkiye'de, Menderes'in başlattığı, dışa bağlı iç sömürü yoluyla zenginleşen zümre'nin (şimdiki adıyla sermaye

sınıfının), gittikçe bilinçlenen emekçi sınıfı karşısında, patlayasıca konforlarından olmak, çalıp çırptığıyla patlayısıca yaşayamamak kaygısını simgelemektedir.

Ülkü Tamer, Varlık Yayınları'nda çıkan *Büyük Sözler* adlı yapıtta Hilmi Ziya Ülken'den şu sözleri aktarıyor: "Korkuların öbür tarafına geçiniz" Yani, korkuları yeniniz, demek istiyor Hilmi Ziya. Güzel bir söz. Ama, Hilmi Ziya, bir zamanların solcusu Hilmi Ziya, Tek Parti yönteminin baskılarından, korkutmalarından nasıl kurtarmıştı paçasını biliyor musunuz? *Tarihi Maddeciliğe Reddiye,* yazarak. Korkuların öbür tarafı, onun için ve ona benzer birçok kişi için, bir zamanlar bağlı olduğu, oldukları düşünceleri çürütmekti, çürütebildikleri kadar.

O gün bugün, Türkiye'de çok şeyler değişti. Korkunun öbür yanına geçmenin yolu, tükürdüğünü yalamaktan değil, tükürüğüne tükürük katmaktan geçer oldu. Bir devrimci kuşak yetişti, korkunun üstüne üstüne giden. Gitmekten çekinmeyen, çekinmeyecek olan.

Son günlerde *sibirya* adlı bir roman okudum. Georgi Markov, yazarı. Rus Devrimi'nin kotarılmasında emeği geçen, isimsiz kahramanlarının yeraltı çabalarını yansıtıyor. Gizli örgütlerde çalışan insanların serüvenlerini izliyor insan bu gerçekçi romanda. Hapisten kaçan bir üye'ye, yurt dışına çıkma yolları sağlama uğraşındaki bir genç kızın olağanüstü, bilinçli, yerine göre kahramanca eylemlerini izliyoruz. Çarlık dönemi polisinin kovaladığı genç kız, sonunda, dağbaşlarına, ormanlara sığınmış, korkuyu yenmiş bir yaşlı bilgenin, Okenti adlı bir bilgenin evinde alır soluğu.

Okenti, korkuyu üç şeye inanmamakta bulmuştur:

Tanrıya, Şeytana ve Çar'a.

Ona göre, insanların mutluluğu demek, korkudan kurtulmaları, demektir.

Bu korkulardan birini yenmek, öbürlerini yenmeye yol açar. Yeter ki, yılmamalı, direnmeli.

Okenti, ormanlara sığınmış. Önce, ormana karşı duyduğu korkuyu yenmiş. Bir ahpabın genç çocuğuyla, ormanda bir ayıyla karşılaşmış. Çocuk derin uykularda. Ayı gelir, çocuğu koklar, parçaladı parçalayacak. Sonra çekip gider. Okenti'nin elinde balta vardır. İstese saldırabilir ayıya. Ama, saldırmaz. Ayı, çekip gider. Baltayı kullansa, çocuğu da kendi hayatını da kaybetmesi işten bile değildir.

Okenti şöyle bağlar sözünü: "O günden sonra tüfek taşımayı büsbütün bıraktım. Artık korkmamayan bir insanın, her türlü silâhtan daha güçlü olduğunu biliyordum. Korkmayan insan, bir düzine ölümden rahat rahat kurtulur."

Okenti'nin bu ilginç deneyim, ile günümüzün, ayı örneği silahlı bıçaklı saldırganları karşısında devrimci gençlerimizin benimsemesi gereken, aslında benimsedikleri akıllı tutuma benzetiyor ve silâhsız insanların, korkudan arınmış gençlerin, silâhlı çeteler karşısındaki korkusuz tutumlarına hayranlık duyuyorum.

BİR MÜZİK TAPINAĞI

Yaşam hep, ama hep raslantılar yumağıdır, güzelinden çirkinine uzanarak. Bir şair: "Yaşam, iyiliklerle kötülükleri ikiye bölmektir" diyor. Öyledir de. Çünkü raslantıların güzeli ile çirkini, yaşam boyu yakamızı bırakmaz, bırakmıyor da.

Bir iki ay önceydi. İzmir'den bir telefon. Bir müzik okulunun müdiresi benimle görüşmek istiyor. Görüşme konusu, Halide Edip üzerine, bir oratoryo hazırlanıyormuş. On üç yılı aşkın bir süre yakınlık, bana bu büyük sanatçı üzerine, oratoryoya yarayacak ipuçları verme olanağını sağlıyabilirmişim.

Bu güzelim telefon konuşması, İstanbul'da buluşma gününü saati saatine saptamayla sonuçlandı.

Bir okul müdiresiyle, hele hele, evimde buluşma, tanışma, hayli heyecanlandırmıştı beni. Bir okul müdiresi nasıl olabilirdi? Şöyle yaşını başını almış, sert bakışlı, dediğim dedik, ak saçlı, sözüm meclisimizden uzak, bir cadaloz olabilirdi. Ben böyle düşünürken, acaba müdire hanım beni nasıl tasarlıyordu? Şöyle seksenini aşmış, ağır başlı, oturaklı türünden bir kendini beğenmiş kişi olabilirdim.

Ne ise, uzatmayalım. İstanbul'da, Çatalçeşme'deki evimde buluşma günü geldi çattı. Kapım çalındığı zaman, karşıma, Temel Britanica'da dört yıl birlikte çalıştığım, fotoğraf ustası Se-

vimli Laleper ile, ince, zarif, güleryüzlü, uygar bakışlı bir melek sima çıkmaz mı karşıma müzik okulu müdiresi olarak? Şaşırdım kaldım. On dakika geçti geçmedi aradan, benim hoppa züppeliğim ve müdirenin de içtenliği ile canciğer dost oluverdik, babakız sıcaklığında.

Derken, aradan birbuçuk ay kadar bir zaman geçti ve ben bir gün kendimi İzmir'de buldum, genç tiyatrocu dostum Rafet Güçoğlu'nun evine demir atarak. İzmir'de ne yapacaktım, düşünüp durdum yol boyunca. Rafet dostum, beni onurlandırmak için bir imza günü ayarlamak istedi. Ama, ben hep ikinci planda kalmayı yeğlediğim için bu öneriye yanaşmadım. Rafet'le yıllar ince İzmir'de Aziz Nesin'le bir masada kitap imzalarken tanışmıştık. O günü hiç unutamıyorum: Aziz Nesin'in önünde, kitap imzalatmaya gelen gençlerin oluşturduğu kuyruk uzayıp duruyordu. Ben bir kitap imzalarken Aziz Nesin yirmi kitap imzalıyordu. Bir ara öyle oldu ki, ben işi gücü bıraktım ve imzalasın diye onun önüne kitaplarını sürmeye başladım, tabii büyük bir coşku ve sevgiyle.

Ne diyordum? İzmir'de ne yapacağımı düşündüğümü söylüyordum. Evte, İzmir konukluğumu değerlendirmek için iki kozum vardı elimde. Biri, çok beğendiğim mizah ustası Muzaffer İzgü'yü görmek; öbürü de, müzik dehası Maria Rita Epik'in övgüsünü duyduğum okulunu gezmekti. M. İzgü Kuşadası'nda olduğu için onu göremeyecektim iki günlük İzmirciliğimde. Geriye kala kala, (ki büyük bir mutluluk oldu benim için), sevimli Epik'in kafamda tasarladığım okuluna adım atmak kalmıştı.

Rafet Güçoğlu, Maria Rita Epik'i oldukça yakından tanıyordu. Bir telefon çıngırtısıyla haber salıp, İzmir'in göbeğindeki müzik okuluna attık kapağı. Bir apartmana giriyoruz. Asansör bizi üçüncü mü, dördüncümü kata çıkarıyor. Asansörden çıkınca, bir sıcak, bir candan dost karşılaması. Birden, dört bir yanı bembeyaz, pırıl pırıl bir koridora adım atıyoruz.

Burası, bir cennet koridoru, sağıyla soluyla insanı büyüleyen bir ayartıcı koridor, sağlı sollu müzik odalarıyla yerli yerine oturmuş bir okul cenneti sanki. Bir zamanlar tütün deposu olarak kullanılan bu kat, şimdi 9 derslik, 70 kişiye açık dinleti salonu, kayıt deposu, kitaplık, müzik aletleri ve nokta satış raflarıyla övünülesi bir eğitim yuvası.

Bu müzik tapınağının yaratıcısı, kurucusu, İtalyan–Fransız kökenli, İzmir'in yerli bir ailesinden gelme, pürüzsüz Türkçesi, doğduğu yere, kafasıyla, ruhuyla bağlı bir Türk kızı olan Maria Rita Epik, bana okulunu gezdiriyor, üstün yetenekli öğretmen ve öğrencilerinin bir bölümünü tanıtarak.

Soruyorum, okulu ne amaçla kurduğunu. Yanıt şu: "Amaç, İzmirlilerle, İzmir'in müzikseverleriyle, çağdaş müzikle dolup taşan günleri paylaşmak, genç sanatçılar yetiştirmek" Bu amaca ulaşmanın gönüllü öğretmenleri, İzmir'in yetiştirdiği birbirinden güzel ve yetenekli müzik ustalarıdır.

Maria Rita Epik'in destansı çabasının kökeninde, birkaç yıl önce kazandığı uluslararası ödüller yatıyor bence. Bu çaba, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ve 1991'den bu yana etkinlik gösteren müzik okulu ile sınırlı değil.

Maria Rita Epik'in bana yazdığı 7.11.1995 tarihli mektupta şunları dile getiriyor: "Kişisel temas ve çabalarım sonucu The Associated Board of Royal Scholls of Müsic'in Türkiye temsilcisi oldum. Bu kurul 80 ülke (Türkiye ile birlikte 81 oldu) müzik sınavları düzenleyerek, müzik eğitminin kalitesini artırma amacını güdüyor. Lisans seviyesinde verdiği diploma ise, İngiltere'deki Kraliyet Müzik Akademileri'nin diplomalarıyla eşdeğerli. Kısacası bir öğrenci, Türkiye'deki öğretmenleriyle çalışarak, Türkiye'de bizim tayin ettiğimiz bir yerde, bir İngiliz müzik otoritesinin yapacağı sınava girerek, bu çook değerli diplomayı alabil-

mektedir. Her dalda olduğu gibi, sanatta, dolayısıyla müzik eğitiminde Türkiyemizin dünya standartlarında çağdaş seviyeye ulaşması için gerçekleşen bu adım ülkem ve şahsım adına guru vericidir. Nitekim yapılan sınavlar sonucunda gösterdiğimiz yüksek başarı, The Associated of Royal Schools of Music sınayıcıları ve başkanı tarafından takdirle karşılanmıştır."

Maria Rita Epik'in "destansı" diye nitelediğim çabası, kendi okulunun dışına da taşıyor. Örneğin, bu yıl, Agora'da gerçekleştirilen "müzik ve renk dansı" diye nitelenen müzik şöleni yanında, 28 Ağustos'ta bir hafta süren, Urla Yaz Müzik Okulu'nun büyük yankısı olmuştur. Urla'da Nebioğlu Tatil Köyü'nde düzenlenen müzik kursu, ünlü sanatçı Gülşen Tatu ile 4 İngiliz öğretmenin eğitimiyle uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

Bütün bu çaba ve başarıları göz önünde tutarak şunu söyleyebilirim: Maria Rita epik, yurdum diye nitelediği İzmir'de, Batı müziği alanındaki olağanüstü çalışmaları ve başarılarıyla haketttiği övgüleri özümseyerek, kollarını sıvayıp, bir an önce Halide Edip Adıvar Oratoryosu'nu sonuçlandırsın ve bize, Büyük Usta Ahmet Adnan Saygın'un Yunus Emre Oratoryosu düzeyinde bir oratoryo armağan etsin diyor ve oratoryoyu dört gözle bekliyorum, sevgili Maria Rita Epik'e sıcağı sıcağına merhabe diyerek.

ÇEK MEK ÜSTÜNE

Son aylarda bir *paraçek* sözüdür aldı yürüdü. Bu çek, bizim Türkçedeki çekmek eyleminden türemiş değil. Fransızların *şek*, Amerikalıların da *çek* diye okuyup ağızlarına doladıkları çek, aslında banka işlemlerinde kullanılan yazılı bir ödeme buyruğu. Bir de Çek diye bir ulus var, bilirsiniz, anlatmaya gerek yok. Aslına bakarsanız, para-çek, bizde yeni bir şey değil. Türkçedeki şu: "Şeker, parayı cepten çeker" diye bir tekerleme var ya, bu çek o çek'e hem benziyor hem benzemiyor. Şöyle ki, *şek*, ya da *çek* deyince akla elbette para gelir, ilkten ve sondan. Çekince insan ne de olsa para çekmek ister. Yakın tarihimizde, hep çekilmiştir paralar çek'lerle bankalardan, yağlı kalın enseli, hinoğlu hinlerce. Aslında, kalın enseli olmadan da çekmişlerdir bu adamlar, herbirimiz gibi, çekeceklerini. Diyelim yoksulluk çekmişler, zaman zaman burunlarını çekmişler, çile çekmişler, içlerini çekmişler, kimi yerlerden arabalarını çekmişler, ailece birarada çekmişler, gençliklerinde, köşede bucakta yalnız çekmişler, çekmiş oğlu çekmişlerdir. Çekmek, Türk toplumunun bir çeşit yazgısıdır. Ulusça, insan gibi, *birlik beraberlik* içinde özlediğimiz günleri çeke duralım iple, şimdilik, *paraçek* düşlerinde buluyoruz kurtuluş yolunu, gencinden yaşlısına kadar, herkes kendi payına düşeni çekerek. Ne derler: Tanrı çektirmesin. Ama yine de çekiyoruz.

ÖKÜZCÜ DOSTLARA

Öküz dediğiniz, pardon öküz adlı derginiz elime ilk geçtiğinde, hop oturup hop kalktım. Nasıl hop oturup hop kalkmazdım ki, genç dostum Muhsin Kızılkaya'nın CİNS İSİMLER başlığı altında, iciğimi ciciğimi ortaya koyan pohpohlu yazısıyla karşılaştım. Sevinçten, nerdeyse, öküzlenip duvara tırmanacaktım. Bu yetmiyormuş gibi, derginizin ikinci sayısında Ferhan Şensoy dostumun bir yazısı çıkmaz mı karşıma, beni konu alan. Eh, pes artık dedim ve kaleme, pardon daktiloya sarılıp sizlere bir merhaba, teşekkür merhabası çakayım dedim.

Derginizin adı çok hoşuma gitti. Neden mi? Öylesine öküzlerle dolu bir toplumda yaşıyoruz ki, dört ayaklılar yanında, iki ayaklı öküzler birden canlanıverdi gözlerimin önünde.

Öküz, aslında, inek karnından çıkıp büyüyünce sağma soluna bakmadan, çevresini yıkıp dökerek yaşamını sürdüren, görüldüğünde tabanları yağlayıp her fırsatta kaçınılası korkunç bir yaratıktır. Öyle bir yaratık ki, öküz yaradılışlı insanlara, yani çoğu politikacılardan oluşan insanlara örneklik etmektedir.

İki ayaklı öküzlerimizin bir bölümü, sözüm ona lise, üniversite eğitiminden geçmişlerden oluşmaktadır. Hani ne diyorlar: Eğitim cahilliği alır ama, eşeklik olduğu gibi kalır. İşte bu insancıklarda öküzlük, affdersiniz, eşeklik baki kalır (Hoş ikisi de aynı kapıya çıkar ya.)

Tarihimizin Osmanlı döneminde, Öküz diye anılan bir sadrazam vardır. Adı Öküz Ahmet Paşa. Murat 4 döneminde yaşamış bir kodaman. Her ne kadar öküzlük sıfatını, babasının öküz tımarcılığından almışsa da, sadrazamlığa yükselip palazlanınca, kendinden çok önceki din ululara öykünerek, Sultan Ahmet 1'in yedi yaşındaki kızını nikahlamış, böylece saray kodamanlarının büyük onursal yardımlarıyla öküzlüğe hak kazanmıştır.

Öküzlük, geçmişimizde, özellikle, atasözlerinde yerli yerini bulmuştur. Bunlardan bir kaçını sunuyorum:

-Öküzün camide babası, hamamda anası çok olur. Gaziantep kaynaklı bu atasözü, sayın Hikmet Çetinkaya'nın diline doladığı takkeli liboşlara ne kadar da yakışıyor.

-Hele, yine aynı kaynaklı "öküz, tekini bulmadan çifte yürümez" sözü, yukarıda adını andığım Osmanlı paşasına ne kadar da uyuyor (7 yaşındaki kız beni bağışlasın, sözüm ona değil, onu nikahlatanlara).

-Bir de şu özsöz var ki bayıldım: *Öküz büyür büyür küçülür*
Bizim iki ayaklı öküzlerimiz büyüyüp büyüyüp küçülenler taifesindendirler. Yaşasınlar öküzlükleriyle baş başa. Daha ne diyeyim. Beter olsunlar.

Öküzlerin boğalaşanları bizde yok, bereket. Bir de İspanya'ya özenirsek, boğalar da yetiştiririz alimallah.

ÖLÜMÜN YARAŞMADIĞI

Ölüm, aklıma sığdıramadığım bir olgu. Büyük şair Dağlarca'nın, başkası ölür ama ben ölmem diyen bir dizesi aklımdan hiç çıkmıyor. Başkalarının, yakınlarının ölümüne insan zamanla alışıyor ve bunu doğal karşılıyor. Ben, nice ölümlere, yadırgaya yadırgaya, sonunda alışa alışa geldim bu yaşa. Bir tek ölüm var, 1953'ten bu yana unutamadığım: Orhan Burian'ın ölümü. Ne denli bağlıydım ki ona (hâlâ bağlıyım anısına) bir türlü hazmedemiyorum yokoluşunu. Montaigne'in çok bağlı olduğu dostu, kendinden önce ölüyor. Onarılmaz bir acı çöküyor yüreğine, tıpkı benim Orhan Burian'ın kaybı karşısında duyduğum ve hiçbir zaman dindiremediğim acım gibi.

Şimdi bugünlerde, bir yeni ölüm, derinlerden vurdu yüreğimi. Can dostum Halit Çakır, üniversite hocası, çeviri ustası, şakanın en incesinden, nüktenin en zarifine kanat açan, güler yüzü, işlek kafasının inanılmaz sıcaklığıyla çevresine mutluluk saçan can dostum Halit Çakır da yok artık.

Yıllarca önce, *Yücel* dergisinde, dil üstüne eğilen yazılarıyla yayın yaşamına başlayan Halit Çakır, T. Williams'ın *Arzu Denen Tramvay* adlı yapıtının çevirisiyle, Muhsin Ertuğrul'un hayranlığını kazandıktan sonra, Türkçeye var gücüyle sarılıp, çeviri alanında birbirinden güzel ve yetkin atılımlar yaptı.

Bir minibüs yolculuğunda, araç kapısının birden açılmasıyla başı üstüne düşüp can verdiğini, sevgili eşi bana telefonda bildirdiğinde, inanın, çarpıldım. Olacak şey değildi bu. Tıpkı Albert Camus'nün, hani o, "*Yaşam saçma bir şeydir*" diyen Camus'nün, arabasını bir ağaca çarparak saçma bir ölümle yaşamdan ayrılması gibi saçma bir ölüm Halit Çakırcığımın ölümü.

Halit Çakır'ın dostları arasında Dağlarca ile ben vardım diyebilirim. Dağlarca'nın *Yücel* dergisi çevresinde tanıyıp çok sevdiği Halit'in ölümünü benden telefonla öğrendiği zaman sesinin titreyişlerinde, gözyaşlarının ıslaklığı vardı.

Dağlarca, geçen gün beni telefonla aradı, Halit için yazdığı bir şiiri sundu bana. Yakında çıkacak olan kitabına koyacağı bu şiiri istediğim gibi değerlendirme yetkisini bana verirken, yine kirpikleri ıslak ıslaktı.

Günlerce düşünüp düşünüp yazdığı "Kımıldamasızlık Ağıdı" başlıklı bu şiiri sunuyorum sizlere:

Tahtalıköy'ü anımsadım ürküyle
Öldüğünü söyleyince Vedat Günyol
Bilesin, eşit karanlıktadır şimdi
Yürüdüğümüz sokak, gördüğün yol

Kapandı açılmamak üzere kapısı evin
Çıkan ne bilir ne anlar
Binlerce kez dövünecek ayrılığa
İçerde kalanlar

Atatürkçüydü devrimciydi
Türkçe'yle süslüydü Halis Çakır

Ölüler çırılçıplak gömülüyor ya
Kimlere bırakabilir eşsiz güzelliğini o, nasıl bırakır

Çevirmendi de titiz mi titiz
Yaşama'yı ölüm'e dönüştürürken eli ayağı kaskatı ak
Bütün kaskatı kesilmişlerle
Evrendışı kımıldamasızlık ülkesini kuracak.

Fazıl Hüsnü Dağlarca

TEK KİTAP KÖRELTİSİ

"Ben, bir tek kitap okuyandan korkarım" demiş bir eski Yunan bilgesi. Evet, gerçekten, yalnız bir tek kitap okuyandan korkulur, hele o kitap, gelmiş geçmiş çağları bir potada eritip ilerilere el uzatırsa.

Kitap var, insanı köhne gelenekler içinde hapsedip özgür bir dünya özlemine kapılarını kapar. Kitap var, özgür yaşama, özgür düşünceye fora eder, ölesiye bir tutkuyla.

Sabahattin Eyuboğlu, "Bir kitabı anlamadan ezberlemek, ona hakarettir," diyordu. Evet, hakarettir bence de.

"Bizi tüm kitapların ötesine bile götürmeyen kitap da ne ki?" diyor Nietzsche.

Bir tek kitaba (hele çağın çok çok gerisinde kalmış bir dünya görüşüne bağlı bir kitapsa) bağlanıp kalmak, düşünce ve duyguları bir yerde dondurmak, ışıklı dünyaya kapılarını kapamak, kendi içinde çürüyüp gitmek değil mi?

Bir tek kitabı (o da yeni çağın çok gerisinde kalmış bir kitabı), körü körüne durmadan, anlamını bilmeden, bilemeden, ezberlemeyi, daha doğrusu ezberletmeyi bir alışkanlık durumuna getirmek, insanın eleştirel yeteneğinin köreltilmesi yolunda, bağnazlığın büyük bir başarısıdır.

Yine Nietzsche'ye başvurup şöyle bir yargıya varabiliriz:

"Her alışkanlık elimizi daha becerikli, aklımızı ise daha beceriksiz kılar "

Evet, her alışkanlık (hele, bu bir tek kitabı, anlamını bilmeden, bilemeden körü körüne ezberlemek alışkanlığı olursa) aklımızı daha beceriksiz kılar, kılmaktadır da.

Tek kitap nedir? Ne olabilir, her türlü düşünceyi azat eden, yalnız kendi ekseninde dönüp dönüp aynı noktaya gelen bir kısır döngü becerisinden başka?

İnsanı insan yapan düşüncesidir. Düşünceyi köreltttiniz mi, yok oldunuz demektir. Lehli düşünür Stanislaw J. Lec: "Düşünce ölümsüdür, yeter ki yeniden üretsin, diyor ve de şunu ekliyor "Keşke cesur düşünce cesur eylemden önce gelse."

O cesur eylem, bugün, gerinin gerisi eylem ve düşünceler, hayır düşüncesizlikler karşısında yılgıya düşmezse, Atatürk aydınlanmasının utkusuna vardık demektir.

Atatürk uygarlığı, kitaplardan kitaplara atlaya atlaya gelişecek bir aydın dünya özlemini armağan ediyor bize. Ne mutlu bu konuda, Kemalistim diyenlere.

Söyleyeceklerim burada bitmiyor. Yukarıda yazdıklarından anlamışsınızdır elbet, tek kitap kurbanı körpecik Türk çocuklarının beyinlerinin köreltildiği Kur'an kurslarından söz emek istediğimi. Evet, kızlı erkekli çocuklarımızın altı-yedi yaşından başlayarak, anlamadıkları bir dilde yazılmış Kutsal Kitabı ezberlemeleri, ezberlemeye zorlanmaları kişilik kazanmalarına engel olmakla kalmıyor, çağdaş bir eğitimle ortaya çıkacak yeteneklerini de sıfıra indiriyor.

Atatürk, yetmiş yıl önce, uzağı görerek, devrim ve bilim düşmanlarının milli eğitimi teslim almalarını önlemek amacıyla *Eğitim Birliği Yasası*'nı çıkartmıştı. 1923 günlerinin her alandaki coşkusuna, ulusumuzun son yüzyıllarda geri kalmasına neden

olan kurumları yıkarak, yerlerine "en yüksek uygarlık gereklerine göre Türkiye'nin ilerlemesini sağlayacak kurumların getirilmesi" yolundaki özlemler de ekleniyordu. O dönemin Milli Eğitim Bakanı Necati Bey'in eğitimsel girişimlerinden tüm ulusun okur yazarlığını sağlama yolundaki atılımları yanında, okul çağı gençlerinin eğitiminde, özellikle, şu ilke yer alıyor ve şöyle deniyordu: "Okulculuğumuzda en yeni, en ileri öğretim ve eğitim yöntemlerini eksiksiz uygulamak; öğretimi, çocuk kişiliğini yıpratan, yeteneklerini körelten, aklını durgunlaştırıp kullanmayı engelleyen körü körüne ezberciliğin, anlatmacılığın elinden kurtarıp araştırma, inceleme, deneme, uygulama, iş yapma, üretme biçimine koymak ve kendi özelliğimize, doğamıza uygun okulculukla yöntemler üretmek, böylece öğrencide kişiliği geliştirmek... (*Mustafa Necati Sempozyumu* 9-11 Mayıs 1991, Kastamonu, sayfa 207).

İnsan ne oldum dememeli, ne olacağım demeli sözüne bir nokta koyup, yazımı, Sabahattin Eyuboğlu'nun, bugünün tek kitapçı şeriatçılarına sesleniyormuş sanısını veren şu sözüyle bitirmek istiyorum: "Bir kitapta her şeyi bulan, bütün kitapların düşmanıdır, okuduğu kitabın bile. Okumadığı bir kitabın halka zararlı olacağını söyleyenden daha aşağılık insan olur mu?"

NİÇİN KURTULMAMAK

Arada bir, hoşlana hoşlana okuduğum kitaplar arasında, usta yazar Falih Rıfkı'nın, çeşitli gazetelerde çıkmış yazılarından oluşan *Niçin Kurtulmamak* adlı yapıtı var (Varlık Yayınları, 1953). Atatürk devrimlerinin ödün vermez hayranı ve savunucusu olan yazar, yapıtının önsözünde, yurdumuzun uygarlıkçı evlatlarının düşünce ve vicdan özgürlüğünü bir arada tutmak mutluluğuna erişmeleri yolunda da ikinci bir kurtuluş savaşı vermek gerektiğinin kaçınılmazlığını vurguluyor.

Kime karşı kurtuluş savaşı? İç düşmana, yani düşünce ve vicdan özgürlüğünü, yüz yıldan fazla bir zamandır ortadan kaldırmaya çalışan şeriat softalarına karşı!..

İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşunda, arkadaşlarıyla birlikte Mustafa Kemal Paşa'yı görmeye giden yazar, *"işini bitiren"* değil, *"henüz işe başlayacak olan"* bir liderle karşılaşıyor. Şöyle diyor yazar: *"Erzurum'dan İzmir'e düşmanla döğüşerek gelmişti. Onun denize döküldüğünü görüyorduk. Rahattık. Kurtulmuştuk. O ise, bu defa İzmir'den Erzurum'a doğru iç düşmanla, medeniyet düşmanı ile döğüşmeye hazırlanıyordu. Onu da, denize dökmeden öldü. Ara sıra ricat savaşları vererek hâlâ onunla (iç düşmanla) boğuşuyoruz. Tarihte bir yüzyıl muharebesi vardır. Bizimki neredeyse yüz elli yıl muharebesi...*

Mustafa Kemal bu boğuşmaya son verecek utkunun (zaferin) sırrını bulmuştu: *"Türk'ün kafasını Arap medresesinden kurtarmak ve Garp terbiyesi içinde yoğurmak."*

İşte, son yetmiş yılın Türk tarihi, bir bakıma, bu iç düşmanla geçen, hâlâ geçmekte olan savaşımın, ilerici–gerici güçler arasında sürüp giden savaşımın hazin tarihidir.

Bu iç düşman dediğimiz şeriat ne menem şeydir, ona bakalım.

Şeriat, bana göre, dinin, bireylere özgü tapınma niteliğinden çıkıp, devlet ve toplum işlerine burnunu sokması, yalnız burnunu mu; elini kolunu, silahla destekli yumruğunu, tekmesini sokmasıdır. Aziz Nesin'in yüzde altmışını kündesine alıp, kandırmacalar, yalan dolanlarla onları kendine bağlayan hacılar hocalar taifesinin kul köle ettiği, zavallı, eğitimsiz, özellikle de yoksul insanlarımızın desteği ile devlet yönetimini, bin beş yüz yıl öncesinin ilkel dünya görüşü doğrultusunda gerçekleştirmek istiyorlar.

Bu doğrultuda, zavallı insanlarımızın yoksulluklarını sömürüp nasıl kandırdıklarını örneklemek istiyorum, Falih Rıfkı'nın yapıtından yararlanarak.

Cumhuriyet'le birlikte, daha başlangıçta, aydınlar Anadolu'ya, özellikle köylere ilgi gösterip, oralarda *ulusal irade ve ulusal bilinç* avına çıkıyorlar. Falih Rıfkı da bu aydınlardan biri. Şöyle diyor yazar: *"Milli iradenin içten, derinden, on bin yıl ötesinden sesini bizim neslin kulağı duyar gibi oldu. Fakat henüz bu köye uğramamışız, daha doğrusu biz bir çırpıntı göstermişiz. Milli iradeyi gerçekleştirecek çareleri pek de iyi kavramamışız, kavrayanlarımızı da bu köye ulaştıramamışız."*

"Ne var ki milli irade avına çıkan aydınlarımız, şer'i irade ile karşılaşmışlar. Asker, tahıl ve vergi teposu olan bu köy

(köylerimiz) on bin yıl beklemiş. Neyi? Ne soran ne söyleyen olmuştur.

Peki, ne olmuş sonra? Şöyle diyor yazar: *"Bir gün, 1950'de, kara yağız, kara sakal gelmiş:* 'Bir şeriatin vardı elinden kaptılar. İradenin bana ver, sana kayıplarını bulup getireyim' *demiş. İşte, şer'i irade burada kendini gösteriyor ve; köy, al beni götür ya da bana getir demiş, ticani olmuşlar ve mutlu bir bekleyişe koyulmuşlar.*

İşte size, milli irade yerine şer'i iradenin egemen olduğu yıllarda kendi alın yazısına terk edilmiş Anadolumuzun yürekler acısı serüveni. Bugün, Anadolu'yu tümüyle şer'i iradenin yönettiğini ileri sürmek yanlış olur. Ne var ki, 1950'de başlayan şer'i akım, RP yönetimi ile sürüp gidiyor.

Peki, irtica, yani şeriatçılık ne yaptı ve ne yapmak istiyor? Şeriat yanlılarının, Türkiye'yi ortaçağ karanlığına sürüklemek istedikleri apaçık ortada. Bu yönde yaptıkları kötülüklerin başında eğitim birliği yasasını kaldırmak, Köy Enstitülerini, Halkevlerini kapamak, Dil ve Tarih Kurumlarını piç etmektir.

Ne var ki, Türkiye şeriatçıların tuzağına düşmeyecektir hiçbir zaman, yurtsever, bilimden yana aydınlarımız sayesinde!.. Eskinin köhne gelenek ve görenekleri, bilimin, uygarca ve özgürce yaşama özlemleri karşısında yenilgiye uğrayacaktır. Ben buna inanıyorum.

BAŞUCU KİTAPLAR KONUSUNDA

Benim Başucu kitaplarım yok, baş tacı kitaplarım var. Bunlar kafamda, gönlümde, her an el atıp yutarcasına okuduğum, okuyup okuyup doyamadığım, içime sindirerek, önüne geçilmez bir iştahla yine yineleyip baştacı ettiğim yapıtlardır. Yapıt derken, onları yaratanları düşünüyorum ilkten. Kim benim baştacı yazarlarım? Söyleyeyim mi? Önce Montaignen, *Deneme-ler*'i ile, hele Sabahattin Eyuboğlu gibi eşine az rastlanır bir Türk dili ustasının çevirisiyle bin kez okunsa, insanın bin kez daha okuyası gelen bir yazar. Sonra, insancalığına, düşünce namusuna, insan sevgisine hayran olduğum Albert Camus, tüm yapıtlarıyla benim baştacım, yürek tacım. Daha sonra Bertrand Russell yolumu kesiyor tüm yapıtlarıyla, içime laik düşüncenin, özgür düşüncenin tohumlarını serperek. Hele Einstein'in, her çeşit bağnazlığın üstüne üstüne giderek aklın egemenliğini savunması yüreğime su serpiyor.

Baştacım edebileceğim, kendi öz yurdumun yazarlarını ele almam gerekirse, bana ilk ağızda örnek olanların başında, Hüseyin Rahmi'in şakacı kalemi yanında, toplumsal eleştiri deryasına var saflığı, var güzelliği ile dalışı, beni Ahmet Rasim'in, Osmanlıca kırması bir dili Türkçenin güzel olanaklarına doğru

yol alışı çok etkiledi. Bunların yanı sıra, Falih Rıfkı'nın, arı duru dilinin büyüsüne kendimi kaptırdığım oldu.

Evrensel bir kültür susuzluğu içinde beni tutsak yapan yazarların sadece adlarını anarak yazıma son vermek istiyorum:

Tolstoy, Stendhal, Balzc, Dostoyevski, Kafka, Sartre, Diderot, Voltaire, J. J. Rousseau. Ama, Yunus Emre, Karacaoğlan, Pir Sultan gibi elleri ayakları öpülesi ozanlarımızı da bu arada anmak, hem de hayranlıkla anmak isterim, bunlara sevgili dostum diyebileceğim Ruhi Su ile Veysel'i de ekleyerek.

ANILARIN KIYICIĞINDA

Türk şiirinin çırdıltası ustası Nâzım Hikmet'le, hapisten çıktıktan sonra, rastlaşıp beş ay boyunca, dirsek dirseğe bir arada bulunma şansını dile getirmenin ayırcalığı konusunda ne söyliyebilirim diye düşünürken, Yine *Hişt* dergisinin sevimli yöneticisi dostlarım, "Ne duruyorsun be arkadaş, anlat bize Nazım'la olan ilişkilerinden bir tanesini" diye beni zorladıklarında, nice nice güzel anılar arasından şunu seçtim:

Anıyı anlatmadan önce Nazım'la nasıl tanıştığımı dile getireyim diyorum. Yıl bin dokuz yüz bilmem kaç olmalı. Ben, *Yeni İstanbul* gazetesinde çalışıyorum. Edebiyat bölümünde, Peride Celal, Münevver Andaç, Turhan Selçuk gibi eşsiz yetenekli insanlarla birlikte. Nazım'a bir oğlan doğuran Münevver, sıcaklığı, bulunmaz yeteneğiyle hepimizin hayranlığını kazanmış bir insandı. O insan, ne bileyim ben, fırsatını bulup, akrabası olan Nazım'ı, Bursa Hapishanesi'nde görmeye gidermiş, canını kanını ortaya koyarak.

Uzatmayalım, Nâzım, günün birinde hapisten çıkıyor ve soluğu Münevver'in yakının yakını Peride Celal'in yanında yöresinde alıyor. Ben de Münevver'le Peride'nin yakın dostuyum ya, şip şak buluşuveriyoruz o güzelim insanla, hafta da dört mi diyeyim, beş mi diyeyim, Peride'nin evinde.

Bir gün. Nâzım geliyor Peride'nin evine. pürtelaş. Münevver doğurmakta diye. Birlikte, Kadıköy'deki bir doğum evine gidiyoruz. Münevver doğum yatağında bizi bekliyor, sırt üstü yatarak. Karnı, küçücük bir dağ görüntüsüyle, hepimize bir doğum müjdesi veriyor.

Münevver'in yatmakta olduğu karyolaya yanaşıyor Nâzım, o insanca güzelliğine sıcaklık katan gülümser yüzüyle, mutluğun doruğunda yanaşıyor Münevver'e. Kendi kanından, canından, teninden kopup dünyaya gelecek olan yaratığı karşılama sevinci içinde yatağa yanaşıyor, o güzel elleriyle Münevver'in karnını sıvazlayıp duruyor ve bizlere seslenerek şöyle diyor: "Bakın, bakın dostlar. İşte burada bir muciye doğuyor bir canlı varlık olarak. Ne varda burasa var!" Nâzım, bu çocuk aracığıyla, komünist dünyaya körpecik bir insan katmanın sevinci ve mutluluğuyla bir sıcak selam çakıyor. Bu selamın sıcaklığını taşıyorum içimde, ölünceye dek de taşıyacağım.

YILMAZ GÜNEY

Yaşamımın dostluk hanesinin nirengi noktalarından biridir Yılmaz Güney, asıl adıyla Yılmaz Pütün. Onunla ilişkim ilk kez mektup yoluyla başladı. *Yeni Ufuklar*'da yayınlamak üzere bana öykülerini gönderirken, onlara dostluğun sıcaklığını da ekliyordu mektubunda. Sonradan *Yeni Ufuklar*'ı satmak görevini de üstlendi.

1954'de, bana gönderdiği yukarıdaki fotoğrafı, onun ilerideki film çalışmalarına bir başlangıç müjdesi niteliği taşımakta. Lise çıkışlı bir öykü yazarının ötesinde, 17 yaşının baharında çektirdiği bu güzelim fotoğrafla, ilerideki yılların eşsiz bir film yıldızı ve yönetmeni olacağını bana anlatmak ister gibiydi.

Karşılıklı sevginin ötesinde, büyük bir saygı, bir güven, vazgeçilmez bir dostluk isteği, yaşantısı, iradesi yatıyordu, İstanbul'a kapağı attığı ve sık sık görüştüğümüz o günlerde. Bu sevgi ve saygı kimi kez yakından çoğu kez uzaktan yıllarca yıpranmadan sürdü. Son görüşmemizde yakın bir gelecekte kendisiyle dirsek dirseğe birlikte çalışmamız önerisinde bulundu ama yenemediği öfkesinin kurbanı oldu.

Bir ay önce Paris'te ünlü Pére Lachaise'deki sadenin sadesi mezarlığının önünde dostluğumuzun anılarını tazeledim, kirpiklerime dolan ıslak hayıflanmalarla.

Kazandığı büyük ünün esrikliği ona uğur getirmedi ne yazık ki. mezarının başucunda ne diyebilirdim ki. "toprağın bol olsun dostum, diye seslenmekten başka.

SANIK VEDAT GÜNYOL

As. Savcılık huzurunda verdiği ifade ile teyid etmekte olduğu Em. Md.'de düzenlenmiş ifade zabıtnamesi sarahatına göre, Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş, "Devletler Arasında Ferdin Hukuku" adlı bir tezle Paris Hukuk Fakültesi'nde Doktor ünvanını almış işbu sanık, çok iyi Fransızca, orta derecede İngilizce ve İtalyanca konuşur. M. S. Eyüboğlu ile ilgili bölümde açıklandığı üzere, adı geçenle, müşterek çevirileri mevcut olup, sâdık dostları Eyüboğlu ve A. Azra Erhat tarafından, *haberi olmaksızın,* "Türk Edebiyatçıları Birliğin"e üye olarak kaydedildiğini bildirmektedir. Abidin Dino ve M. Sebahattin Eyüboğlu ile çok eski tarihlerden beri temas ve dostluk durumları mevcuttur. Azra ve M. S. Eyüboğlu ile, tercümeler konusunda müşterek mesaileri sebketmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı tercüme bürosunda, Sebahattin Âli gibi müseccel bir kişi ile *mesai arkadaşlığı* yapmış, Nâzım Hikmet ve eşi Münevver Andaş ile, hapishanede ve tahliyelerinden sonra da, münasebetlerini sürdürmüş, N. Hikmet'in, M. S. Eyüboğlu desteği ile, mahpus iken dahi, Rus klâsiklerinden tercümeler yaptığına yakından şahit olmuştur. Müşterek tercümeleri ile Hümanist Sosyalizmin Türkiye için gerçekleşmesine çalıştıklarından ve bu itibarla bir kültür eylemi içinde bu-

* Vedat Günyol ve arkadaşları aleyhine açılmış TKP davası iddianamesinden.

lunduklarından bahseden sanık, *Yeni Ufuklar* dergisi için hazırlanmakta olup, 1968 yılında Fransa'da başlayan "Gençlik olaylarını" konu alan özel sayı için, arkadaşı vasıtasıyla, Güzin ve Âbidin Dino'dan *doküman talep olunması* yoluna gidildiğini ifade eylemekte, Ş. Alkılıç'ı destekleme sadedindeki, *mensup olduğu grupça* alınmış kararı teyit etmekte, Babeuf'ün "Devrim Mektupları" adlı eserini tercüme edişlerinden dolayı, kendisi ve M. S. Eyüboğlu aleyhine açılmış dâva ile gadre uğradıkları mânasına bir belge geldiğini ifade etmesi ile de, bu konuda, Matilda Gökçeli'nin, "Beynelmilel Af Teşkilâtı" nezdinde yaptığı mevzuubahis müracaatı teyit ettiği görülmektedir. Böylece, durumu ayrıca ele alınacak olan Matilda Gökçeli'nin de, bu sanıklarla *aynı çember* içinde, aynı *tesanüt havasını terennüm* edenlerden biri olduğu ortaya çıktığı kadar, Selma Ashworth'un, mezkûr af teşkilâtında faal üye olduğu dikkate alınırsa, Türkiye'deki mer'i nizam tatbikatından olan adlî bir kovuşturmanın, Türkiye için bir "iç mesele" olmasına mukabil, dünya kamuoyuna götürülmesinin uygunsuzluğu ve Türk Adliyesinin dünya kamuoyunda kötülenmesi pahasına, sol yararına neticeler umulduğunun bir başka nümûnesi daha, gözler önüne serilmiş olur.

M. S. Eyüboğlu -Vedat Günyol- A. Azra Erhat ve tabiatiyle, Eyüboğlu'nun eşi durumunda olmaktan mütevellit Magdalena Rufer ve diğer bir kısım kimselerin katıldıkları mûtat *Pazartesi toplantılarının* edebî sohbetlere mahsus olduğu beyan edilmekteyse de, Marksist-Leninist yapıda olduğu etraflıca açıklanacak olan Masis Kürkçügil'in, edebî yönden yeterli müktesebat sahibi olmamasına rağmen, bu toplantılara katılışı, toplantıların, söylenen dışında bir havası olduğunu göstermekte ve bunun, Vedat Masis Kürkçügil aralarındaki eski bir talebe-hoca münasebetiyle izahı mantıkla bağdaşmamaktadır.

Beri taraftan Vedat Günyol, Gandi ve Eden'e duyduğu sempatiye müşabih şekilde, Marx'a (Dünya ekonomi politik tarihine bir yenilik getirdiği için) ve Lenin'e (kendi menfaatlerini, toplumun menfaatlerinin altında gördüğü için) sempati duyduğunu ifade etmekteyse de, dünyanın takdir ve hayranlığını üzerlerine toplamış müteaddit Türk büyüklerine mukabil, bu kimselere karşı duyduğunu söylediği sempati, temelde yanlış olduğu kadar, aslında doğru olarak da kabul edilemez. Zira, yukarda murtabıt yönleri izah ve ifade edilen bu sanıklar, "Sosyalizmin Türkiye'deki mutlak hâhikimiyetini" sağlamak karar ve azminde olan kimseler olarak, *her türlü Teori'nin üstünde,* Marksizm-Leninizm esaslarına bağlıdırlar.

Dosya 350/1 sırasındaki cevap ve sanık beyanları serahati ile ortaya konulduğu üzere, İstanbul'da; M. Sebahattin Eyüboğlu 48 27 51, A. Azra Erhat ise, 48 08 94 No. lı telefonların intifa hakkına sahip kimseler olup, 1965 yılı genel seçimlerini müteakip, bu iki telefonla, Magdelena Rufer ve A. Azra Erhat aralarında, 11-12 Ekim 1965 günü yapılan, tam metni 308/1 ilâ 308/8 sıralardaki evrakta yer almış enteresan telefon konuşması, *Hümanist çerçeve içinde kalan Sosyalizmi temenni* ettiklerini savunmuş bu sanıkların, aslında, ihtilâlci Sosyalizmin görüşü içinde olduklarını, uzun zamanberi bu görüşün Türkiye'de hâkim kılınması ve Sosyalist ihtilâlin gerçekleştirilmesi için, metodlu, plân ve program tahtında müşterek bir çalışma içinde bulunduklarını, bâriz bir şekilde ortaya koyacak niteliktedir:

Marksist-Leninist görüşün Türkiye'deki yegâne legal örgütü olan TİP 1965 genel seçimlerinde, taraftar ve sempatizanlarının ümit ve temennileri hilâfına başarılı bir sonuç sağlayamamış, bahsi geçen seçim sonuçlarına, sosyalizm adına bel bağladığı anlaşılan Magdalena Rufer, *büyük bir asabiyete kapılarak,*

yarım saatten fazla süren telefon konuşmasıyla, S. Eyüboğlu -V. Günyol- A. Erhat ile birlikte mensup olduğu grubun hakikî veçhesinin açığa çıkmasına âmil olmuştur:

Telefon konuşmasının bant'dan tape edilmiş metnine ait ilk sahife, sanıkların, Thilde (Matilda Gökçeli) ve Yaşar Kemal ile olan yakınlıklarını dile getiren ifadeler taşımakta, Magdalena Rufer, ailevî ve özel meseleleri de kısmen ifade ettikten sonra, 1965 seçimleri üzerine düzenlenmiş bir açık oturumu konuşmaya konu almakta, dört senelik bir seçim dönemi daha beklenmesinin tatminkâr bir sonuç doğurmayacağı söylendikten sonra, Azra ve Magdalena, sözü, rejim meselelerine yöneltmektedirler.

Magdalena'nın (M); Azra'nın (A) ile gösterileceği bu konuşmanın önemli yerleri şöyledir:

M—*İhtilâl, kan akması lâzım, öldürmeli.*

A—Evet şüphesiz, fakat...

M—*Öldürmeli, öldürmeli, bir şeye erişmek için herkes öldürdü.*

A—Muhakkak, fakat kâfi derecede halk yok, ihtilâl kendiliğinden olur, bugün siz ve ben, ihtilâl yapıyoruz diyemeyiz, ihtilâl de patlayan birşeydir.

M—*Böyle bir köşede patlamaz, siz ve diğerleri iştirak edeceksiniz Azra. Artık makalelerle olmaz bu.* makaleler bitti artık, bir çatal alıp gidip öldürmeli.

M—*Hayır harekete geçmeli, artık harekete geçmeli.*

M—Sebahattin gibi böyle öleceksiniz, bilmiyorum *makaleler, tercümelerle, artık bunlar delilik, yaptığımız şeylerin artık yeri yok.*

A—*Ama şimdi hakikaten zamanı değil.*

A—.....Belki de Sebahattin daha ümitsiz... İhtilâl ümitsizlikten mi gelir? Babanıza sorun, size diyecek ki bir ihtilâl hakikaten sosyal olarak bir şey... *Bu halk bir ihtilâl yapacak, fakat şimdilik.*

M—Fransız İhtilâli zamanında halk anladı mı zannediyorsunuz, halk tamamı ile Anadolulular gibiydi. Fransız İhtilâli'nde de hiçbir fark yok, fakat ihtilâli yaptılar ve yapanlar da siz ve Sebahattin gibi kimselerdi. Başka türlü kimseler değil.

Konuşma bu vâdide devam ederken, Azra, dinlenebilecekleri endişesiyle bu kabil telefon konuşmalarının sakıncasını dile getirirse de, Magdi, muhtemelen, yaygın seçim sonrası heyecanından ötürü böyle bir ihtimâli, yâni, kendilerinin dinlenebileceği ihtimâlini varit görmez ve bir süre, aynı konuda eleştiriler yapılır, ihtilâlci olmak için realist, hesaplı ve prensiplere sâdık olmak gerektiği üzerine konuşmalardan sonra, müşterek bir gaye uğruna birleşmiş, bilhassa seçilen kitap ve çevirileriyle bu konuda çalıştıkları, Azra'nın ağzından (*...Sebahattin, Vedat ve ben, hakikaten bir trio yapıyoruz.* Birbirimizi çekiştirmiyoruz, filân arkadaşız... fakat tercümeler, kitaplar haricinde birşey yaptık mı?) sözleri ile ortaya konur ve Magdalena'nın, *M. Ali Aybar çevresinde de, kendileri gibi gruplar bulunduğunu* ifade etmesinden sonra, *muvaffak bir ihtilâl yapılması için, doktrin yönünden her türlü hazırlığın tamamlanması gerektiği* üzerine tartışmalar yapılır, Azra tarafından, bu konu ile ilgili olarak, (*...Sebahattin Eyüboğlu'nun Türkiye'de yapacak daha başka şeyleri var Paris'e gitmekten ziyade)* sözleriyle, Sebahattin Eyüboğlu'na, Sosyalist ihtilâlin hazırlık safhasında daha birçok görev-

ler terettüp ettiğini açıklanmış olmasından ayrı olarak, bu iki sanık, Türkiye için (*Sosyalist diktatörlük)* gerektiğini müttefikan ve birbirlerini teyit ile beyan etmiş olurlar.

İhtilâlci Sosyalist teoriye göre, neticeye varmak için, kanuni imkân ve yollardan da azamî istifade etmenin esas bulunduğu ve TİP'in, sırf bu maksatla, legal bir örgüt olarak çalıştığı dikkatten uzak tutulmazsa, yukardaki konuşmayı, daha mükemmel bir kıymetlendirmeye tabi tutmak kabil olur.

Önemli bazı kısımları yukarıya alınmış konuşmanın tümü, Mağdalena Rufer ve A. Azra Erhat'ın ağzından, adı geçenler ile Sebahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol'un, Türkiye'de Sosyalist ihtilâlin gerçekleştirilmesi gerektiği inancı etrafında birleştiklerini, daha evvelki bölümlerde belirtildiği üzere, Lenin'in önerisine uygun olarak "İhtilâlin hazırlanması" safhası icabı, S. Eyüboğlu - V. Günyol- A. Erhat triosunun yani üçlüsünün, yanı yolu ile görev ifa ettiklerini, bu görevlerinin, istikbaldeki sosyalist hareketi, seçilmiş eser ve tercümeler yardımı ile halk kitlelerine kabul ettirmiş olma hedefini güttüğünü gayet açık şekilde ortaya koymaktadır.

İst. Em. Md. lüğünce alınmış ifadelere ait zabıtlarda, herhangi bir kayıt ve şarta bağlanmaksızın M. Rufer ve A. Erhat'ın kabûlüne iktiran etmiş olan bu telefon konuşmasının, As. Savcılıkta, "Magdalena'nın o tarihlerde Fransız Pastör Hastanesi'nde tâbi tutulmuş olduğu alkolizm tedavisinin de gösterdiği gibi sarhoşluk mahsûlü bulunduğu" şeklinde izahına tevessül edilmiş ise de:

1—Bahsi geçen hastaneden alınmış 24.7.1971 tarih ve 82 No. lı cevap karşısında M. Rufer, mezkûr telefon konuşmasından 11 ay sonra, 10.9.1966 tarihinde, alışık olduğu dozun çok üstünde alkol almış olarak "Delirium Tremens" krizi ile, hastane-

ye şuursuz denilebilecek bir vaziyette götürülmüş. 4 günlük tedaviden sonra taburcu edilmiş, bundan sonra da, fazla alkol almak, tabibe teşekkür etmek gibi sebeplerle, aynı hastaneye birkaç defa daha uğramıştır.

Mezkûr telefon konuşmasını yaptığı tarihte, böyle bir hastalık ve şuursuzluk hali mevcut olsa idi, benzer bir tedaviyi, o tarihde görmüş olacağı noktasından, M. Rufer, telefon konuşması yaptığı gün, alkol almış olsa bile, kendini bilmeyecek halde değildir. Zira, hastane cevabı ile de belli olduğu üzere, alışık olduğu dozdaki içki, M. Rufer'in şuurunda, herhangi bir bozulma yapmamaktadır.

2—Tercüman-Bilirkişi beyanı ve konuşulan hususlara dair metin de, M. Rufer'ın, şuurlu ve insicamlı bir konuşma yaptığını açıkça göstermektedir. Zaten, şuursuz ve insicamsız konuşan bir kimse durumunda olsa idi, A. Erhat tarafından ciddiye alınmaması, müşterek konu etrafında fikir teatisine girilmemesi, Magdi'yi teselli ile veya sâkinleştirmeye çalışmakla iktifa etmesi gerekirdi.

3—Magdi'nin, işbu konuşma arasında çatalı alıp öldürmek faaliyetine girişmesi mealinde söylediği sözler, çatalla adam öldürülemiyeceği ve hele ihtilâl hareketine girilemiyeceği şeklinde kıymetlendirilip, konuşmanın tümünü gayri ciddî bulmaya vesile teşkil etmemeli, bu trionun, konuşmanın bu kısmı ile hiçbir alâkası olmaksızın açıklandığı dikkate alınarak, "Çatal" konusu, bir anlık aşırı heyecan mahsûlü olarak kabul edilmelidir. Konuşmanın tümü, başka türlü düşünmeye mânidir.

Şu hale göre, *aklî ve mantıkî ölçüler içinde, şuurlu ve insicamlı* bir şekilde, Magdalena Rufer'in, A. Erhat ile yaptığı konuşma:

Ahvali şahsiyeleri, ideolojik durumları evvelce belirtilmiş

olan diğer üç sanıkla, "Türkiye'de sosyalist ihtilâlin yapılması" *fikri* ve *amacı* etrafında birleştiklerini; bu dört kişinin Ceza Kanunu mahsus maddesi tatbikatından olarak, bir "Cemiyet" vasfında bulunduklarını; "trio" durumundakilerin, bir örgüt bünyesinde olmamaları hâlinde netice istihsaline imkân bulamayacakları bakımından, *gizli bir örgüt* içinde ve bir "Baş"a bağlı olmakla beraber, legal hareketleri de dikkatle takip ettiklerini; bu topluluğa mensup bir kimse sıfatı ile, seçimlerden alman neticeyi görüp, legal kuruluşun âkibetinden ümitsizliğe düşmüş Magdalena'nın, arzu ettiği sonuca bir an evvel ulaşmak üzere isticale lüzum görmüş bir kimse sıfatiyle harekete geçtiğini ve böylece de, kendisi gibi, diğer üç sanığın hakikî hüviyetlerinin ortaya çıkmasına âmil olduğunu aydınlığa kavuşturmaktadır.

Böylece, bu sanıkların da, T. K. P bünyesinde, Selma Ashworth, Matilda Gökçeli zincirinin *bir başka halkası* olduklarının, S. Eyüboğlu, V. Günyol ve A. Erhat'ın, *yazı ve tercümeleri ile,* cemiyet faaliyetleri bakımından, örgütlenme yönünden *halka yol gösteren* hüviyetlerine mukabil, Magdalena Rufer'in, bu özel cemiyet nümûnesinde, mücerret üye vasfında bulunduğu neticesine varılmaktadır.

VEDAT GÜNYOL

Mehmet Seyda

İzzet Paşa bir iki gün içinde kabinesini teşkil ve şeyhülislâmı sabık Hayri Efendi ile Maliye Nazırı Cavit ve Meb'usandan Fethi Beyleri kabineye ithal eyledi. Bu defa Zatışah'anenin — Sultan Reşad— lisanına selâbet gelip, münasip bir şeyhülislâm bulamadığını ve o sabah fetva emini Haydar Efendi ile Adliye Müsteşarı esbakı (Yakova'lı Eli Efendi Zade) Şükrü Efendiyi celp ile meşihatı teklif eylediği halde, biri titreyerek, biri de ağlayarak, kabul etmediklerini söyledi. (Ali Fuat Türkgeldi: *Gördüklerim İşittiklerim,* s. 167)

Balkan Harbi sıralarında Adliye Müsteşarı olan Ahmet Şükrü Efendi, Padişahın sonradan "teklif eylediği" Şehislâmlığı kabul etmez. Daha o zaman, Devlet kapısından umutlarını kesmiştir, geleceği çok karanlık görmektedir. Bu önemli mevkii ağlayarak reddeder.

Ahmet Şükrü Efendi, dinine son derece bağlı ve elisıkı bir adamdır. Torunlarına bayramlarda gıcır gıcır yüzparalar ve kese kâğıtları içinde çerez verir. Paralarla çerezlerin torunlar arasında nasıl üleştirileceğini ise, babaya (oğluna) kâğıt yazarak bildirir. Çocukların babası onunla "baba" diye konuşmaz, "Efendi Hazretleri" diye konuşur ve "huzurunda el pençe divan" durur. Odasının kapısı asla açılmaz ve içeri kimse giremez. Sürekli şekilde hatim indirir.

Bâbı meşihattan gelir. Adli Nezaretinden gelir. Mecelle üzerinde düşüncesini, yorumlarını alırlarmış. Kendisini Ebululâ Mardin de tanımaktadır. Necmettin Molla onun yanında daha küçük bir memurdur, ama Adliye Bakanı olur olmaz, Ahmet Şükrü Efendi basar istifayı ve ölünceye kadar, "sabık müsteşar" olarak kalır.

Ahmet Vedat (GÜNYOL), 1912 yılında Fatih'te, bu dini bütün ve ilke sahibi dedesinin konağında dünyaya gelir. Çocukluğunun burada geçen ilk üç dört yılını hatırlayamamakta; ancak Abdülhamid zamanında Avrupa'ya kaçan babası Ali Fikri Bey'in oradan getirtilerek Diyarbakır Vilâyeti Mektubin Kalemi'ne —sürgün— gönderilmesinden sonraki yıllarda, babasının Millî Kurtuluş Savaşı'na katılması ile ilgili olarak Kartal Kaymakamlığı'na atanmasından sonra orada geçen yılları ise gayet güzel hatırlamaktadır. Diyarbakır'da eşraftan Cemil Paşa'nın kızı Mihrinnisa Hanım'la evlenen Ali Fikri Bey'in üç erkek bir de kız çocukları olur. Vedat Günyol bunların üçüncüsüdür. Mihrinnisa Hanım'la Ali Fikri Bey, Diyarbakır'da 1902 yılında evlenmişlerdir.

Günyol'un babası Ali Fikri Bey, Ebüzziya Tevfik ile Ali Kemal'in arkadaşlarından, hattâ bu sonuncusunun uzak akrabalarındandır. Onun "matbuat" ile ilgilenmesine, çağının ileri düşünce hareketlerine katılmasına Ebüzziya Tevfik önayak olur. Annesi Mihrinnisa Hanım'a gelince, o da Süleyman Nazif'in akrabalarındandır. Ali Fikri Bey, Abdülhamid despotizmine karşı çıkmış aydın çevreye bağlanır. Namık Kemal'in hürriyet tutkusu onun da başını döndürür. 1900'de Paris'e kaçar. Orada "Kızıl Sultan" aleyhtarı Türk aydınlarıyla birlikte çalışır. Bir yıl kalır Paris'te. Parası kesilince, korkunç bir Fransız kültürü hayranı olarak yurda döner. Daha doğrusu, dönmek zorunda bırakılır.

Mihrinnisa Hanım- Ali Fikri Bey ailesi, Anadolu Savaşı'na katılmadan önce, yazları Göztepe'de, kışları Fatih'te oturmuştur. Küçük Ahmet Vedat, ilkokula Erenköy'de camiin yanındaki okulda başlar. Kimi çocukluk anıları vardır ki, hiç unutulmaz: Ahmet Vedat da bir gün, oturduğu "Birinci Orta Sokak"tan kalkıp okula giderken, bir konak duvarından sıçrayıp gelen büyük ve azgın bir köpeğin bacağını kapmasını, orada oturanların bu olayı rahatlıkla seyretmesini ve bacağından kanlar akarak okula gidince, çok sevdiği kadın öğretmeninin kendisini eczaneye koşturmasını unutamamıştır.

Daha o zamandan, içinde, insanlarla ilgilenmeyenlere ve konakların besili köpeklerine karşı bir kızgınlık, kırgınlık uyanır. Bu konaklar sokaktan geçenlere kapalıdır, aldırışsızdır. Bir duvar, onları herkesten ayırmıştır.

Anne yanından dedesi Cemil Paşa'ya gelelim: valiliklerde bulunmuştur, denildiğine göre 31 köyün de sahibi imiş. — Annesi Mihrinnisa Hanım, bu dededen kalma mirasın ne zaman sözünü açacak olsa, Vedat Günyol hemen bu konuyu kapatıracaktır — Atatürk, Şeyh Said İsyanı zamanında, dedenin oğullarını sağa sola sürgün eder, aileyi dağıtır. İyiliksever, eli açık ve 6 haremli bir paşadır Cemil Paşa. Mihrinnisa Hanım, paşanın en küçük hareminden olmadır. Kardeşlerin sayısı on dördü bulur ve bunların birkaçı Balkan Harbi'ne giderek orada şehit düşerler.

Ali Fikri Bey, Lice ve Çermik gibi yerlerde, Atatürk'e katıldıktan sonra kaymakamlık eder. Diyarbakır'a gidilirken, Vedat Günyol yollarda, yüzüstü bırakılmış, koku salan ölüler görür. Ermeniler alıp alıp Türk keserlerken, onları gene bir Ermeni kurtarır. Trende peçeleri kaldırılır kadınların, Ermeni olanlar götürülür. Adana İstasyonunu'nda, dar merdivenlerden bir

geçitin altına indirilirler. Bir Hintli asker nöbet tutmaktadır. "Buradan ölüme çıkılır, savulun kaçın, yoksa sizi de kesecekler!" diyerek onları uyarır. Yakup Efendi adında, vaktiyle Diyarbakır'da Ali Fikri Bey'in ölümden kurtardığı bir Ermeni, ailenin oradan kaçmasına yardım eder. Diyarbakır'a anca böyle gidebilir.

Mustafa Kemal ve İzmir Marşı, Vedat Günyol'u şimdi bile ağlatır. Çünkü, Mardin'den sonra Diyarbakır'a gidilirken yolda kulakları bunlarla dolmuştur.

Diyarbakır'daki büyük taş konaklar dedenindir. Haremli selâmlıklı 40 odası vardır. Aile o zamanlar tam çözülmemiştir; hizmetkârlar, seyisler ayrı bir daireyi doldururlar. Hizmetçiler sofraya el pençe divan hizmet ederler, sırasında fena halde dayak yerler. Saçları çekilir, küpeleri kulaklarından, kulakları yırtılarak koparılır. Bütün bunları korkusundan tir tir titreyerek görür küçük Vedat Günyol. Başkasının buyruğunda çalışan zayıf insanlara yapılan bu çirkin ve aşağılatıcı davranışlar, yüreğini sızlatır Onlara karşı duyduğu acıma, "Zito Venizelos!" diyenlere karşı duyulan nefretten de baskındır Çalkantılı yılları görüp yaşamanın kaçınılmaz sonucu: Kartal ilçesine yerleştirdikleri zaman, Vedat Günyol ikinci sınıf öğrencisidir, evleri İstasyon üzerinde, önü çimenlik bir yerdedir ve Rum palikaryaları "Zito Venizelos!" bağırtılarıyla çimenliği kapladığı zaman, anne, çocukları yakalayıp içeri alır: "gelin, görünmeyin. Onlar bizden değil, onlar bizim düşmanımız!" Bir yandan, insanlara karşı sonsuz bir acıma, bir sevgi, bir kaynaşma dileği; öte yandan, sınırsız bir çekinme bir korku, bir güvensizlik! Bu çelişik duygular, onun bütün çocukluk yıllarını kaplar ve elbette onu sonsuz ölçüde tedirgin eder.

Ali Fikri Bey, çocuklarını kimseden yardım almadan okutabilmek için, 10 yıl, Anadolu'da tek başına kaymakamlık yapar.

30 yıllık kaymakamlıktan sonra emekliye ayrılmış, 1963 yılında ölmüştür. Vedat Günyol ile kardeşlerine Fransızca sevgisini aşılayan ve Büyük Larousse'u evin içine daha başlangıçta sokan odur. Rüşvetten ödü kopar. Bir keresinde, çocukların sünnet düğününe gönderilmiş bir teneke beyaz peynir, yeniden doldurulup geri yollanır. Başka bir seferinde, üç ağa gelip işlerinin görülmesi için Vedat Günyol'a iki kese altın verirler, çocuk onu sedir altına saklar, babası bunu görür görmez ağaları evden kovar.

Emekliye ayrıldığında, hemen hemen meteliksizdir.

Garip bir şekilde, Gazi Mustafa Kemal dostu, Atatürk aleyhtarıdır. "Vatanı kurtardı, ahlâkı batırdı... der. Püriten bir ahlâk anlayışı.. nefse hükmetme sorununu baştacı ediş. Tevfik Fikret'e hayranlık ve örneğin, "Vatanı kurtardıktan sonra çiftliğe kapanıp otursaydı.. deyiş. Paris'teyken melon şapkalı resimler çektirir de, Türkiye'ye gelince, şapka inkılâbında şapka giyemez, bocalar.

Vedat Günyol, beşinci sınıfı Cahit Sıtkı ile birlikte Diyarbakır'da bitirmiştir. Ona okul müsamerelerinde monologlar okuturlar ve o, büyük çocukların arasında kısa pantolonla futbol oynar. (1922-1923 yılları.) Sonra aile, Şeyh Said İsyanı'ndan hemen biraz önce Diyarbakır'dan İstanbul'a gelip Şehzadebaşı'na yerleşir. Vedat Günyol, ilk Celâl Sahir Operetlerine yetişmiştir ve Şehzadebaşı'nın en civcivli, cümbüşlü yıllarıdır.

Onun dergi merakı da, sinemalarda bir derginin açtığı yarışma ile başlar. Artist resimlerini tanıma yarışmasında derecede alan Vedat'ın adı dergide basılır ve kendisine armağan olarak, bir diş macunu ile fırça verilir. Gelenbevi Ortaokulu'na yazdırmışlardır onu. Burada, birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar Tevfik İleri ile birliktedirler. İleri, matematikte öyle parlak öğren-

cidir ki, hoca ona, "Kalk, bir de sen anlat!" der. Adabı Muaşeret dersi veren bu matematik öğretmeni ile Müdür Yardımcısı Celâl Bey, ayakkabı nasıl boyanırdan saç nasıl taranıra kadar, her öğrenci üzerinde ayrı ayrı durarak ders verirler. Tabiiye öğretmeni o kadar nazik insandır ki, öğrencilerin susmaları için, hokkayı hafifce kürsüye vurur ancak.

Vedat Günyol da, arkadaşlarına tarih derslerinde kalkıp ders verir, ama "tahrir" görevlerini Bedri adlı bir arkadaşına yazdırır. Gençlik dönemidir; "hâtıra defteri" tutulur. Vedat Günyol, arkadaşlarının getirip önüne koyduğu bu defterlere ne yazacağını bir türlü bilemez. Ortaokul durumu budur. Ortanca abisi de aynı okuldadır. Okul bitince, bu abi, "Ben Saint Benoit'ya gideceğim.. diyor. Ne yapacağını bilemeyen Vedat, hadi bakalım, abisinin peşine takılıyor.

Tevfik İleri'nin burada çok ilginç bir durumu var; belki de bu çok zeki ve yetenekli insanın çıkmazlarını hazırlıyor. O zamanki yönteme göre, ortaokuldan sonra lise öğrenimi yapmadan, sınavla üniversiteye (daha doğrusu yüksek okullara) öğrenci alınıyor ya? Tevfik İleri de matematik yeteneği dolayısıyla, lise öğrenimi yapmadan Mühendis Mektebi'ne geçiyor. Zamanlı, sıralı bir hümanist kültürden yoksun kalıyor; bir sıçrama onun yetişme çağında boşluklar açmış oluyor.

Vedat Günyol dört yıllık spesiyali iki yılda bitirir ve yedi yıl Saint Benoit'da okur. Bakaloryasını Galatasaray'da verir. (Yıl 1934.) Sinemalardan gelme gitar çalma merakı, İngilizce merakı ve bol roman okuma merakı hep Saint Benoit'dadır. Dedesi Ahmet Şükrü Efendi odasına kapanır, hatimler indirirdi; o da, kitaplığa kapanır. Paul Bourget'leri, Balzac'ları, Guy de Maupassant'ları ve bütün Fransız klâsiklerini okur.

Okul bir papaz okuludur, çağdaş edebiyattan zırnık koklat-

mamış, hep XIX. yüzyıl sonlarında kalınmıştır. Onun çağdaş edebiyat öğrenimi, ancak Hukuk Fakültesi bitip de Paris'e gittikten sonra başlar. Çalışkan ve kendi deyişiyle, "inekleyen" bir öğrencidir Günyol. Bütün derslerde ortanın üzerindedir. İlk felsefe merakı ise, ona, 12. sınıfta iken, şimdi İzmir'de arşövek (Başpiskopos) olan Mösyö Descuffi tarafından aşılanır. Bu adam sert adamdır ve halim-selim yaratılışlı Vedat Günyol bu katılıktan sonsuzca nefret duymuştur. Ama derslerde, davudî sesi ve geniş bilgisiyle karşısında bambaşka bir insan bulmuştur. Mösyö Descuffi aracılığı ile, romanların sınırını aşıp düşünce eylemine geçiş başgösterir

Hukuk Fakültesi dönemi 1934-1936 yıllarıdır Ve sonra Paris'e gider, 1937-199 yılları Paris'te geçer Paris Hukuk Fakültesi doktora bölümüne başlayıp, iktisat ve uluslararası hukuk sertifikaları alır Halide Edip ve Doktor Adnan Adıvar'la tanışır orada. Adnan Bey bir öğrenci coşkusuyla Vedat Günyol'u alır, Brunschwik'in felsefe derslerine sektirmeden götürür. Halide Hanım'la da, aksatmadan, konserlere giderler Üç kişilik, içli ve sürekli bir dostluktur bu.

Savaşın eli kulağında — ha patladı ha patlayacakken, Günyol yurda dönmeğe karar verir. Cebinde metelik yoktur. Köstence'de kendine bir güverte bileti alabilir ancak. Karnı açlıktan guruldamaktadır Ama elinde Roger Martin du Garde'nin *1914 Yazı* adlı romanı vardır, onu okumaktadır. Uzunca boylu bir güverte yolcusu, ona kendi böreğinden verir. Karnı doyan Günyol, güverteye kıvrılır uyur Sabahleyin uyanınca bakar ki, o uyurken sırtına bir pardesü konulmuştur. Üşüdüğünü anlayıp pardesüyü üstüne koyan bu yabancı uzun boylu genç adamla, vapurun burnunda, roman sorunları üzerinde derin bir sohbete dalarlar. Dünyanın "halini ahvalini" görüşürler Ama

garip bir şekilde, birbirlerine sormazlar kim olduklarını, tanışmadan ayrılırlar.

Aradan üç yıl geçmiştir. Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda, New-Yok Fuarı'na katılacak Türk pavyonu için birtakım hazırlıklar yapılmaktadır. Vedat Günyol oraya bir mimar arkadaşını görmeye gitmiştir. Kapı birden açılır, o uzun boylu adam girer içeriye Girer. Günyol'u görür, boynuna sarılır: "Ben şu karşıdaki odadayım, gel!" der. Günyol sorar: "Kimdir?" diye. Derler ki: "Abidin Dino'dur."

1939 yılında Avrupa dönüşü Vedat Günyol'u, Haydarpaşa Lisesi'nde 4 ay kadar Fransızca öğretmeni olarak görüyoruz. Sonra 2 yıl Hukuk Fakültesi'nde asistan adaylığı yaparken, Ali Fuat Başgil, Ebulûlâ Mardin ve Crosat'nın yanlarında çalışacaktır.

Peşinden, 1941-1944 yıllarını içine alan üç yıllık bir askerlik dönemi geliyor. Terhis olan Günyol, biraz da Adnan Ötüken'in zoruyla, Millî Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğü Klâsik Eserler Danışmanlığına, ayrıca, Ankara Gazi Lisesi Fransızca Öğretmenliğine atanır. Buna bir de Tercüme Börosu Üyeliğini eklemek gerek. Orhan Veli, Nurallah Ataç, Sabahattin Eyuboğlu, Sabahattin Ali, Yaşar Nabi (ki, bir odada üç yıl burun buruna oturmuşlar, Başını işinden pek kaldırmayan Yaşar Nabi ile üç satır zor konuşmuşlardır), Melih Cevdet ve Şahap Sıtkı hep oradadırlar. Bu görevler sanki Vedat Günyol'a yetmez; gönüllü olarak, üç yıl kadar da Hasanoğlan Köy Enstitüsü Fransızca Öğretmenliğini üzerine alır. Anlattığına göre, şimdi 25 yılı dolduran öğretmenlik mesleğinde yalnız bu enstitüde gerçekten öğretmen olduğunu anlamış, mesleğe karşı büyük ilgi duymuş, ona candan bağlanmıştır. Çünkü çocuklar öğrenmeye doyamaz, gece yarıları gelir, ondan ders sorarlar.

1947'de Reşat Şemsettin Sirer herkesi atınca, Günyol öğretmenlikten ve Tercüme Bürosu'ndan istifa ederek, yarım kalan tezini tamamlamak üzere yeniden Paris'e gider. İki yıl daha kalır orada. "Devletler Hukukunda Birey" adlı tezini vererek, hukuk doktoru diplomasını alır.

1949'da avukatlık stajını yapar. Yeni İstanbul ve Milliyet gazetelerinde birer yıl çalışır. Gene 1949'da, Adnan Adıvar onu İslâm Ansiklopedisi yazı kuruluna alacak, Vedat burada 11 yıl hizmet edecektir.

27 Mayıs Devrimi'nden sonra, Mahmutpaşa Ortaokulu'na Fransızca öğretmeni olur. İki yıl burada geçer, Atatürk Erkek Lisesi'ne Fransızca öğretmeni olarak atanır.

Paris'te hukuk doktoru ünvanını kazanan Vedat Günyol, 1952 de, Rockfeller Vakfı'nın çağrısı üzerine, Amerika'da Harward ve Columbia Üniversiteleri'nde 10 ay kadar "Mukayeseli Edebiyat ve Eleştiri" kurslarına devam etmiş, çok sevdiği arkadaşı Orhan Burian'ın ölümü dolayısıyla, kursu bırakıp yurda dönmüştür.

Onun YAZI HAYATINA GİRİŞİ, 23 yaşında, Hukuk Fakültesi öğrencisi bir delikanlı iken, *Yücel* dergisinin sahibi Muhtar Enata'yı tanımasıyla başlar (1935). Kendisinden bir sınıf ileride olan Enata ile, — o yıllarda üniversite öğrencileri yılda bir kampta eğitim görürdü— aynı çadıra düşerler. Kişiliğini bulamamış *Yücel* dergisi sekizinci sayısındadır henüz, kırk ambar gibidir. Muhtar Enata, aralarında Yusuf Mardin'in de bulunduğu birkaç arkadaşıyla çıkarmaktadır *Yücel*'i. Amerikan Kolejini bitirenler her yıl resimli bir anı-dergi yayınlarlar; Kolejin son sınıfında bu iş Enata'ya verilince, onu öyle bir sarar ki, Hukuk Fakültesine başladıktan sonra da aynı çizgi üzerinde direnip, bir dergi çıkarmayı kurar. *Yücel*'in doğmasını sağlayan dürtü buradan gelir.

"Hâtıra Defteri"ne birkaç satır çırpıştırmasını bile becerememiş Vedat Günyol'un o güne kadar yazı yazmak, çeviri yapmak aklının kıyısından geçmemiştir. Ama arkadaş hatırı kırılır şey midir? Enata'nın üstelemelerine dayanamayarak, Maupassant'dan "Vendetta" adlı hikâyeyi çevirir. Bu çeviriyi başka çeviriler izler. Daha ardından roman özet ve çözümlemeleri sökün eder. Ele alınan romanlar çoğunlukla yabancı yapıtlardır ama bu özetlemeler dolayısıyla, yerli yapıtlar üzerinde eleştiriler yazmaya itilenmiş de olur. Daha öncesinde, Paul Bourget'nin ölümüyle ilgili olarak, birkaç yabancı kaynaktan yararlanmış, oldukça bilgiç bir eda ile bir yazı döşenmişti. Eski liseli bir arkadaşı bu tutumla alay edince, ikinci elden bilgilerle yazı döktürmenin yakışıksızlığını anlar ve ondan sonraki yazılarını, asıl kaynaklara inerek yazmayı yararlaştırır. Bu kararını, yerli yapıtlar üzerindeki incelemelerinde uygulamaya çalışır. Onun bu yolda ilk eleştirisi, 1940'da yazdığı "Dile Gelseler" adlı yazıdır. Eleştirisinde Halide Edip'le Yakup Kadri'nin Kurtuluş Savaşı'nı anlatan romanlarını karşılaştırmış, yöntem olarak da Emile Faguet'nin yönteminden esinlenip yararlanmıştır.

Günyol *Yücel*'de önceleri ikinci plândaydı, işlere pek karışmıyordu. 1941'lerden sonraki ki, Orhan Burian ile birlikte ön plâna geçtiler. Hele 1950'de çıkan sekiz sayılık "yeni seri"leri hemen hemen tek başına, Ali Candan, A. Teleme, Y. Dilli, O. Işık, Gündat gibi takma adlar da kullanıp, yazılar ve çevirilerle doldurarak, Vedat Günyol sürdürüp götürmüşler demek doğru olur.

Onun dergiciliği bu kadarla da kalmıyor. 1941'de büyük karikatürcü Cemal Nadir'le birlikte, haftalık *Arkadaş* adlı çocuk dergisini yayımlıyorlar. On yedi sayıdan sonra Günyol askere gidiyor, dergi kapanıyor. 1949'da, bu sefer de Muhtar Enata ile birlikte, *Bizim Dünya* adlı, küçük boy bir seçmeler dergisi yayımlıyor.

1951'den sonra Muhtar Enata *Yücel* dergisini kapatmıştı. Orhan Burian'la yeni bir dergi çıkarmayı kararlaştırdılar. Sonradan önüne "yeni" sözcüğü eklenen "Ufuklar" da böyle doğdu işte. Başlangıçta Seniha Bedri Göknil, Muhtar Enata, Orhan Burian ve Vedat Günyol, 250'şer lira denkleştirip koydular ortaya. Derginin yazılarını Orhan Burian Ankara'dan yolluyor, Vedat Günyol İstanbul'da basıyordu. Yazık ki, mide kanserine tutulan Orhan Burian hastaneye kaldırılmıştır ve iyileşmeyecektir. Elindeki avcundaki bin lirayı, "Günyol bu parayla *Ufuklar*'ı çıkarsın... diye vasiyet eder.

"Yeni Ufuklar" da, 15 yıldır, hiç aksamasız, çıkar durur böyle. Kapak içi yazısı hiç değişmeden: "Aylık sanat düşün dergisi — Kurucusu: Orhan Burian. Altta küçük bir not sadece: "Bu sayıyı hazırlayan: Vedat Günyol"

Düşünce özgürlüğünün tepesinde kara bulutlar dolaştığı bir sırada, zamanın cumhurbaşkanına açık mektup yazmaktan hiç çekinmeyen yürekli aydın Orhan Burian, 5 Mayıs 1953 günü Ankara'da öldü.

Yıl 1964. Çan Yayınları arasında Burian'ın Denemeler Eleştiriler adlı bir kitabı çıkmıştır Bu kitap elden ele dolaşmalı, eli kalem tutanlar yazmalı, konuşmaktan hoşlananlar bol bol konuşmalıydı. Vedat Günyol çok iyi düşünmüş ve kitabın başına, Burian'ın "Anış" adlı şu kısacık, ama içi dopdolu yazısını koymuştur:

"Ölülerini kim anmak istememiştir ki. Ama içte duyulan bu anmak isteği nereden geliyor? Gerçekten anmak, sanırım ki, sevmekten başka bir şey değil. Çünkü sevmek bir hatırayı hiç ayrılmamacasına içinde yaşar tutmaktır. Neye sevgimiz varsa o içimizde yaşıyor demektir. Böylece, ancak içimizde yaşayan şeyler sevdiğimiz şeyler oluyor O halde anmak ne diye? Eğer sevgimiz

yaşıyorsa, o içimizde ve taze demektir. İnsan sevdiği kadar, diri ölü, sevdiğini hep anıyordur. Yok eğer sevgi içimizde yaşamıyorsa o vakit de bütün çırpınışlar boşunadır· Zorla dirilmez; sever görünmek sahteliğine düşeriz; dostluk çabasıyla sahte oluruz. Gerçekten sevdiklerimizde, ölmeyen, içimizde hep yaşayacak yanlar bulalım ki onlar her zaman anılsınlar. Yoksa anma törenleri, yaslar boştur. Hele yas küfürdür de; çünkü ölen bir şey için acınmadır. Oysa sevgimiz sürdükçe ölen bir şey yoktur. Sevgimiz unutulduktan sonra ise bir şey sağ kalmamıştır. Ölenlerimiz unutuldukları gün ilk ve son defa ölürler. Ölülerimiz için anma ve yaslanma törenlerinden vazgeçelim. Yaşayan yanlarını bilmek ve sevmek, onlarla ayrılmamacasına beraber olmak demektir."

Yeni Ufuklar'ın ek yayını olan Çan Yayınları'nı ise, Sabahattin Eyuboğlu ile birlikte kurmuşlardır. Şimdiye dek 39 kitap yayınlandı. Dergilerde, gazetelerde kalmak etken olmamak, kaynayıp gitmektir bir bakıma. Bir gazete okunup atılmamış, eskiciye satılmamış olacak; bir dergi uzun yıllar saklanacak, birisinin eline geçecek, o da meraklanıp okuyacak.. güç şey, hem de raslantılara bağlı. Şanssızlık. Neyse ki bu yayınlara yakında, kendi adına hiç kitap çıkarmamış olan Vedat Günyol'un, altına "eleştiriler" sözcüğünü ekleyip eklememekte duraksadığı, hani bundan o kadar çekindiği *"Dile Gelseler"* adlı ilk kitabı ile, 1965-1966 da yazdıklarını bir araya getiren *"Yeni Türkiye Ardında"* adlı ikinci kitabı katılabildi. Çan Yayınları, işe, 1959'da Ferit Edgü'nün *Kaçkınlar*'ıyla (hikâyeler) başlamıştı. Giderek Camus'den, Kafka'dan, Sartre'dan çevirilere yöneldi. Oradan, Fransızca kadar İngilizce ve İtalyanca da bilmenin olanakları ile, Bertrand Russell'lara, Tommaso Campanella'lara da uzandı. Son yılların tartışılan, öğrenilmek istenen toplum ve düşünce sorunlarının ilk kaynaklarını, ilk temsilcilerini tanıtacaktı. Gracchus Babeuf'ün

Devrim Yazıları yüzünden başı derde girdi Can Yayınları'nın. Eyuboğlu ile Günyol, çağımızdan 150 yıl önce yazılmış bu yazılar uğruna ağırcezaya verildiler. Epey bir taşındılar mahkemeye, sonunda beraat ettiler.

Vedat Günyol'un bugün sıkı sıkıya bağlı olduğu ve sanat anlayışına da yansıttığı toplumcu düşünceleriyle inanışlarının tohumlarını ortaokul sıralarında okuduğu edebiyat derslerinde aramalıyız. Yazımızın başlarında da belirttiğimiz gibi, daha çocukluk çağındayken çevresinde horlanan, tartaklanan, insanlık onurları ayaklar altına alınan evlâtlıklara, ahretliklere karşı içinde uyanan derin acıma duygusu, onu sonradan lise ve üniversite yıllarında duygusal bir toplumculuğa götüren başlıca iti olmuştur. Paris'te izlediği ekonomik doktrinler tarihi ve bu arada utopyalarla ilgili doktora kurslarının çekiciliği, ondaki toplumcu eğilime, duygusallık yanında bir de bilimsel bir katkı getirmişti. Ortaokuldayken okuduğu Süleyman Şevket'in *Güzel Yazılar*'ındaki kimi parçalar onun üzerinde derin izler bırakmıştır. Bunlardan biri, hayatlarının en mutlu günlerini anlatan yoksul çocukların şaşırtıcı, çarpıcı iç dökmelerini veriyordu.

Örneğin, bu çocuklardan biri, en mutlu gününü babasının ölüm gününe bağlamaktaydı. Çünkü o gün, komşular ölü evine yemek yollamışlar ve çocuk da hayatında ilk defa doyasıya yemek yiyebilmişti. Bu yoksulluğun, yoksulluktan öte kapkara sefaletin, insana babasının ölümünü bile mutlu bir olay saydıracak korkunç yıkımı karşısında, küçük Vedat boydan boya ürperip sarsılmıştır. Edebiyat tarihi derslerinde, Namık Kemal'in hayatıyla ilgili bir bölüm de, onun ruhsal yapısının etkilenişini göstermek ve açıklamak bakımından işimize yarayabilir. Bu olay, Namık Kemal'in Avrupa'ya kaçışı, Abdülhamit zorbalığı ile savaşması, zindanlara atılmasıyla ilgili değildir. Küçük bir anıdır

sadece Namık Kemal, bir geyik avında vurulan zavallı bir geyiğin (ya da ceylânın) can çekişirken acıklı acıklı bakışını anlatmıştır. Ama o ne anlatıştır ki, Vedat Günyol'un çocukken gördükleriyle yakın paraleller kurar, titretir içini. O gün bugün, insafsızlara, insan ve hayvan avcılarına, yetim hakkı yiyenlere, halkı sömürenlere ve onların uşaklarına karşı duyduğu tiksintiyi bir kere daha dile getirip, Namık Kemal ve Hürriyet Kasidesi denildiği yerde, aklına ilkin, *"Köpektir zevk alan sayyad-ı bi insafa hizmetten.."* dizelerinin gelmesine yol açar.

Ortaokul sıralarındayken okuduğu kitaplar arasına, o içten anlatımıyla, Ahmet Rasim'in Falaka (1927) adlı kitabının da girdiğini ve Günyol'u gerçekten etkilediğini belirtmeliyiz. Küçük Ahmet Rasim, daha yeni baladığı Hafızpaşa Mahalle Okulu'nda, bir gün korkunç bir falaka dayağı ile karşılaşır. Küçük bir çocuğu falakaya yatırmışlar, kıyasıya vurmaktaydılar. Bu korkunç, bu vahşi dayak sahnesi karşısında paniğe kapılıp, ağlaya ağlaya evine kaçan Rasim, bir daha okula gitmeyecektir. Ama enişte (iri yarı gövdesiyle mahallede herkesi yıldırmış olan Miralay Lâz Mehmet), hoca Hafız İsmail'den, Rasim'i dövmeyeceği yolunda söz alır. Küçük Ahmet Rasim neylesin ki okula gitmek, hem de o okula gitmek zorundadır. Arap sütninesi onu avutmak için: "Beyefendi hocaya tembih etmiş, seni dövmeyecek, hem de yanıbaşında oturtacak.. dediği zaman, onun içinde, ancak bilge kişilerin duyup düşünebilecekleri çapta bir ahlâk kuralı niteliği taşıyan şu insanca tepki başgösterir: "Eyvahlar olsun! Hem kadın, hem de arap aklı! Bilmiyor ki, dayak yiyenleri seyretmek de hemen hemen, dayak demektir."

Bilinçte birken ikileşmek, ikiyken dörtleşmek ve böyle böyle, bütün bir topluma, bütün bir toplumdan bütün bir insanlığa yayılmak diye bir esneklik, bir büyüme ve çoğaltış yeteneği

vardır ya? bu öyküler besler Günyol'un bilincini, bunlarla yayılır algısı insanlık üzerine. O artık nerde bir yolsuzluk, bir haksızlık göre, bunu kendine yapılmış sayacaktır.

Vedat Günyol'un, eleştiride nesnel olmağa özenmekle birlikte, öznel bir tutumu vardır, denilebilir. O, daha çok, dikkatli ve zeki bir okuyucu olarak, herhangi bir yapıt üzerinde izlenimlerini, genellikle toplumsal açıdan değerlendirmelere başvurarak vermeye yönelir. Kendisine "izlenimci" sıfatını yakıştırdığınız zaman, bundan hiç de alınmaz ve üzerinde konuşmaya değer saydığı yapıtları okuyuculara tanıtmaktan öte bir savı olmadığını, sanatçıya yol gösterecek yetiye zaten ulaşamamış olduğunu ileri sürer.

"Bunu eleştiriyi ciddiye almadığımdan değil, tam tersine, fazlasıyla ciddiye aldığımdan böyle söylüyorum. der. "Çünkü; eleştirmen olabilmek için insanın engin bir kültürü, sanat eğitimi olması gerekir. Oysa, ben kendimi alaydan yetişmeler arasında görmekteyim."

Alçakgönüllülük, kimi yerde, tersine dönüşmüş bir gururdur. Ama Vedat Günyol'a "gurur" kadar sapa gelecek bir söz daha tasarlanamaz. Aslına bakarsanız, tanıttığı bir yazarın herhangi bir yapıtını hemen hiçbir zaman tek başına ele almamıştır o. Bir romancının, bir hikâyecinin yeni bir kitabını eleştirirken, eski kitaplarıyla karşılaştırmış, ne yanlarıyla ileri gittiğini, ne yanlarıyla geride kaldığını, kendi kendine aşma çabalarını, ya da, kendini tekrarları açıklamaya yönelmiştir. Yazarın sanat ve dünya görüşünü kavramaya çalışarak, onu bir de bu açıdan irdelemiştir. Dünya görüşü bakımından "kafasına uygun" olmayan yazarları, doğrusu, pek tutmamış ve sevmemiştir.

Birinci sözümüze örnek: "Buyrukçu, bundan yedi sekiz yıl önce, *Yeditepe* dergisinde çıkan ilk hikâyelerinde, yalnız dış

gözlem bilinciyle yaşanmışı sıcağı sıcağına vermeğe çalışan bir sanatçı olarak görünmüştü: Birtakım insanların, toplum düzensizliğinden doğan dertlerini duyurmağa çalışan bir sanatçı. Bu ilk hikâyelerinde, toplum dertlerini etinde, kemiğinde, yüreğinde duyup yaşayan ve sonunda bu dertler içinde eriyen sanatçılar gibi, Buyrukçu da röportaja kaçıyordu. (*Korkunun Parmakları* adlı kitabında yer alan hikâyelerde ise.) Buyrukçu, gerçeküstücülerin tersine, kişilerinin mantığı aşan, saçma davranışlarının nedenlerini de veriyor. Yani, gerçekten gerçeküstüne geçişi bir mantığa bağlıyor; bu geçişte âdeta bir ayarlama yapıyor Oysa, gerçeküstücülerde böyle bir geçiş mantığı, bir ayarlama yok. Bilinçaltı dünyası onlarca gerçeğin tâ kendisidir çünkü. Bu karma biçim Buyrukçu'nun iyiliğine mi, kötülüğüne mi? Bence iyiliğine olmuş. (*Dile Gelseler*, "Dıştan İçe" s. 227.)

İkinci sözümüze örnek: ...topluma ayna tutanlarla ışık tutanların yanında, bir de toplumu karartanlar diye bir bölük sanatçıya yer vermeliyiz. Bu bölüğe, aklın gücünü küçümseyen, karanlık bir dünya özlemiyle kendilerinden geçen birtakım sanatçılar girmektedir *Voralyanın Koltuğu* ile karanlıklarda nur arayan Peyami Safa'yı bir büyük, daha doğrusu bir kalabalık taşra ailesinin çöküntüsü karşısında tekke medeniyetinin eşiğine sığınan *Büyük Aile* yazarı Samet Ağaoğlu'nu, bir de geçmişin döküntülerinden ruhuna gençlik aşısı yapmaya çalışan Abdülhak Şinasi Hisar'ı bu bölüğün önce ve demirbaşı olarak sayabiliriz." (*Dile Gelseler* "Topluma Ayna Tutanlarla Işık Tutanlar" s. 168) Ayrıca, kitaptaki şu yazılar da bizi doğrulayacaktır: "Tereddütten Hurafeye" "Geçmişe Konan Bellek" "Abdülhak Ş. Hisar Ya da Manevî Romantizma" "Kısır Döl"

Şu da var ki, Günyol'da bir yapıtı toplumsal açıdan değerlendirme eğiliminin ağır bastığını rahatlıkla söylüyoruz da,

buna karşılık, estetik kurallara ve ölçütlere gereken önemi vermediğini, aynı titizlikle bunlar üzerinde de durmadığını pek o kadar rahat söyleyemiyoruz. Çünkü, sanat anlayışına ve dünya görüşüne yaklaşık bulduğu yapıtlarla yazarları, ayrıntılara inerek incelemekten geri kalmadığı, bunlarda rastladığı eksikleri göstermekten çekinmediği eleştirileri de vardır. Dileyen, "Sabahattin Ali'nin Hikâyeciliği ve Romancılığı" ile "Kıyaslama yoluyla Sabahattin Ali'nin Sanatı" adlı yazıları okuduğu zaman, pek yanılmadığımızı, Günyol'un, bu sanatçımızın yapıtlarına doğru tanımalar koyduğunu kabul edecektir. Ama biz burada başka bir yazı örneğine el atacağız:

"Başta Orhan Kemal olmak üzere, bir bölük sanatçı, fantezilerini işletmeden, gâh sevgiyle, gâh öfkeyle dış gerçeği veriyor. Gâh nedenlerine götürerek, gâh götürmeyerek. Bu ara Orhan Kemal'in kuru röportaj'a gittiği de oluyor. Toplumsal kaygılar içinde kendini kaybetmediği zamanlarsa aynı Orhan Kemal, gerçeğe belli bir açıdan baktığı, hele eserini bir tragedya gibi kurduğu zaman, en iyi Türk romanlarından biri olan *Bereketli Topraklar Üzerinde*'yi verebiliyor. Orhan Kemal'in yanında, gerçeği olduğu gibi yansıtma sanatı, ayrı üslûp ve edada, gerek röportaj kılığında, gerek başka biçimlerde, uzun yıllar hikâyecilerin tuttuğu başlıca yol oluyor. S. Kocagöz, K. Bilbaşar, B. S. Kunt, U. N. Yiğiter, H. Aytekin, İ. Tarus, Y. Kemal, F. Baykurt, M. Buyrukçu, K. Tahir gibi sanatçıların geliştirdiği bu tür yanında her ne kadar başka türler de gelişmekteyse de, salt toplumsal gerçekçilik ağır basıyor. Terazinin kefesini, ne koyu toplumsal tutkularına rağmen gerçekleri öznel ve ozanca bir özden ayırmayan Sait Faik, ne çocukluk anılarına gömülen Oktay Akbal, ne geçmişteki anılarla avunan Z. O. Saba, ne karanlık ruhların korkunç dehlizlerinde yalnızlığına devâ arayan Samet Ağaoğlu den-

geye getirebiliyor, ne de 1912'lerden bu yana, hayatın ufak tefek kaygılarında, hazlarında, lezzetlerinde direnen, birer anlayışı yankıladığı için devlet dairelerinden kahve şakalarına kadar her türlü çevrelere, konulara dalıp çıkan, ama yine de bize bir düşünce ufku veremeyen M. Ş. Esendal.

İşte, bugünkü hikâyecilerimizde belirmeye başlayan gerçeküstüne, iç gerçeklere kayma eğilimi, ağır basan dış gerçekçiliğe karşı duyulan kanıksamanın bir sonucudur. Sade bu mu? Değil. Bu kanıksamanın derinlerinde, akla olan inancın sarsılması gibi, bütün insanlara yön gösterecek ortak bir ışık yokluğu gibi, hayatın akışını bilinmeyene, dış gerçeklerin ötesine, kişisel kaygılara götüren daha köklü nedenler de var.

Dış gerçeklerden kaçış çığırının başında *Abdullah Efendinin Rüyaları* (1943) adlı eseriyle Ahmet Hamdi Tanpınar'ı görüyoruz. Tanpınar'dan sonra, Sait Faik "Kırlangıç Yuvasındaki Kadın" (*Son Kuşlar,* 1952) adlı hikâyesiyle dış gerçeğin mantığını kırıp fantezi dünyasına girmişti. Sait Faik'in yanında, Attilâ İlhan'ın da tabiî olayların mantığını sarstığını görüyoruz. Bir biçim kaygısıyla başlayıp, dış ve iç gerçeği mutlu bir terkipte işleyen Ferit Edgü ile gelişen bu eğilim, Feyyaz Kayacan'la daha atak bir biçime dökülmüş bulunuyor. *Yenilik* dergisinde *Sığınak Hikâyeleri* başlığı altında yayınladığı hikâyeleriyle Feyyaz Kayacan, bize sürrealist çığırın derli toplu, kuruluşundan dilinin işlenişine kadar yepyeni örneğini vermiş oluyor." (*Dile Gelseler:* "Dış Gerçekten Gerçeküstüne Doğru", s. 169.)

Vedat Günyol, bizlere, 1956'larda, Düzme ve Gerçek Memleket Hikâyeleri'nin hangileri olduğunu, yazarlarıyla birlikte tanıtacak (Bk. anılan kitabın 157-164. sayfaları); Nabi Zade Nâzım'dan bu yana, Refik Halit başta olmak üzere, köy ilçe konularını işleyen sayısız hikâyeciler, hep "mesele"lerin zoruyla, "me-

sele"lerin mantığına uygun düzme hikâyeler yazmaktan öteye geçemediler. Ancak, Fakir Baykurt gibi, Yaşar Kemal gibi köyün içinden çıkmış, ya da köyde yaşamış gerçekçi sanatçılarla, 67 yıl önce Nabi Zade Nâzım'ın başladığı gerçekçi hikâye çeşidi yeniden işlenip Kemal Tahir'le olgunluğa ulaşmıştır" derken, köy ya da Köy Enstitüleri'nden çıkma yazarlara bir öncülük tanımak ve onları sevgiyle anabilmek amacıyla, gerçekçi hikâyeci olma koşullarını azıcık gözden kaçmayacak; hele, akımı "olgunluğa ulaştıran" Kemal Tahir'in köyle hiçbir alışverişi bulunmadığı yolundaki direnişini (Bk. *Beş Romancı Tartışıyor.* s. 11) duymazlıktan gelecektir.

Böylesine unutkanlıklarla zorlamalara; çoğu eleştirilerinde, ele aldığı yapıt dolayısıyla kendi toplumsal kaygılarını dile getirmeye çalışıp, bir çeşit eleştiri-deneme'ye kayış, her çeşit eleştirmenlik savını bir yana bırakış, kafasına ve içine doğduğu gibi yazış ve ilgili olduğu konular arasında dolaşmayı öne alışın kanıtlarına; 1961'de *Yeni Ufuklar*'da yayınlanan "Çağdaş Türk Edebiyatı" adlı uzun incelemede de rastlıyoruz. Köy çıkışlı yazarlardan esirgenmeyen sevgi ve ilgi, aşağı yukarı, *Yücel* ve *Yeni Ufuklar* dergileri çevresinde yetişmiş ozanlarla yazarlardan da esirgenmezken, bu incelemede, Edip Cansever, Sezai Karakoç, Turgut Uyar ve Ece Ayhan gibi ozanların (Bk. *Papirüs,* sayı 4, s. 48); Yusuf Atılgan, Bilge Karasu, Onat Kutlar, Vus'at O. Bener, Adnan Özyalçıner, Nezihe Meriç, Leylâ Erbil.. gibi roman, hikâye yazarlarının anılmaksızın unutulduklarını görürüz. *Yücel* dergisinin Kasım/1955 sayısında, "En güzel zamanımız ya hayalimizde atiyi kurduğumuz, ya hafızamızda maziye konduğumuz zamandır" diyen Abdülhak Şinasi Hisar'ı, yüzü hep geçmişe dönük olduğundan ötürü kınayan bir yazı ile birlikte (Bk. "*Manevi Romantizma*"), o zamanlar kimseye pek bir şey söylemeyen Franz

Kafka'nın "*Değişim*" adlı uzun hikâyesinden çevirdiği ilginç bir parçayı okuruz. Ya, *Yabancı*'nın olağanüstü başarılı çevirisi?

İşte bu tutumlarında, bir ülkü adamı olduğu kadar da bir gönül adamı, hem nesnel, hem öznel davranan bir eleştirmendir Vedat Günyol. *Dile Gelseler* adlı kitabı, 1940 yılından başlamış yazılarla 1960'a gelir ve orada durur. Oysa, "Topal Koşma" adlı yazısıyla (1957) Nezihe Meriç'in sanatını, "Dıştan İç'e" ile Muzaffer Buyrukçu hikâyeciliğini (1959), "Şiirli, Büyülü" yazısıyla (1960) Onat Kutlar'ın masal öğeleri ve düş mantığına giren yepyeni anlatımını, en belirgin yanlarıyla kavrayıp açıklamıştı. Vedat Günyol'un eleştiri türünde daha açılması, yayılması, son uçlara doğru gitmesi bekleniyordu; onda, yokumsadığı sanat kültürü, eğitimi, sanat beğenisi, bir eleştirmen için çok gerekli sezgi gücü, açık, yalın bir dil, kimi yerde ve zamanda öznelliğe kaymasına karşın gene de işlediği konuyu en ilginç noktalarından yakalamasını bilen bir ustalık vardı; 1960'tan sonra edebiyat alanından uzaklaşması, bir bakıma, eleştiri türünün boşluklarını çoğalttı.

Yukarıda "unutkanlık, zorlama" diye nitelendirdiğimiz şeyler, bir iki yabancı dili çok iyi bilen kimi kalburüstü aydınlarımız gibi Vedat Günyol'un da, Batı sanatıyla kültürünü en son verilerine kadar dikkatle izleyişine, ama zaman ayırıp da aynı dikkat ve titizlikle Türk edebiyatını, şiiri romanı ve hikâyesiyle izleyemeyişine bağlanabilir. Bu eleştirilerin yazıldığı 1940-1960 yıllarında, toplumcu aydınların birçoğu, özel bilgi ve eğilimlerinden uzağa düşerek edebiyata kapılanmışlardı; bir roman, bir hikâye, ya da bir şiir, onlara, toplumcu görüşlerini açıklamak, içlerini dökmek, yol göstermek, uyarıcı rollerini bu kanalla dile getirmek.. gibi tatlı fırsatlar verebiliyordu, diyebiliriz. 27 Mayıs devrimiyle gelen düşünce özgürlüğü, şimdilerde tam yeterli olma-

sa bile hâlâ ve hâlâ bu özgürlüğün savaşı sürse bile, sanat adamıyla bilim ve düşünce adamının yollarının ayrılmasına makale-fıkra konularıyla sanat sorunlarının ayrı uğraşılar olduğunun kavranılmasına yaramıştır, diyebiliriz.

Bu bakımdan, Vedat Günyol'un roman çevirilerinden toplumsal yapıtlar çevirmeye yönelişini raslantıya bağlayamadığımız gibi, 1960 yılından bu yana, eleştiri türünden adamakıllı uzaklaşıp toplum sorunlarını, yurtyöntemi (politika) sorunlarını parmağına dolayan deneme türünde karar kılmasını da raslantıya bağlıyamayız. Nitekim, *Yeni Türkiye Ardında* adlı kitabında topladığı denemeleri, onun düşünür yanını daha çok okşayıp karşılar gibidir. Öyle görülüyor ki, ya genel sanat, ya toplum sorunları üzerinde diyeceklerini herhangi bir sanat yapıtını araya sokmaksızın, dolaysızca açıklama olanağını, şimdi eskisinden daha çok elinde tutmaktadır. Ancak, bu türdeki yazıları da pek uzun kaçmadan, kısa oluyor genellikle. Söyleyeceklerini eveleyip gevelemeden hemen seyleyip bırakıvermeye yöneliyor. Çünkü Günyol'a göre, koca Yunus'un dediği gibi: *"Az söz erin sözüdür / Çok söz hayvan yüküdür."* İnsan ömrü kısa, söylevlerse çok uzun oluyor. Dolayısıyla, az sözle söylenmeyen söz, söylenmeye bile değmez.

Kadıköy: 15 Ekim 1966

İLKYAZDA ÖLMEK OLUR MU?

Oktay Akbal

Tomris Uyar, Varlık'taki son yazısında "Çoğu çocuk gibi ben de on yaşımdayken falan insanların kırk yaşında ihtiyarladıklarına, pekala ölebileceklerine inanırdım. Yıllar geçince bu ölümcül tarihi ellilere erteledim" diyor. Anımsıyorum, babam kırk altısında öldüğünde çok üzülmüştüm, ama kırk yılı geçen bir süre yaşamayı yine de yeterli görmüştüm. Babalar hep yaşlıdır çocukların gözünde! Hele ellisine yaklaşmışsa!..

İlkyaz gelip kapıya dayandı işte... Bir kitabımda dediğim gibi, her ilkyaz bir devrimdir. Doğada, kişide, dünyada... Bir yenileşme, umutların güçlenmesi, özlemlerimizin elle tutulur olması, ya da bize öyle gelmesi... Kişi böyle bir nisan gününde hiç ölümü düşünür mü, düşünmeli mi? Hele "kendi" ölümünü yine "kedi" yazısıyla dosta düşmana bildirmeli mi...

Sevgili Vedat Günyol'un Varlık'taki "Vedat Günyol Öldü" yazısını okuyunca doğrusu ya bir irkilme, bir ürperti duydum. Ölüm, kimin olursa, nerde olursa olsun, bu ilkyaz günlerinde insanda tatsız duygular uyandırır. Hele sevilen bir dostun ölümü!..

"Er geç olacaktı bu. Herkesten önce davranıp bu haberi ileteyim dedim yakınlarıma, dostlarıma, ölesiye sevdiğim kişilere sıcağı sıcağına" diye başlamış Günyol... Neden durup dururken böyle bir şeyi düşünüp yazmak? Evet biliyoruz herkes ölecek.

Ama yazmak, yaratmak, sevmek, sevilmek, kısacası günleri geceleri bir bir yaşamak dururken ölümden söz etmek neden? Necatigil ne demişti "Şairler yazmadan önce kimse ölümü sevmezdi." Tarancı da "Öldük ölümden bir şeyler umarak" diye yazmış, otuz beş yaşı da ömrün yarısı saymıştı. Nahit Sırrı ise herkesin karamsar bulduğu bu şiir için "Adam yetmişine kadar yaşayacağını sanıyor demek ki" demişti!

Günyol "Ölüm bir başka dünyaya göçmektir diyenler var. Sen onu külahıma anlat. O başka dedikleri yaşamdan bugüne dek hiç haber gelmiş midir?" diye soruyor. Bir de öyle olsaydı, gidenlerden haber alabilseydik, yaşamamız ne kadar korkunç olurdu? Giden gidecek! Cemal Süreya gibi "Üstü kalsın" diyerek ya da diyemeyerek...

"Ben bugün seksen beşime bastım, daha doğrusu bastırıldım. Hala neyim, ne değilim biliyorsam gözüm çıksın. Güzel günlerim oldu, kötü günlerim oldu. Sevdim sevildim. Yetmedi. Hep doyumsuz kaldım. Kapkaranlık gelecek beklentisi içinde durdum dolaştım. Yine de bir sonuca varamadım. Neyim ben? Hiçbir şey. Kim biliyor ne olduğunu ne olacağını? Ben ne olacağımı biliyorum. Kara toprak."

Bugün Nisan'ın yedisi... Dün birden bire balkondan içeri bir minik serçe girmez mi? Eşim "Hoşgeldin ilkyaz" diye karşıladı. İlk müjdecisi bu yılın. Derken bir minik serçe daha belirdi, herhalde sevgilisiydi. Parmaklıkların üstünde buluştular, yanyana durdular, söyleştiler, sonra çekip gittiler karşı evin damına. Gözlerden uzak sevişmeye...

Dostum Orhan Duru'nun "Baharın Büyüsü"nü okuyunca bir oh çektim. Günyol'un seksenbeş yaş duyarlığı beni fena etkilemişti. Öyle ya şunun şurasında kaç yılım kaldı? Bir taşıt altından az buçuk hasarla kurtulmasam daha iki yıl önce çekmiş gitmiş

olmayacak mıydım dünyadan? Hem de Günyol gibi seksenlere de erişemeden...

"Bahar geliyor" diyor Duru. "Biz istesek de istemesek de gelecek. Dağlarda karlar eriyor, yeraltı suları besleniyor ve tarlalarda bostanlarda sızıyor sular, tohumlarına, köklerine ulaşıyor bitkilerin. Kış uykusu sona eriyor. Bedenimiz geriniyor, kanımız başka türlü akmaya başlıyor atar ve toplar damarlarda. Eklemlerimizde bir gevşeme. Bakışlarda bir parlaklık. Her yeni bahar yeni aşklar, yeni tutkular, yeni arayışlar getiriyor" diyerek yaş ölçülerini hiç de önemli saymıyor, gerçek olanın her ilkyazda varoluşumuzun tadını duymak olduğunu söylüyor.

Ben de aylardır yaşadığım bir çeşit "tutukluluk"tan kendimi kurtarmak, doğaya, topluma, ilkyazın sevinçlerine koşmak istediğini duyuyorum. Kırk yıllık köşe yazarlığımı kendi kendime kutlamak için bir kadeh rakı içerek... Sevgili Günyol'un, bu seksen beş yaşındaki genç adamın, en taze duyarlıkların şairi bilge dostun, "Ben gidiyorum dostlar, bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün. Ama giderken de bu doğa yasasına bilinçli bilinçsiz lanetler yağdırıyorum, ölümümü ilan ederken" sözlerini yaşama, yaşamın eşsiz güzelliklerine bir bağlılık, bir sarılış olarak algılamak istiyorum.

UZUN ÖMÜRLER HOCAM

Ahmet Soner

Varlık dergisinin Nisan sayısında Vedat Günyol'un bir yazısı var. Yazının başlığı şöyle: Vedat Günyol öldü... Sevgili hocamız şaka yapmayı çok sever. Bu da "Bir Nisan" şakası diye düşündüm. Ama yazı çok ciddiydi.

"Er geç olacaktı bu. Herkesten önce davranıp bu haberi ileteyim dedim yakınlarıma, dostlarıma, ölesiye sevdiğim kişilere sıcağı sıcağına. Bu da nereden çıktı demeyin, böyle kendi elimle ölüm haberimi vermek... Ben, aslında ölümden korkmuyorum, sadece sığdıramıyorum onu aklıma."

Sevgili hocamız büyük bir cesaretle adını koyuyor. Genellikle "Falanca öldü" denmez, "vefat etti" denir. Ya da "Filancayı kaybettik" "Aramızdan ayrıldı." gibi kaçamak sözcükler kullanılır. Futbol topuna "meşin yuvarlak" demek gibi birşey bu.

"Ben bugün seksen beşime bastım, daha doğrusu bastırıldım. Hala neyim, ne değilim biliyorsam gözüm çıksın. Güzel günlerim oldu, kötü günlerim oldu. Sevdim, sevildim. Sevgili hocamız, alçakgönüllüdür, hiçbir zaman ben şuyum, ben buyum dememiştir. Yıllarca öğretmenlik yapmasına karşın hiç kimseye hocalık taslamamıştır.

Yazının sonu şöyle:

"Bugüne dek nice ölümlere tanık oldum. Anam, babam,

kardeşlerim, yakınlarımın ölümlerine tanık oldum. Şimdi de kendi ölümüme tanık olmak istiyorum ve bu yazıyı yazıyorum, zerre kadar yüksünmeden.

Ben gidiyorum dostlar, bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün. Ama giderken de bu doğa yasasına, bilinçli bilinçsiz lanetler yağdırıyorum, ölümümü ilan ederken. Acısı tatlısıyla (Cahit Sıtkıcığıma göre), alıştığımız bir şey olan yaşamın, evet YAŞAMIN karşıtıdır ÖLÜM, o bağışlama bilmez, katı yürekli ÖLÜM.

İşte böyle, işte böyle, böyle...

NOT: Sevgili dostum Aziz Nesin'e öykünerek ve de özenerek, hacılı hocalı bir cenaze töreni istemiyorum. Cesedim, açıklanmayan bir yerde sessiz sedasız toprağa verilsin istiyorum. Oldu mu? Ama nerde o günler?"

Vedat Günyol'un yazısı bu vasiyetle bitiyor. Törensiz, gösterişsiz, sessiz, sedasız ayrılmak istiyor bu dünyadan. "Ama nerde o günler?" diyerek bu isteğinin gerçekleşmeyeceğini de biliyor. Çünkü yetiştirdiği binlerce öğrencisinin kendisini yalnız bırakmayacağını tahmin ediyor. O binlerce öğrencinin, kendilerine "hocalık" değil, "abilik" yapan, bütün dertlerine ortak olan Vedat Bey'i unutmaları mümkün değil.

Ben Vedat Bey'in hiçbir zaman kızdığını, bağırıp çağırdığını, küfür ettiğini görmedim, duymadım. Ders sırasında terbiyesizlik eden öğrencisine tepkisi en fazladan şunu söylemek olur: "Lütfen kapıyı dışardan kapatır mısın?" Diğer hocaların "Çık dışarı, defol, seni dersten atıyorum" dedikleri şeydir bu.

Size uzun ömürler diliyorum hocam...

VEDAT HOCA'YA ÖĞRENCİ OLMAK...

Mehmed Kemal

Bir aydın kıyımı boy veriyor. Vedat Günyol Hoca da kıyılanlardan. İkinci Ankara Kitap Fuarı Vedat Günyol'u kapak yapmış. Bundan önce Aziz Nesin, Yaşar Kemal vardı.

Yaşar Kemal'in Alman dergisi *Der Spiegel*'de yayımlanan yazılarından ötürü başı ağrıyor. İkide bir bilgisine başvuruyorlar. Buna:

"Demokrasi yalanı söylüyorlar" diyor. "Bu en kötü diktatörlüklerden daha kötü.

Aydınlarımız çoktandır düşünce suçlamasından acı çekiyor. Eskiden "komünistlikle" suçlarlardı, şimdi bölücülükle üstüne basıyorlar. Aydınlar, sanatçılarla öğünecek yerde onu yalanlar seferine çıkarıyorlar. Bir dönem Aziz Nesin'le uğraşıldı, şimdi sıra Yaşar Kemal'de mi? Bir toplum sanatçısını, yazarını sevse onu düşünce suçlamasıyla karalar mı? Bir düşünce suçu icat eder mi?

Cumhuriyet Dergi son sayısında Vedat Günyol'u kapak yaptı. Günyol'un kapak olması değerbilmedir. Sevilen aydının sergilenmesidir.

Vedat Günyol'u ben *Yücel* dergisinden tanırım. *Yücel* bir aydınlar dergisiydi. Bu dergide Orhan Burian'la Vedat Günyol'la ikiz kardeş gibiydiler. Başka arkadaşları varsa da öne çıkan iki-

siydi. Zamanına göre cesaretle, çekinmeden yazarlardı. Bir çevre edinmişler, doğru bildikleri bir yolda gidiyorlardı.

Derginin bir özelliği vardı: her sayıda "ayın şiiri"ni seçerdi.

Bir kurulca bütün dergiler taranır, içlerinden biri seçilirdi.

Hiç unutmam Fethi Giray, Suat Taşer, benim şiirim arasında bir seçme yapılmış. Suat Taşer'in şiiri ayın şiiri olmuştu. Öteki şairler yaya kalmıştı. Çok sevinmiştik.

Tek parti dönemının dergisi birkaç kez kapatılmıştı. Behçet Kemal'in aracılığıyla açıldığı söylenir. O yıllarda Nâzım Hikmet'in adı anılmazken Orhan Burian hem adını anmış, hem de *Mütarekeden Sonrakiler* adlı ünlü antolojisinde yer vermişti. O yıllarda Nâzım Hikmet'ten söz etmek kolay değildi.

Vedat Günyol, Diyarbakır kökenlidir. 1911 yılında Fatih, Çıçır mahallesinde doğmuştur. Dedesi Adliye Müsteşarı Ahmet Şükrü Efendi'dir. Üç katlı konakta dünyaya gelir. Baba yanından Arnavut, ana yanından Kürttür. Cahit Sıtkı Tarancı'yla ilkokuldan arkadaş.

Yetişkin hale geldikten sonra pek çok kitap çevirmiş, yazmış, derlemiştir. Cem Yayınevi'nin yayımladığı listeye göre 50'yi aşkın kitabı vardır.

Halide Edip Adıvar'la tanışmaları bu sırada olmuştur. Adnan Adıvar'la tanımıştır. İslam Ansiklopedisi'ne girmiştir. 13 yıl bu ansiklopedide çalışmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı iki ansiklopedi yayınlar: biri bu İslam, öteki de İnönü'dür.

Yücel kapanır

Yerine *Yeni Ufuklar* çıkar.

12 Mart faşizmi, Eyuboğlu ile birlikte yakalarına yapışır. Günyol'un öğrencisi olmak kolay değildir. Bunlar her yıl toplanırlar.

Bundan birkaç yıl önce Vedat Günyol, Bostancılı Nuri Bey,

Bostancı'da ayın belli günleri buluşur öğle rakıları içerdik. Vedat Günyol o sırada Bostancı'da düzayak bir evde otururdu. Bizim toplandığımızı bilenler çatkapı gelirlerdi. Şair Mehmet Başaran ve yakınları sık sık.

Vedat Hoca 84'üne bastı, nice yıllara...

Hoca'ya öğrenci olmak kolay mı?

Vedat Günyol, deneme çalışmalarıyla Türk edebiyatına yeni tatlar, yeni perspektifler kazandırmış bir usta. Bu ustalığının ardında, sabırla yaratıcılığını geliştiren alçakgönüllü bir düşünce emekçisinin didinişi yatıyor.

Vedat Günyol denemelerinde, belgesiz ve dayanaksız yargılardan özellikle kaçınır, yorumlarını derinleştirerek yapar.

Vedat Günyol, Aydınlanma Çağı'nın mirası olan düşünce namusu, hümanizma, bağnazlığa karşı aklın gücüne güvenme, sömürü mekanizmalarından sıyrılarak özgürlüğün sorumluluğuna erişme gibi temel konuları, eserlerinin köşe taşları olarak belirler.

Elinizde bir Vedat Günyol kitabı tutuyorsunuz.

ISBN 975-329-157-4

